

NETKO DRUGI

MARINKO KOŠČEC

SADRŽAJ

I.	2
II.	11
III.	30
IV.	49
V.	73
VI.	100
 Bilješke	 129
 O autoru	 130
Impresum	131

Dorianu Franu

I.

Iz gradske sam crkotine kao padobranom stigao u ovu prerano eksplodiralu, raspojasanu prirodu. Dvadeset stupnjeva u veljači. Boje su se munjevito razmilile tlom, treperavim od iznenađenja. Na rasplamtjela stabla navukla se maglica od pčela. Ubrzo su se ukazali i komarci, čudesno plodni i neustrašivi. Ni muhe ne zadovoljava pitomo dangubiti pod stropom; slijeću na tijelo i grizu. Ćurlikanje kosova svrdla mozak, krikovi lastavica čupaju živac po živac. Neke slijeću na kameni rub prozora i promatraju me, kao zvijer u zoološkom vrtu. Tišine nema ni trena. Gradsko brujanje čovjeku priraste poput vlastita mirisa; tu na otoku, naprotiv, svaki je miris i svaki zvuk oštar, napasan. Zvonik bih s prozora lako dobacio kamenom. Od šest, kada seljane ispraća u polje, do ponoći odbije svakih četvrt sata, pouzdan kao smrt. Zvoni i za večernjice, pozdrave svecima, suncu i mjesecu, vjenčanja, nevere, požare, pogrebe, zadušnice, katkad bez razloga, toliko da se javi. Nedjeljom se iz crkve razliježu hvalospjevi nečemu neizrecivo uzvišenom i žalopojke starije od vremena. Rijetke pauze u pobožnosti popunjavaju kultivatori, motorne pile, psi, žensko dranje na potomstvo i muško zazivanje krvi Isusove i Jarca Boga. Sve se ovdje neprestano miče i proizvodi buku.

Teško je sudjelovati u tolikom optimizmu uz moju nesanicu. Dane provodim u gustoj magli. Razbudim se jedino ako pokušam ukrasti koju minutu drijemeža. Od prvog jutarnjeg udarca zvona, zajedno s njim krunim tu mantru: šest i petnaest, šest i trideset...

Tu je još niz sitnih svinjarija, naprimjer voda. Crpe je iz smrdljivog jezera ponad sela, iza svinjske četvrti. Izaziva mučninu i ne valja ni za pranje zuba. Ali nema druge.

Susjedi su me jedva dočekali, nakon tolikih godina. Sjajna razonoda! Pregršt slasnih pitanja na meniju; od čega ja zapravo živim, zašto se nisam oženio, itd. Dolaze poput procesije, po prešutnom protokolu, pazeći da se ne susretnu. Nikakvo čudo da su željni razgovora, na ulici se mimoilaze kao duhovi. No svejedno se znaju u dušu; kome su pocrkale kokoši, koga je ispsovala snaha, tko se napio i porazbijao posuđe, tko je u kojoj prekomorskoj luci napumpao konobaricu. Tako sastavljen mozaik otkriva da u selu žive jedino bitange, lopovi i kurve. Najviše se mrže, dakako, braća.

Onaj preko ceste navraća svake večeri otkako sam ga ponudio rakijom iz ormara. Brzo je otišla, pa donosi svoju. Gadno je piti sam. Uvijek se iznova čudi što odbijam, zatim pomirljivo

sliježe ramenima i dotače u svoju čašu. Mislim da mu je oko sedamdeset, dvadeset simo-
tamo. Dan za danom s motikom u polju, sunce, vjetar, sol, nikakvo čudo da izgleda kao suha
smokva. Za kuhinjskim stolom u mene zure brazgotine umjesto očiju. Sve je na njemu
usukano, izmoždano, jedino dlake rastu u izobilju; crni grmići vire iz ušiju, iz nosa, kroz
ovratnik košulje, penju se po vratu, opasno prijete da sasvim progutaju lice. Što ga
vjerojatno ne bi smetalo. Uostalom, da se zaista pretvori u gorilu, i to bi spadalo u rezervat
neotuđive ljudske slobode.

Omiljena mu je tema otpornost na alkohol. Kao mladić bi iskapio bocu rakije i još nakon toga
dvojicu-trojicu zamlatio šakama. To je gotovo sve što govori, svaki put iznova; ostatak
vremena gleda pred sebe, ručetinom s raspuklim noktima trljajući obraze, vrat, leđa. Ja se
povremeno sjetim kakvog pitanja, naprimjer kako je prošle jeseni rodilo grožđe, na što on

- Slabo, slabo.

Pa opet ništa. S prozora sam promatrao kako kolje janje. Vrat reže opreznim, nježnim,
gotovo baletnim pokretima. Deranje je kože, naprotiv, muška borba prsa o prsa. Kraj sebe
uvijek posadi dvogodišnjeg unuka. Inače krajnje živahno, drečavo dijete, ovu akciju
promatra netremice. Djeda susjedi terete da je trovač pasa. Kažu da noću obilazi kuće i daje
im zaraženog mesa. Vjerojatno je istina. Nemam ga srca najuriti, kao ni druge posjetitelje.
Zapravo svima dajem znakove koji bi gradskim ljudima bili itekako dovoljni, vrpeljim se,
plješćem rukama u znak završetka razgovora, ili čak kažem *da, stvarno bih se morao vratiti
poslu*, a susjed

- E.

I ne pomakne se s mjesta, sve dok mu ne naloži unutarnji sat. Sati su ovdje beskonačni, bez
ikakve veze sa zvonikom. Muškarci, osim u polju, ne rade apsolutno ništa. Ne održavaju
političke sastanke, ne kartaju, ne idu u ribu. Nemoguće ih je vidjeti uz more. Ne prilaze mu,
ni pogleda mu ne upućuju, da slučajno nestane ne bi nikada sami primijetili. Ili mu možda
namjerno okreću leđa, ozlojeđeni što ih je zatočilo na ovom okraju svijeta.

Katkad svrati i jedan od živih dokaza pogubnosti braka među bliskim rođacima. Ovdje,
nažalost, nije lako pronaći nekoga tko ti nije srodan. Taj mi je gnom svojom zdravom rukom
pokucao na prozor jedne večeri, u povratku od svinja. Donio mi je puževa, u kantici
obješenoj na onu drugu ruku; za to je sasvim dobra. Nabere ih koliko ga je voja, ma samo
nek kane kiše, ne moreš falit, a gleda svaki dan s prozora, nema me vanka iz te kućerne,

sâm ka pas, pa mu došlo ža. Neka ih skuvam, ima prsti poližem. Uzeo sam da ga ne uvrijedim i poslije istresao u vrt. Ali sad mi ih stalno nosi. On nije loš sugovornik, priče su mu čisti nadrealizam. Šteta što ih prekidaju napadi epilepsije. Silno je ponosan na sat koji mu je poslao stric iz Amerike; može trideset metara pod more. Pitam se kada je posljednji put dotaknuo more. I što riječ *Amerika* znači u njegovoj glavi. Čudesno mjesto gdje rastu pokloni? Pisat će mu da pošalje još pet istih takvih. Kad god se javi zvonik, hvata zakržljalu ruku na kojoj ga nosi, pa je primiče očima

- Ti Jarca Boga, već toliko?

Što, nažalost, ne znači da mora požuriti važnim obavezama kod kuće. Promeškolji se tek kada ga počnem strijeljati očima i frktati. A prije odlaska ne propušta zaključiti

- Tu je dosadno za popizdit.

Ali čim se naoblači, vidjet ću ga kako poljem vuče svoju atrofiranu nogu pa će mi zakucati na prozor s balavom kanticom i morat ću ga pustiti unutra. I opet ću za sljedeće jutro zakazati posjet njegovim roditeljima, da ih upozorim neka ga operu barem jednom tjedno, ali projekt neće zaživjeti jer bi zijali u mene kao da ih upućujem u kabal.

Tu je i njegova sestra, jebežljiva balavica koja nema ni maturu i ne radi ništa. Osim što mi čitavih dana odašilje signale; u svojoj mašti nastavlja ono što se dogodilo nesretnim slučajem, jednom davno, bilo mi je oko dvadeset a njoj... blagi Bože. Tu i tamo joj se pokažem, iz ljubaznosti, da ne misli kako je mrzim. I da joj se ne zaleti iz osвете koješta pričati po selu. Zbog mene svaki drugi dan pere prozore, bezbroj se puta penje na krov da namjesti antenu, dovikuje se s prolaznicima, muškarački joj grohot odzvanja čitavom ulicom. Pa na sav glas pušta kazetu svojeg heroja koji zapomaže: *tebi se vraćam sada kad sam pao*. S tačkama punim gnoja zastaje da otpočine točno pred mojom kućom, napiči ruke na bokove i zuri u spuštene grilje. Ili pokupi nečiju bebu pa s njom paradira, ugniježdenom na izdašnim grudima. Čitaj: *napravi mi jednu ovakvu*. Sanjaj, sanjaj.

Nemam za sve njih toliko strpljenja. Klince sam najurio; protrčavali su dvorištem i urlicali. Ne bih ništa rekao da se nisu počeli penjati na prozor i piljiti. Te njihove oči! Sljedećeg mi je jutro pred vratima osvanula krepana mačka, precizno postavljena; nagazio sam je pri izlasku. Vjerojatno su dulje vrijeme planirali operaciju; od kiselog sam vonja umalo izgubio svijest. Toliko smrada u toj maloj mački. Štapom sam je okotrljao do ruba dvorišta, laganu poput smrznute krpe sa staklenim očima. Bila je, međutim, zabluda da ću je se tako riješiti.

Danima sam onaj smrad prepoznavao u svakom jelu, mrtve su oči uvečer ubadale iz prozora. Otišao sam provjeriti; nestale su. Zacijelo su ih pojele ptice. Smrad je ipak počeo popuštati, a uokolo je izrastao busen trave zeleniji od ostalih.

Ovdašnja djeca nesumnjivo raspolažu s manje igračaka od gradske, no zato iz svake izvuku maksimum. Jedan je mali neki dan dobio zviždaljku i više je ne ispušta iz ruku; isti piskutavi ton u bezbroj ritmičkih obrazaca od jutra do večeri. Postaje neshvatljivo teško obuzdati želju da izjurim, zgrabim tu zviždaljku i gazim po njoj, i po njemu, dok ne zamre i sâma ideja zviždanja.

Za ubijanje mačaka imam više razumijevanja otkako su mi pred kućom rastrgale nečiju vreću smeća. Navukao sam rukavice i komad po komad pokupio: raznovrsna izdanja masne i mokre, kartonske i plastične ambalaže, kore lubenice, pileće kosti, poderanu čarapu, ostatke zgnječene rajčice, konzervu graha, flaster, mnogo opušaka, prazne kolutove toaletnog papira, gnjilu krušku, tubu kreme za brijanje, tri uloška, porculansku figuru patkice s otkrnutim kljunom.

Ipak, od svega je važnija sloboda koju uživam do srži; nitko me živ ne može spriječiti da čitave dane zurim u istu točku, sjedim gol s nogama na stolu i gasim čikove u rastopljenom sladoledu.

Vrijeme sustavno pretvaram u prah. Godinama sam knjige čitao radi novca; osveta je slatka. Iz prašnih sam zakutaka polica izvukao niz dragulja. *Six Practical Lessons for an Easier Childbirth*, by Elisabeth Bing, third revised edition. *Scuola di cucina - l'arte della conservazione*. Časopis za vjersku kulturu *Obnovljeni život*, broj tematski naslovljen *Tvoj dan s krunicom*. Temeljito sam razgledao monografiju narodnih nošnji jednog sela u unutrašnjosti, prolistao čak i *Enciklopediju ljudskih prava*. Najveća je poslastica ipak *Godišnji izvještaj Prve mješovite gimnazije za godinu 1958/59*, otvaram ga nasumce i učim napamet popise čitavih razreda ili se udubljujem u lirske reminiscencije bivših učenika, poput

Na prvom satu tjelesnog odgoja, u onoj čudesnoj gimnazijskoj dvorani u obliku slova L, dočeka nas je strogi ali pravedni profesor tjelovježbe. Taj zaljubljenik u odbojku satima nam je znao pripovijedati kako je skakao i smećirao u mladosti. Također, u mnogim je pokoljenjima gimnazijalaca probudio ljubav prema uspinjanju na našu Glavicu. Nije od nas zahtijevao nadnaravne rezultate, ali je poštivao trud, ljubav prema sportu, odanost Prvoj gimnaziji. Davao nam je i šablone po kojima su nam majke krojile školski amblem i prišivale

ga na naše rance.

Zapravo malo čitam, koncentracija brzo popušta. Radije jednostavno ležim na leđima, razmišljam isključivo o horizontalnim stvarima. O morskoj površini za bonace. O nizovima bijelih i crnih klavirskih tipaka. O šahovskoj ploči. O listu čistog bijelog papira položenog na precizno lakiranu plohu stola. O krevetu u koji ću se ispružiti da prespavam kraj milenija i čitav sljedeći.

Sjećam se nekoga tko se zvao kao i ja, tko je radosno slagao ciglice jednu na drugu ne bi li se popeo do neba. Što se više popneš, to ćeš dublje pasti, ili tako nekako. Srećom, vertikalna je dimenzija ovdje gotovo nepostojeća. Jedino je vertikalno sunce, neumorno na vrhu neba, užareno, nemilosrdnih pipaca što sjevnu čim se drzneš pogledati gore. Kako li se već jednom ne rastopi, kao i sve što se rastopilo u jedva zamjetnom kretanju ukруг, utopilo u prst plitkoj užegloj lokvi vremena. Sav je život ovdje kružan, pognut, plosnat, prošaran samo poljskim stazama i tragovima barki. Ovaj obli sprud, opâsan korentima i zarobljen okruglim obzorjem, plovi ravnodušnim morem poput mrtvog pješčanog oka.

Za promatranje obzora izabrao sam podij od lapornih ploča obliх poput plikova. Stazicom ispod reda smokava, kroz vinograde i pješćane vrtove s gredicama krumpira i lubenica, kroz visoke trave i šuštavu trsku, preko pitomog hrbata, uza staro groblje, kraj kapelice, kroz kupinjak i gustiš makije, sve do kratke zaravni što se kao balkon propinjala nad morem dok se polovica nije odlomila i survala niz padinu.

Nijedne večeri ne propuštam to obredno spuštanje do mora, s prvim zubima sumraka. Obala je na dvadesetak minuta hoda. Na pučini zateknem nedozrelu noć, još se opire nešto zaostalih grimiznih tonova. I valovi koji ritmički zapljuskuju školje nekako su čudno na pola puta; ni živi, ni sasvim mrtvi, posljednja uspomena pokretnog svijeta. Zatim samo šljapkanje negdje u bezobličnom mraku.

Prije ili kasnije, iz tmastog ništavila izroni kakva drhtava točkica, neko vrijeme gmiže, pa utrne. Neke od njih izrastu u ribarske barke ili jedrilice. Srijedom uvečer, oko devet, jedna dosegne veličinu trokatnice: linijski brod sa sjevera. Prolazi dovoljno blizu da razaznam putnike nagnute preko ograde, no na otoku se ne zaustavlja; najbliža mu je stanica grad na obali čija se svjetla vide s brežuljka pored kuće.

A čim se vrati jednolična noć, iz još veće daljine, niotkud, stižu glasovi, jedan po jedan, zatim mnoštvo gusto isprepletenih, bezbroj se mikroorganizama u najjednom uskomešaloj tmini sudara, razbija u još sitnije ili stapa u grozdove, u kratkotrajne pejzaže, arhipelage, konstelacije koje na tren zabljesnu, apstraktne motive koji se uporno vraćaju, u repetitivnom ostanu, ili u nizu modulacija, nepredvidivih odraza u ogledalima koja si međusobno podastiru, ili se, nezainteresirani za ostale, spiralno šire u bezgranični prostor. Sve dok ih jedan sve ne prekrije, proketo razgovjetan, bolno opipljiv;

Dirljiva je ta tvoja naivna romantičnost, takva se može sresti još jedino kod vas iz istočne Europe.

To da sam iz istočne Europe je uvredljiva nepravda, ali puštam. Ako pak pokušam parirati kakvom tezom, odmah poklapa: *Tipično za one koji su vidjeli jedino površinu stvari, ali pod svaku cijenu žele reći nešto duboko.* Magda je do osamnaeste vidjela mnogo zemalja zahvaljujući očevoj diplomatskoj karijeri. U svojoj osamnaestoj, ja sam prvi put na Zapadu.

Jedini mi je adut osmijeh koji joj prilično lako održavam na usnama; naprimjer čudeći se stvarima koje nikada prije nisam vidio. U kući njezinih roditelja sve je na daljinsko upravljanje, od garažnih vrata do stereouređaja i rasvjete. Njezin otac za večerom želi čuti moje političke stavove, odgovaram metafizički. *Zar nije simpatičan*, tapše me po ramenu. Otvara bocu vina iz svoje arhivske kolekcije, ja ga u čaši miješam s kokakolom. Ali miris sapuna i deterdženta. Nešto sasvim različito od onog što se za pranje koristi u našim kućama; ovaj prožima svaki kutak, izaziva želju da lice uroniš u komad tkanine i udišeš, udišeš dok ne istisne sve druge mirise, dok ne zaboraviš odakle si došao.

Magdina je jedina želja bila svirati violončelo, i zaboraviti sve ostalo. Nakon večere mi je izvela jednu od Bachovih suita. Tada su mi sve bile iste, Bachove ili ne. Kasnije sam nabavio do posljednjeg izdanja Bachovih *Suita za solo violončelo*. Uzalud; nikada više nisam čuo takve glazbe.

Sutradan: biciklima zelenom nizozemskom nizinom. Na bistroplavoj pozadini samo gdjevoja pamučna grudica. No nadomak susjednog mjesta: ljetni pljusak. Trčimo u crkvu. Unutra sami i mokri. Vrtoglavica; miris tamjana, groblja, same vertikalne linije što hrle prema istoj visokoj točki. Vizija crkava kao vertikalnih grobova u koje ljudi dolaze podgrijavati svoje uvjerenje da je smrt koja ih očekuje upravo ovakva, uznosita, nakrcana mramorom, zlatom i svecima koji jedva čekaju da ih prime u svoje društvo; ukratko, sublimacija u sferu estetike i čistog etera. Ali nešto pogled vuče dolje: Magdina ruka na mojem ramenu, prethodnica

usana. Utiskuju se u moje. Zauvijek, kasnije ću saznati. Kakvo korisno mjesto, crkva, ne samo kao sklonište od kiše.

Kasnije tog dana? Ne vidim dobro, slika se zamutila, više ih se preklapa u jednoj, Magda i ja u kuhinji, hihoćemo, očev glas iz spavaće sobe, *bilo bi dosta!* moj krevet dolje u vešeraju, ležim na leđima, nosnice svrdla miris svježih opranih plahti i spavaćica, srce nabija, čekam, čekam, i negdje usred noći, na drhtavim nogama, milimetarski, krak-krak, svaka prokleta stepenica mora zaškripati, noževi ubadaju pod rebra, niz hodnik bez daha, napokon njezina vrata, hoće li i ona zacviljeti, roditeljska su preko puta, pružam ruku prema kvaki – ali jao! očinska šaka grabi me za vrat, letim preko terase u pidžami, ruksak zamnom, *to mi je zahvalnost!* – ne, vrata me ipak bez znaka uzbune pripuštaju Trnoružici, sanjam li, da, to ću reći ako poviče *ma jesi li poludio*, da sam hodao u snu, njezino ravnomjerno disanje, miris sna, blijeda mrlja u tami, lice i dio ramena, jedva se odlučujem dotaknuti... – Magda... – Mmm? Ruke me ne odguruju, o ne.

Sljedećeg jutra autom do sela u kojem su odrasli njezini roditelji, zapravo do mjesta gdje ga treba zamisliti, umjesto goleme udoline nalik koritu jezera koje je iscurilo kroz rupu u sredini. Ništa idilično u prizoru. Gole hrpe zemlje i teška mehanizacija, u rupi kopaju ugljen. Otkrivši ga mnogo u tlu, selo su premjestili. Impresivno, krcato simbolikom, predznacima, ali sve to klizi niz stijenke mojeg balona od sapunice. Na povratku Magda priča o svojem ocu, kako je liberalan, više prijatelj nego roditelj, ja kao usput pitam što bi on rekao da mu se jednog dana pojaviš na vratima s riječima *evo tata, želim te upoznati sa svojim zaručnikom, ovo je Johann*, a Johann je crnac. Kao prvo, kaže, nikada to ne bih tako učinila, ne pripremivši teren. A onda, ako bi se radilo o pristojnom i posve integriranom dečku, ne o nekakvom rasta-tipu koji se tek iskrcao i još nije povadio prstenje iz nosa, tata bi ga na kraju vjerojatno prihvatio.

Naravno da je tata u mojem pitanju njegov otisak u tebi, Magda. A zna se tko je crnac. I nije presudno visi li mi prstenje iz nosa, nego moja crnoća, neporeciva i nepromjenjiva. Srećom postoje različiti stupnjevi crnoće. Moj je dopustio da ti se približim, dapače i tata bi me na kraju vjerojatno prihvatio. No ono bitno je baš to prihvaćanje, cijenim mentalni napor koji bi zahtijevalo, ali *tata* u tebi mogao me u najboljem slučaju *prihvatiti* kao štene koje si pronašla na ulici i donijela kući, i to bih duboko u sebi zauvijek ostao, ma koliko integriran.

Što mi je preostajalo nego se sa scene povući corneilleovski potresnom, ali čisto estetskom bravurom. Kažem: *ima jedan film, Samo jednom se ljubi. Kada Miki Manojlović...* A Magda: *Dirljiva je ta tvoja naivna romantičnost, takva se može sresti još samo kod i tako dalje.*

Gusta noć ništa me ne smeta; put kući već znam napamet. Trljam dlanove, pušem u njih, nastojim vjerovati da večeras osjećam onaj dragocjeni svrbež u prstima.

U ovo doba susjedi su se napokon primirili; blažena tišina. Krećem prema sobi koju optimistički zovem radnom, ali nekako zaobilazno, dodirujući predmete na policama s ilegalnom željom da mi nešto privuče pažnju. Ona prva ostaje pusta, jer je ova druga beznadno razvučena. Zaustavljam se i grabim bilo što. Bilo što se utjelovljuje u požutjelom časopisu s licem mlade žene na naslovnici, licem svetica. Ispod je natpis: *Svijet plače za Dianom*. Otvaram nasumce i pojavljuju se redom poznata glumica i riječi *Dosta mi je oženjenih muškaraca*, unifomirani čovjek koji pendrekom komunicira s neuniformiranim, nasmiješena mačka šapa prekrivenih nad konzervom sa slikom još jedne nasmiješene mačke šapa itd., automobil čiji rastvoreni prtljažnik sugerira da unutra stane beskonačno prtljage. Zanimljiv članak o samoubojstvima u Japanu. Tamo su, kaže, vrlo popularna, naročito u šumi Nakajama; kako ju je nedavno objavljen priručnik nahvalio kao profinjeno, *chic* mjesto, za osobito depresivnih dana drveće bude okićeno kao za Božić. *Nema silovanja bez penetracije*; u američkoj državi Alabama oslobođena je žena koja je svojeg maloljetnog posinka prisiljavala na oralni seks. Odlažem časopis na policu, guram pred sobom vrata radne sobe, na prag duboko udišem, zadržavam dah tri sekunde pa se okrećem i spuštam u naslonjač. Uključujem televizor; kulinarski savjeti, emisija za gluhe, jazz. Ostajem pri jazzu. Suhonjavi, dostojanstveni crnac iz klavira izvlači lelujave sablasti, tonovi se raspršuju u zraku već prije nego ruka dotakne tipku, prizor je sasvim proziran, propadam u pulsirajuću bjelinu. Skačem, kao oprugom odbačen, uranjam u debeli mrak. Pažljivo podešavam visinu stolice, raspoređujem predmete na stolu, rječnik, gumicu, kalendar, podmetač za čašu, ogrizak jabuke, ne, njega treba baciti, odlazim do kuhinje, bacam ga u kantu, vraćam se žurnim koracima, među razbacanim papirima pipam za olovkom, opipavam oštrinu vrha, šiljim, prinosim je slabom svjetlu koje s monitora bacaju zvjezdice *screen savera*, okrećem horizontalno da bolje vidim otisnute motive, mačke i miševi beskonačno trče jedni za drugima, tu je i natpis *made in China*, uzimam jedan od gusto ispisanih listova, slova me salijeću kao roj insekata, instinktivno zabacujem glavu unatrag, pa polako primičem, čak i prekomjerno, slova su sad monstruozno velika, vraćam ih na miroljubivu udaljenost, gledam iskosa, iz različitih kuteva, žmirim na jedno oko, papir polažem na dlan, pušem u rub, drhturi i uvija se, redove ljuljaju valovi, puštam ga da sklizne i smiri se na stolu meko poput barke. Ah! Prokleta bol u leđima! Ustajem i izvodim nekoliko čučnjeva, okrećem vratom lijevo-desno, istežem ruke pred sobom dok ne začujem škljocanje zglobova. Ne, više nema

šale; upirem oba lakta o stol i pritišćem sljepoočnice, idealan položaj za intenzivnu koncentraciju.

Kompjutor monotono, beskorisno zuji pod stolom. Pred očima slijepi prozor, tamno svemirsko prostranstvo kojim tobože brodim. Čitav propadam u to kućno izdanje crne rupe, hipnotiziran lažnim približavanjem svijetlih točkica koje nikada ne narastu, već samo šmugnu iz ekrana. Upravo tako provedeš život; upiljen u slutnju nečega što bi trebalo stići iz mraka, stvari koje te mimoilaze održavaju iluziju kretanja.

Ipak, usred beskrajnog gluhog, mrtvog vremena, napokon kao da se pojavljuje maleni procjep, svijetli trag, da, odškrinula su se jedna vrata, skačeš na noge, ništa te ne bi zadržalo, nikakav strah od nepoznatog, zakoračuješ.

A unutra: Adam van Alle visi na svojem tavanu.

II.

Stvar izgleda kao olupina već nestajućih kontura, s biserjem zlatnih kutnjaka u dnu razjapljenih usta. Na krajevima klimavo besposlenih ruku, dlanovi su začuđeni i natprirodno veliki, napuhani, kao uvučeni u baseball rukavice. Iz košulje proviruju brežuljci sala. Jedini preostali pramen izdajnički vijori, otkrivajući žilice na kvrgavoj lubanji. Oči je skamenio neki prizor izvan kadra. Ukratko: mrtav je.

Što mu, na određen način, rješava sve probleme. Moji tek počinju. Treba pozvati policiju, objasniti što radim u njegovom stanu, odgovarati na bezbroj drskih pitanja. Otkud ja znam zašto se objesio, i baš mene izabrao za svjedoka. Možda je bio društven tip pa je to htio s nekime podijeliti, makar s potpunim neznancem? U samoći nije mogao skupiti dovoljno hrabrosti?

Odgovori neka ostanu onom svevidnom oku gore; odoh odavde. Nikakve policije. Tko jamči da lešinari ne bi iskopali nekakvu monstruoznost? Naprimjer, da se gospodin van Alle nije tako dragovoljno zavezao za gredu, nego uz moju pomoć, prethodno zadavljen. Kako da znam nije li svijest prevukla bjelilo preko nečega što se dogodilo otkako se moj domaćin ispričao, a ja zadrijemao nad šahovskom pločom?

Dovoljno je čudno što sam se zaboravio upitati zašto je jutros taj gospodin od svih sjedišta gotovo praznog vagona izabrao baš ono nasuprot mojem. Ušavši s lelujavim smiješkom na usnama i aktovkom u ruci, sigurnim se korakom uputio prolazom između redova do suprotnog kraja, spustio torbu na pod i prošaptao *bonjour*, a ja sam sve to promatrao kao janje kojem je koncept klanja potpuna apstrakcija. Ili se ipak radi o slučajnosti? Kojoj naknadno želim učitati značenje, zbog potrebe da sve što se dogodilo nešto znači?

Rado se vozim tom intercity linijom od Amsterdama do Bruxellesa. Pogled kroz prozor uvjerava da je svijet gladak kao površina zaleđenog jezera, i uz to omekšan debelim zelenim tepihom. Bešumno promiču kolekcije urbanih izložbenih artikala, između njih red kanala, red staklenika s tulipanima, igrališta za hokej na travi, sve sama dekorativnost i razbibriga, pa onda pašnjaci na kojima u krajnje pacifističkom sustanarstvu žive krave, poniji, čaplje i vjetrenjače. Uljuđenost i kultura mogu se omirisati u zraku, natapaju krajolik poput vječne magle. Ni slutnje anarhije u okolišu; kuće nanizane po uzici kao mramorni grobovi, u svakoj četvrti jedinstveni model zgrade s istom nijansom krova, travnjaci besprijeckorno frizirani,

uzduž svake ceste jablanovi popikani poput minuta na satu. Na kolodvorima nitko ne puši, ne spava na komadima kartona, ne pljuje, ne prosi, čak su se i istočnoeuropski Cigani samokritično pokupili. Tu je i more, doduše hrđavosmeđe, ali i ono uredno, urazumljeno nasipima. U ovako sofisticiranoj, rafiniranoj i miroljubivoj zemlji, koja radi na vjetar i živi od tulipana, nezamisliv je već sâm pojam onečišćenja ili nasilja. Pomisao da susjed digne ruku na susjeda, brat na brata, pobudila bi pokroviteljske osmijehe. Na spomen spaljivanja tuđih kuća ili zatvaranja ljudi u logore, sugovornik bi te zabrinuto pretresao pogledom u potrazi za tikovima. Grupno silovanje u nizozemskom su samo dvije riječi koje zajedno ne znače ništa. Rezanje genitalija i vrata: aleatorne, negramatičke nakupine slova.

Do zračne luke vagon je gusto napučen primjercima suvremenog homo volansa, koji odmah po smještanju u sjedište dekonektira svoje veze s okruženjem, na koljenima rasklapa digitalni svijet i transplantira se u njega, kao jedini trag svoje tjelesnosti ostavljajući sitno, više teoretsko nego doista čujno tap-tap-tap tap-tap-tap-tap. Začudo, tu je zalutalo i nešto sasvim anakronično: ispunjavač križaljki, sivi čovječuljak s mišjim licem i malenim okruglim naočalama – gimnazijski profesor ili neka slična staromodnost.

U stražnjem dijelu vagona jedini mi je suputnik debeljko kukuruzno crvene kose, vrlo uznojen i vrlo kratkovidan; lice zakopano u knjižurinu čiji sam nizozemski naslov dešifrirao kao *Kompendij knjigovodstva* printerskim pokretom marljivo povlači od ruba do ruba stranice. Treba li ga više žaliti zbog sljepoće ili onog što se upinje vidjeti? U Den Haagu ga zamjenjuje par umirovljenika kakvih tisuće krstare zapadnom Europom. U mladosti za putovanja nisu imali novca, potom vremena. Sada ni jedno ni drugo nije problem, samo se ne mogu sjetiti kamo putuju ni zašto. Ne smeta; važno je jednom ostvariti snove. Takvi se obično smjeste uz prozor, tihi i skromni, sljubljeni s inventarom vagona, gotovo prozirni; razumno je uvijek opipati naizgled slobodno sjedište. Ona je sitna i usukana, sa srebrnim gnijezdom na glavi i gušom veličine dinje. Proizvodi neugodan coktav zvuk, vjerojatno zabavljena još neuhodanom protezom. Njemu se trza donja usna, a *ono bitno* proviruje iz rukava i ovratnika; već prilično procvali rak kože. Na naslovnici njegovih novina mlada djevojka zadovoljno izlaže dostignuće svojeg silikon-modelara. Ispod nešto piše, ali presitnim slovima. Šteta; volim čitati natpise ispod takvih fotografija. Što se njega tiče, prije će biti da ga ozlojeđuju; ono što ga privlači ovoj tiskovini nesumnjivo su apologije trenutnih burzovnih zvijezda i panegirici ekološkoj svijesti.

Rotterdam sam predrijemao. Isplatilo se; dvije su se stare žabe pretvorile u princezu. Ovakve, doduše, rijetko pokazuju na naslovnicama; obline se jedva daju naslutiti pod za njih

sasvim nezainteresiranom odjećom, kratka kosa potcrtava dječjački izgled lica, a ni ta prozirna put nije osobito popularna. Ali zbog neodredive tuge koja izvire iz nje, tko zna kakve privatne apokalipse, počinjem čitav vibrirati. To struji u mene kao preko golih žica, drma me nešto tisuću puta tjelesnije od Albinonijevog *Adagia*. Pogled joj je okrenut kroz prozor, nijedan se mišić na licu ne miče, no jasno se osjeća da plače, prema unutra. U latinskoameričkim romanima i u filmovima nekih istočnoeuropskih autora ovakvi ženski likovi ispod kišnog kaputa nose sklopljena krila. Ovakva eterična, čudesna, nedostupna stvorenja svijetom je posijala čista zloća. Pogađa ravno u želudac, želiš naglas jaukati što je ne smiješ dotaknuti, pasti na koljena, zaboraviti kamo si krenuo, odvesti je kući i pred nju položiti sve što imaš, a kako ni kuća ni sve što imaš nije reprezentativno, još bi joj radije ponudio da ona tebe odvede kamo god želi, kada ne bi pouzdano znao da će se samo nasmiješiti kao svetica i šmugnuti prije nego dospiješ zatvoriti usta. Zatvaram oči; već sam odavno pregazio granicu pristojnosti. Do trena kada se pred prozorom zaustavio natpis Roosendaal ona je otprhnula, ostavivši samo tu svoju tugu da lebdi stražnjim dijelom vagona.

Na panou ispred prozora propinju se i velika ružičasta slova: *Katja*. Zašto ne, i to je riječ. Nedvojbeno se odnosi na fotografiju jedrog, nasmiješenog djevojačkog lica, a i na prehrambeni proizvod u obliku čokoladnog prutića koji pokazuje djevojačka ruka, upozoravajući da ime pripada i prutiću i licu, odnosno da je esencija prvog uzročno povezana s jedrom, nasmiješenom egzistencijom drugog. Tu je i čitav roj implicitnih poručica koje ubadaju otprilike ovako: "Katja je, u oba svoja izdanja, domaći proizvod, nizozemski, ekološki, optimističan, bez obzira jesu li ga stvorile nizozemske žene ili nizozemske krave, jer i jedne su i druge zadovoljne svojim životom u Nizozemskoj, jedre i nasmiješene. Budite kao Katja! Jedite Katju! Budite ponosni što ste Nizozemac ili, ako ne možete, zavidite im što imaju svoju Katju!"

Implicitni spremnik ovog reklamnog artefakta sadrži i viziju, doduše neželjenu, pelikanskog podbratka koji će djevojka Katja s vremenom prikupiti kao i većina Nizozemki sklonih mliječnim proizvodima. No nema vremena dalje iskapati vizije jer dvije Katje, sinkronizirano se trgnuvši, već klize u memorijski pretinac za nehotice pokupljene artikle. Na vratima se pojavljuje veseljak s narančastom pregačom, recitirajući višejezični inventar svoje pokretne smočnice. Sendviči s piletinom i limenke piva daleki su preci europskog jedinstva; transgranično su se kotrljali intercity linijama još davno prije rođenja političke volje za brisanjem granica. Jednom, uskoro, jedinstveni će europski identitet prebrisati razlike između bogatih i siromašnih, zapadnih i istočnih. Mali će se radosno utopiti u velikima, svi

zajedno u globalnom tržištu. Ima u toj priči nešto od budističkog uznesenja. Na tren se zamislivši, moram priznati svoju reakcionarnost. Žvakaća je guma u mojim ustima američka, baš kao i cigarete u džepu. Odijelo sam, istina, na rasprodaji kupio u Italiji, ali sve glasnije proviruje utajeno mu južnoazijsko podrijetlo. Torba se čak ni ne stidi priznati svoje *made in China*, iako je markica neupadljivo iznutra. Ima li na meni išta europsko? Kolonjska vodica! Neporecivo *born in the EU*! Je li ona dovoljno čvrst temelj mojeg europskog identiteta? U svakom slučaju, upotrebljiva je kao metafora identiteta uopće. Što me, kao građanina K. suvremenog svijeta, razlikuje od građana L, M, i N? Moje emotivno i duhovno iskustvo. Identitet tvori, dakle, isključivo usput pokupljeno? Ne, nego moja jedinstvenost. Zašto sam tako siguran u nju? Jer je neprijeporno, naprimjer, da sam upravo ja, ujutro 19. listopada 2000., u 4. vagonu vlaka na liniji Amsterdam-Bruxelles, pod sjedište br. 27 zalijepio žvakaću gumu *Wrigley spearmint*.

Što se nacionalnog tiče, skladali su ga zadivljujućom brzinom; no prilično je teško uhvatiti melodiju. U jeziku koji zovem materinjim nakotilo mi se sintaktičke kopiladi, misli mi žive poligamno, u protunacionalnim miješanim brakovima s nekoliko drugih jezika. Srećom, kolektivni identiteti ionako nisu u modi. Građanin suvremenog svijeta ne pristaje da ga svedu na geografsku dimenziju. Niti na koju drugu. Sastoji se od beskonačnog broja dimenzija u trajnom stanju mutacije. Živi u pokretu. Ne pripada nijednoj kategoriji. Klase su dinosauri. Religije su ocvale sablasti koje više ne straše ni dječicu. Politički je angažman nešto poput bijelih čarapa. Sudjelovanje u pokretima, sektaškim i plemenskim aktivnostima je sramotno. Obitelj je okov za naivne. Treba biti slobodan, samostalan i samodovoljan. Ne biti proizvod svojeg vremena. Ničiji proizvod. Neovisan i genetski. Uskoro ćemo roditelje moći birati *à la carte*.

Adam van Alle je ušao kod granice. Stariji gospodin besprijeckorno ispeglanog birokratskog izgleda, kanonski neupadljive sivo-plave elegancije. Ali umjesto da se smjesti na geometrijskoj sredini između dva zauzeta sjedišta, aktovku odloži u prostor nad glavom i istog časa utone u *Financial Times*, evo ga nasuprot meni, torba među nogama, ruke prekrizene, na usnama zen-osmijeh, pogled me drsko proučava.

- *Vous venez d'un pays de l'Est, kaže bez ikakva uvoda.* Zanimljivo, čini se da je pitanje identiteta ipak daleko jednostavnije. Možeš proglašavati svoju osobnu neovisnost koliko hoćeš, objaviti potpunu amneziju podrijetla, ali uvijek se nađe netko da te vrati natrag u ladicu.

- Istok je relativan pojam, dapače teško je naći relativniji, kažem s hladnokrvnošću zmije. Ali

me odmah oblijeva crvenilo, kao da sam u najmanju ruku razotkriven u vožnji bez karte. Taj neuništivi kompleks istočnjaka, nevidljiva puževa kućica koja se pokaže u svakoj zgodnoj prilici. Vječiti strah od nespretne, nepristojne riječi ili geste koja bi mogla odati da ovamo ne pripadam. Da mi se smijulje za leđima zbog nečega nedokučivog, da ću upotrijebiti pogrešnu formulu ljubaznosti, predjelo pojesti priborom za meso, ili će mi otkriti rupe na čarapama. I da će čim pisnem proviriti moj slavenski naglasak. Ali tip me detektirao i prije nego što sam zinuo. Po čemu? Po anemičnom, fatalističkom izrazu lica? Svjedočanstvu uvjerenja da je svaki trud uzaludan jer je suđeno da nam bude loše i tako će zauvijek ostati?

- Europski istok.

- Zar se vidi?

- O, ne baš toliko. To mi je slučajno specijalnost.

- Vi ste antropolog?

- Samo iz hobija. *I'm with the Commission.*

Kao da je Europska komisija plavuša s kojom je stigao na domjenak, ne ustanova za koju radi; *to work for* je odveć brutalno za anglofono uho. Gospodina zabavlja demonstrirati svoju višejezičnost. I to bez traga stranog naglaska. Uostalom: vrhunska glupost, biti opterećen svojim naglaskom. Koliko sam puta čuo da su strani naglasci šarmantni, da ti donosi određenu prednost ako sugovorniku pokažeš izvrsno vladanje njegovim jezikom. Svejedno, mi istočnjaci trag materinjeg jezika u tuđem nosimo kao pokoru, kao sramni žig. Osim Rusa. Oni ne poznaju stid, svoje rusko ja pokazuju što gromkije mogu. U francuskom gordo kotrljaju *r*, kao gromade, i mumljaju kao medvjedi. A Francuzi na to? Oh, kako je to simpatično, kako ruski. Lako je Rusima, njih je tristo milijuna.

- A Vi, Nizozemac? - i ja na engleskom.

- Da, ako mislite na moje prezime. Ne, ako mislite na moju putovnicu. Ako mislite na sve ostalo: ne znam i svejedno mi je. Preduga i nezanimljiva priča. Što nije u redu s Vašim očima?

- Molim?

Ono što nepogrešivo razotkriva istočnjake, govori se, njihova je gruba neposrednost, neshvaćanje kako elementarna pristojnost zabranjuje da čovjeku kojeg si upoznao prije pet

minuta otkrivaš pikantne detalje svojeg propalog braka, ožiljak operacije bubrega i rukopis zbirke pjesama za koju već dvadeset godina pokušavaš pronaći izdavača. A ovaj gospodin koji sasvim sigurno nikada nije vidio Bauštele niti redove pred konzulatom, prema oklopu nedodirljive intimnosti ponaša se kao da je ljuska od kikirikija.

- Ni sekundu ne miruju. Kao da ne znaju za što da se uhvate.

Ruga se mojem strabizmu ili zaista ne vidi zašto mi je teško pogled fokusirati na jednu točku?

- Dobro ste primijetili. Radi se o psihosomatskom poremećaju koji oftamolozi nazivaju *sindromom proklizavanja*. Stvari postanu skliske. Što god pogledaš, zapravo vidiš nešto drugo.

Did he buy that, pitam se jer razgovaramo na engleskom. Da se kojim slučajem služimo hrvatskim, pitao bih se *je li to popušio*, jer moj nedavno osamostaljeni, nedozreli jezik još nije stigao prevaliti normalan razvojni put od genitalne faze do tržišnoga gospodarstva.

- To je stvarno zanimljivo, kaže na način čovjeka koji misli *bullshit*. I engleski si dopušta povremena regresivna poskliznuća. A ja likujem jer će me sada pustiti na miru. Ali ne.

- A u Bruxelles, kojim poslom?

- Svojim.

- Čime se bavite?

- Ja sam pisac, ispaljujem kao iz topa, ne pogledavši na koju je stranu okrenuta cijev. Zvuči tako neuvjerljivo da me spremno prelijeva još jedan val crvenila. Ovaj neznanac ima čudnu sposobnost pogađanja u klimava mjesta. Žurno dodajem:

- Imam sastanak s izdavačem koji želi objaviti prijevod mog romana.

- Ma je li? Kako mu je naslov?

- *Velika rupa*.

Moj je sugovornik napokon zamuknuo, propao u nekakvu svoju rupu. A ja, o čemu sam razmišljao? O Čehinjama. O njihovim svježim depiliranim nogama, otkriću mog nedavnog praškog proljeća. Pražankama nema ravnih kada je u pitanju pokazivanje nogu. Od svojih su

golih nogu učinile vrhunsko izražajno sredstvo, izdigle ih do razine simbola. Ništa ne smeta ako su krive, debele, dlakave, prištave ili prljave, važno ih je razotkriti što više, tom su se imperativu kadra oduprijeti jedino one koje ih nemaju. Nadiru sa svih strana, gipke, žustre, u euforiji razgolićenog pokreta, poput ode čovjekovoj horizontalnoj ekspanziji, simfonije mnogostrukog, nezaustavljivog, beskonačnog gibanja, uvijek prema naprijed, grabeći metre i metre betona, režući zrak pred sobom, željne samo pokreta, neopterećene olovnim godinama staljinizma ili kafkijanskim psihozama, zagledane u Novo Doba, prepuštene sunčevom milovanju i poklonjene pogledima, eto odakle mi ta ideja o pogledu koji klizi, nemoćan da se odupre, jer njihov je zov preglasao, pogledu zapovijedaju da ih oblizuje, opasuje, istražuje teren i pohlepno prisvaja svaki centimetar, uspinješ se oštrom vertikalom poput alpinista, kamo drugi još nisu ili kako još nitko nije, do vrtoglavih visina, gubiš se u polutami slutnje, u tajanstvenom nagovještaju onostranog, začaran tim hukom iznutra, tanašnim, svilenkastim trenjem bokova, iskrice pršte, vatra je buknila, oči plamte, hipnotiziraju, želiš progutati, već osjećaš okus u ustima,

- Taj vaš izdavač...

- Tko?!

- Ako se ne uspijete dogovoriti... Evo moje posjetnice. Možda vam mogu pomoći. Navratite popodne, oko pet.

Kakva prepotencija! Ovo nije ljubazan poziv, nego zapovijed. A što ako je moj sastanak baš u pet?

Vlak se zaustavlja, on mi dobacuje još jedan osmijeh (što je dramaturška falsifikacija jer se nije ni prestao smiješiti). Pokupivši aktovku, ostavlja me s posjetnicom u rukama.

Stavljam je u džep i krećem put hotela. Od *Gare centrale* do *Chaussée Leuwen* to je petnaestak minuta laganog hoda, odnosno vikendom dvostruko zbog slaloma među skupinama Japanaca. U četvrti oko crkve Svete Marije pečenjarnice nose poliglotske nazive poput *Alibaba friture snack*, u tijesnim kafićima sjede i puše tamnokosi brkati muškarci, vlasnici dućančića stoje na vratima, pljučkaju i dovikuju se preko ulice na sjevernoafričkim dijalektima. Tu je i jedna domorodačka radnja, s ponešto izbljedjelim natpisom *Waestels, linge féminin, du père au fils depuis 1815*.⁽¹⁾ Kakva disciplina! Nijednom Waestelsu od 1815. nije palo napamet baviti se čime drugim osim ženskim rubljem. Tko zna, međutim, jesu li žene koje danas žive u ovoj četvrti svjesne dragocjenosti tradicije, glave su im

omotane i dvojbeno je znaju li pročitati natpis. Nešto niže, prodavaonica cipela upozorava: *Qui veut moins cher, va nu pieds.*(2) Na stepenicama crkve zatječem mladog čovjeka vrlo umorna lica i odjeće, izuvenih cipela; on je želio jeftinije. Noge su mu krstave.

Kod Čehinja žalim jedino zbog njihove anemične ružičaste puti. Nikakvo čudo da su tako gladne sunca, da se razgolićuju čim se pokaže prva proljetna zraka. Već u travnju se na praškim balkonima mogu vidjeti čitave obitelji u kupaćim kostimima. Ubogi Česi, nemaju mora. Žalosne su zemlje bez mora, *land-locked*, okovane kopnom, osuđene na vječnu nepomičnost. I one koje ne mogu svojim policajcima priuštiti lijepe uniforme. Među svim *tranzicijskim* kolegama, hrvatski su policajci najotmjeniji, pravi izlog nacionalne kulture. Češki su u usporedbi s njima sramotno neugledni i demodirani, izazivaju nelagodu. Čudno da tamo itko dolazi.

Pred vratima, pogled na sat: tek je prošlo dva, još dva treba ubiti. Ustanovu u kojoj stanujem hotelom nazivam iz zahvalnosti – jeftiniji je smještaj nemoguće naći. Tuš i nužnik su u dnu hodnika, po jedan za svaki kat. Sobe su lišene svake primisli o komforu; madraci su utonuli, namještaj je vijcima pričvršćen za pod, iz prekidača probija napon, rupe u zidu buše iluziju intimnosti. Ali tu je i obilan švedski stol za doručak, s kojeg se ponešto da strpati u džep. Klijentela se, osim čudnih znanstvenika poput mene, sastoji od stažista iz Trećeg svijeta na doškolovanju u ovdašnjim poduzećima, putujućih umjetnika, kampera koji su svratili u grad da se pošteno okupaju i pojedu hamburger, Azijata s klimavim nacerenim facama, blagolagoljivih mudraca s baroknim bradama, te individua nedokučivog habitusa koje prolaze hodnikom kao utvare, ne podižući pogled s poda; svima im je zajedničko da su tankog džepa. Ustanova se s pravom zove *Institute of Cultural Exchange*, ovo je pravi zoološki vrt kulture.

– Kako je, doktore, dobacuje mi upraviteljica. Umornom gestom, ne zaustavljajući se, pokazujem torbu punu spisa; ona ohrabrujuće kima glavom. Toj Amerikanki iz Milwaukeeja imponiraju moja lingvistička istraživanja, premda baš sasvim ne shvaća što je to sanskrt. Ova je kuća za mene eldorado, objasnio sam; iz njezine kompjutorske arhive gostiju izabравši imena poput Tugba Rouboj, Nida Pineda i Anachid Csorba, brzometno sam izveo njihovu dijakronu glasovnu mutaciju, od iskonskog indoeuropskog kljališta, vijugavim genetskim putem preko staroperzijskog, arnautskog i vizigotskog, ili alternativnim, bjelomorskim i prekosaharskim, nakratko svrativši u grčkorimski, protopruski ili retrolirski, pa naglo u suvremeni anagogijski, ostracijski ili bižuterijski. Iskoračivši iz svoje uže specijalnosti, također sam je podučio da je desert *Banana Split* dobio ime po gradu Splitu,

drevnoj postojbini banana. Sve u svemu, mislim da sam ušićario još koji tjedan besplatnog kredibiliteta, i još važnije: usput sam u kompjutoru kamuflirao podatke iz putovnice. Sramotno ponašanje; pravi Europljanin nikada ne bi zagazio u takav moralni glib.

Ili se to opet javlja moj istočnjački kompleks. Tu je i još jedan, specifičan za članove moje male nacionalne zajednice. Stoljećima nas je mučio kompleks potčinjenosti, sad smo ga izliječili kompleksom nepostojanja. Taj smo dobili u paketu s državom. Kad u inozemstvu kažemo odakle smo, samo znalački kimaju glavama, tobože znaju gdje je to. I sami smo nekako skloni zaboravu čim prekoračimo granicu. Kod kuće nas, naprotiv, uporno podsjećaju gdje smo i što smo, ni o čemu drugom ne govore. A to je najbolji dokaz da zaista ne postojimo.

Jučer za doručkom, sučelice mi je sjeo jedan od Kineza, s nalijepljenim smiješkom i natpisom *Dow Jones* na majici. – So, where are you from? Kažem. – Mm, kaže on na kineskom. – To je ime grada? – Ne, jezera. – Gdje točno? – U Africi. – Ahaa... sad sam se sjetio... vi imate puno nafte, da? – Koliko god hoćemo. Benzinske stanice su na svakom koraku. – A koliko vas ima? – Svakog dana sve više. Evo vidiš, i nas izvoze na druge kontinente.

Dakako, Kinezi ne prate nogomet. Inače, osim nas sâmih za izvoz imamo još i more. Što savršeno odgovara našoj produktivnosti; njega ne treba nimalo proizvoditi. Kupci uredno plate a ne odnesu, i još dođu opet. Imamo i otoka. Mnogo. Koliko točno? Tko će to znati. Čim ih netko prebroji, nađe se državni autoritet koji broj pomnoži sa dva, i tako se množe, množe... Po razvedenosti obale odmah smo iza Norveške, a zna se kako je napredna ta zemlja. Isto je i s brojem stanovnika, naglo poraste prigodom svakih izbora. Katkad uračunavaju i treću generaciju iseljenika, one koji za Domovinu nisu nikada ni čuli. Sve to u namjeri da nam postojanje učine barem malo uvjerljivijim. Znam, potrebno je, mali smo. Natalitet dramatično pada. Ali nije li na Zemlji ionako već previše ljudi, ne izdiše li od njihova ubilačkog ponašanja? Prostački egoistična misao! A gdje je briga za spas nacije od izumiranja?! Ne replicirati se izravno je protudomoljuban čin, subverzija nataliteta, dakle agresija na nacionalni korpus.

Otključavam, liježem na krevet obučen. Voda klokoće duž čitave zgrade, otprilike tri kata više šumi kotlić, netko mi točno nad glavom razmišlja u ritmu vrlo sporog valcera: tup-tup-tup, tup-tup-tup... Nije lako biti peripatetik u sobi od devet kvadrata.

Nedavno sam u rutinskom izvještaju neke europske ustanove nabasao na opasku koja širem području Domovine pričepljuje "česte i razorne potrese". Anonimni je činovnik pored

kvadratnih kilometara i klimatskih uvjeta nonšalantno otisnuo taj žig prokletstva, *praejudicium* koji tobože samo konstatira žalosna iskustva iz prošlosti, ali zapravo lijepi etiketu gadne, neizlječive sudbine, izvjesnost ponavljanja lokalne prirodne kataklizme. Ona je, dakako, samo jedno od utjelovljenja opće ukletosti tih prostora, kamo će se zauvijek, osim potresa, požara i poplava, ciklički vraćati okupatori i domaći diktatori, materijalno i duhovno siromaštvo, zadrtnost i uskogrudnost, mržnja prema bližnjemu, uzajamna otimačina i klanje, pogromi, svekoliki mrak... Jasno, potresi se događaju i drugdje, srećom ne u zapadnoj Europi već naprimjer u San Francisku i u Japanu, ali tamo je to povod da iznova podignu još ljepši i moderniji San Francisco i Japan, dok se u mojem kraju samo pokrpavaju ruševine, svaki put sve ruševnije. A tko nas je pitao želimo li se baš tu roditi, cvile moji zemljaci, pod takvim betonskim poklopcem?! Zapadnoeuropski birokrat sliježe ramenima: znam, to je prilično nezgodno, ali valjda vam se neće opet dogoditi već sljedeći tjedan, možda ni još godinu-dvije, i u krajnjoj liniji, nije li život tako ugodniji, rasterećen briga o budućnosti, nije li lakše uživati u svakom sadašnjem trenu kad znaš da će se prije ili kasnije potres vratiti i sve opet poravnati do nule.

Stiže vrijeme za polazak. Adresa na posjetnici: *Boulevard Clovis*. Blizu. Prednost Bruxellesa je što svakamo možeš pješice. Oblačim sivo i jedino odijelo. Papire iz torbe više nalik putnoj premještam u aktovku poput van Alleove, uvjerljiviju za pojavljivanje kod izdavača. Dvadeset minuta hoda, pred zgradom još jedna provjera: *Adam van Alle, regional consultant, Boulevard Clovis 39, 1040 Brussels*. I to je sve što znam o čovjeku koji evo visi na svojem tavanu.

Tišina je najednom zastrašujuće glasna, grebe grlo. Sam u stanu potpunog neznanca. Mrtvog, povrh toga. Da barem nisam na tren izgubio svijest i zatekao se kako zurim u pod, s glavom među rukama. Žalosno, ali neporecivo: ove je ruke teže zamisliti usred barokne suite ili *bypassa* nego kako hvataju za vrat i stežu, stežu, sve dok se ne ukoči... Za to je dovoljno proketo malo talenta, upravo po mojoj mjeri. I samo trenutak nepažnje?

Preteško pitanje. A jedini razuman odgovor: vrata. Treba izjuriti i nadati se da me nitko nije vidio kako ulazim. Zaboraviti da sam upoznao čovjeka s imenom Adam van Alle ili barem prepustiti svakodnevicu da ovaj košmar pretvori u anegdotu koju mi je netko drugi prepričao.

To da sam ga upoznao zapravo je fraza bez značenja. Jer jednako tajnovit kao u vlaku,

zatvorivši zamnom vrata stana rekao je samo:

- Igrate li šah?

Kao da je zaboravio razlog mog dolaska. Usred prostorije ispunjene mirisom lagodna i rafiniranog života figure su već postavljene na stoliću od ebanovine s inkrustiranim pločicama. Zidovi obloženi knjigama, sve sami klasici u kožnim uvezima, zlatna ribica u akvariju, tu i tamo kakva apstraktna skulpturica, debeli tapison boje pustinjskog pijeska u kojem poželiš zaspati i na neodređeno vrijeme otkazati sve aktivnosti.

Ipak, započinjemo partiju. Zavalio se u trosjed a meni prepustio fotelju i bijele, točnije slonokosne figure.

- Ja nisam baš osobit igrač, kaže, više me zanimaju problemi. I sam ih postavljam.

Koncentriran na otvaranje, ja ne kažem ništa.

- Posebnu vrstu problema, gdje do pobjede treba doći tako da protivniku zarobiš damu.

Replike očigledno nisu neophodne za njegovo poimanje razgovora.

- Jednom sam igrao protiv slijepog šahista. Zurio je u mene tim mrtvim očima i neprestano opipavao figure. Kao da mi kopa po utrobi. Znate što me zanima? Može li čovjek slijep od rođenja pojmiti razliku između crnog i bijelog. Kako razlikuje svoje figure od neprijateljskih?

Tek tada, držeći svojeg konja od ebanovine u zraku i ne skidajući pogled s ploče, Adam van Alle postavlja očekivano pitanje.

- Onda, kako je prošao vaš sastanak?

- Solidno. Bez konačnog dogovora, doduše.

- Da.

Ništa ne dodajem, uvjeren kako taj da najavljuje da će se sada ukazati *deus ex machina* kojeg je gospodin Adam van Alle spremio u rukav, spasonosno rješenje za moj nedvojbeno bezuspješni pokušaj da roman plasiram na strano tržište. Ali umjesto toga svojim skakačem uzima mojeg; radilo se, dakle, samo o naglas dovršenoj studiji rizičnosti njegovog poteza. Čisto traćenje energije u prazno jer ne vidim što sam mogao osim konja mu uzeti damom, nakon što se ispričao i umjesto u zahod krenuo stepeništem u potkrovlje.

Daj ostavi damu konjima i Adama užetu, zgrabi torbu i nestani dok još nije kasno.

Ta torba. Da je umjesto hrpetine papira unutra zaista roman, makar posljednje smeće od romana, mogao bih zakazati sastanak sa zbiljskim nakladnikom, ma kako male bile šanse da ga objavi. A što bih učinio da je Adam van Alle poživio dovoljno dugo i zamolio me da ga izvadim iz torbe? Oslonio se na trenutnu inspiraciju? Kakvu mi je premiju mogla donijeti?

Sirena! Iste sam sekunde na prozoru. Ipak, samo hitna pomoć. Odlazi niz ulicu. A škropot koji već neko vrijeme osluškujem ne potječe od kiše nego je proradila fontana. Voda u kaskadama pada preko zidića. Dobra ideja, umjetnim žuborenjem popuniti rijetke praznine između briselskih kiša. Na suprotnoj je strani ulice mnogo osvijetljenih prozora. Službenici su se pospremili u svoje udobne futrole, psi drijemaju kraj kamina, žene se bave večerom ili djecom, televizori pitomo bruje, nitkud propuha, i najmanja rupica je ugodno popunjena vatom. Nikome od njih oko vrata ne visi mrtvac.

Ustajem i upućujem se prema vratima. Zatvaram za sobom što tiše mogu. U stubištu ne palim svjetlo. Pustim ulicama hodam gledajući ravno pred sebe. Sitna kišica, kao iz raspršivača, nepomično lebdi u zraku i u mojoj ispranoj, praznoj glavi. Čitav sam prazan i ne dotičem tlo.

Umjesto svoje sobe biram podrum, prostoriju s televizorom. Tu je samo jedan gost ove vrijedne ustanove; spava uz film s Indijancima dubliran na flamanski. Uzimam upravljač. Eurosport. Nekakav talk-show. Frankofona kontakt-emisija, na temu potresnog otkrića kraljeve nezakonite kćeri. I to nakon bolnih spoznaja o prinčevim homoseksualnim aferama. Smije li kralj imati nezakonitu kćer? Ima li princ pravo biti homoseksualac? Imamo li mi smrtnici pravo prosuđivati kraljevsku obitelj? Gledateljstvo je neodlučno. Opet pritišćem. Nešto o knjigama; rasklopljene su na stolicu oko kojeg u polukrugu sjede gosti, nedvojbeno autori. U sredini je voditelj: prosijedi, dobro njegovani, uspravni, nasmiješeni gospodin. Njegov je trenutni sugovornik, naprotiv, poguren i smežuran. Izduženom mu celom dominira duboka vertikalna brazgotina koja nestaje u šumi obrva.

- François Lesage, večeras ste s nama, zar ne, da kritičkim svjetlom obasjate one rijetke još nepoznate zakutke djela Casimira Schmenterlyncka, jednog od naših najutjecajnijih pjesnika klasičnog razdoblja.

- Upravo tako, Pierre. Dobro nam je poznata Schmenterlynckova geometrijska kvaliteta:

ravnoteža i harmonija između dijelova i cjeline, dijamantsko razlamanje središnjih motiva, presijecanje osi simetrije, paralelizam različitih ravnina. Međutim, dosadašnji su tumači previdjeli da je temeljna dimenzija njegove poezije ipak vertikalna. Stoga ću pokušati iscrtati tu strogu liniju koja se začinje u ranoj fazi Schmenterlynckovog stvaralaštva i do kraja ostaje zapisana kao neupitna, nepokolebljiva konstanta.

Merde! Torba je ostala u stanu! I što sad? *Reliquium reliquarum* nesuđenog romana pretvorit će se u *corpus delicti* jer, s obzirom na opjevanu izvjesnost najgoreg mogućeg razvoja, inspektori će već nekako pronaći način da se papirima u njoj posluže kao tragom koji vodi do mene. Deset i petnaest. Najbolje da ih odmah pokupim, sutra bi moglo biti prekasno. Ili su ga već otkrili? Treba nazvati za svaki slučaj; neće li tko podići slušalicu?

Bez daha stižem u atrij. Telefon je zauzet. Tip je odlučan u namjeri da ugura karticu u prorez za kovanice. Pokazujem mu pravu, on meni dva reda bijelih zuba.

- *Communique*, kaže, ali ne pušta da ja probam nego ostaje naslonjen na telefonski sandučić, s glavom pod plastičnim skafanderom. - *You French?*

- *Croat.*

Oči su mu bljesnule, vidim što će reći.

- *Croacia? Ahaaa... Suker! Suker!*

Odvraćam osmijehom kao što od mene očekuje.

- *Tu Madrid?*

- *Valencia*, kaže značajno.

- *Valencia*, ponavljam značajno i kimam glavom. On znalački namiguje:

- *Vlaovic.*

Sad više ne znam odgovoriti, ni kako da mu se odužim što toliko zna o mojoj Domovini. Gotovo jedino što znam na španjolskom je naslov Marquezove pripovijetke koja mi se jednom davno dopala:

- *Los ojos del perro azul.*(3)

- *Los ojos del perro azul?*

- *Si.*

Pauza. Opet kimamo glavama, u znak uzajamnog uvažavanja. Ha! Sjetio sam se još jednog španjolskog naslova: *Viva la muerte!* Ali upravo je proradila njegova veza.

Dok čekam autobus, padaju mi napamet još mnoge stvari koje sam mu mogao reći. Naprimjer *cojones*; to zna tko je god vidio makar jedan španjolski film. Pa onda *Jamon, Jamon. Rioja. Concierto del Aranjuez. Aranxta Sanchez...*

A istodobno, u nekom drugom dijelu svijesti, odjekuje glas iz slušalice. Da, negdje sam ga već čuo. Četiri je puta umirujuće zvonilo u prazno, ali onda kvrc, netko je uzeo zrak, pa je krenulo:

- *Yes, this is the residence van Alle, thank you for calling. Vous l'avez déjà compris, nous ne sommes pas là. Hopelijk heb je vlogende keer meer geluk. Kvrc, biiiiip.*

Ne znam što više zbunjuje, ta munjevita izmjena jezika, to što je u pitanju žena, ili ono poznato u njezinom glasu. Nazivam još jednom, i još jednom.

Nepogrešivo ista minijatura u tri čina. Šaljivi trojezični valcer. Prvi dio služben, u ravnoj intonaciji, za one kojima je mjesto na pristojnoj udaljenosti. Drugi već nešto prisniji, poput naslonjača u predsoblju u kojem si zamoljen pričekati dok se dama ne oslobodi obaveza. I na kraju ono najintimnije: tajnim jezikom izgovoreno mjesto i vrijeme novog sastanka, slatko obećanje namijenjeno samo upućenima - među koje ne spadam jer ne razumijem nizozemski. Ali taj mi je dio ipak najdraži, tu se značenje pretvara u čistu glazbu, puca tanka kora razumijevanja pa mogu skliznuti unutra i pustiti melodiji da me ziba, promukloj toplini toga glasa, mekoći njegova tamnog *A*, reskom, poslovnom *E*, znatiželjnom, mrvicu podrugljivom *I*, hridi grlenog *R* za koju zapne i skotrlja se,

Ali evo autobusa. Kako mi nakupljeni sitniš neugodno opterećuje unutrašnji džep, otvaram novčanik i počinjem prebirati da prikupim pedeset franaka. Iz vozačeva uznojenog, podbuhlog lica pljušti mržnja.

- *Oui, c'est ça. Vous allez me donner toutes vos pièces.*(4)

Spremam se uzviknuti *što, zar to nije novac?!* ali ponesen iznenadnim nagonom, sadržaj novčanika istresam na pultić, novčići se uz radostan zveket odbijaju i padaju mu u krilo, na

pod, grabim kartu, upućujem se prema stražnjem dijelu autobusa, ne slušam što više zamnom. Da sam vozač autobusa, vjerojatno bih i ja mrzio putnike. Naročito strance. U Bruxellesu si, doduše, kao stranac u većini, domaći su rijetkost. Draže mi je biti stranac, razriješen moralnog imperativa da s ljudima oko sebe budem u nekakvom zajedništvu. Sjajno je potjecati iz zemlje za koju je jedva tko čuo i čiji jezik nitko ne razumije. Bilo bi još bolje pripadati potpuno nepoznatom narodu, nastanjenom u nekom zabačenom, neotkrivenom kutu zemlje, otoku ako je moguće. Grupici divljaka koji nisu nikada čuli za Internet, za euro, ni za ovcu Dolly.

Autobus kruži oko trga Concorde, gdje su prošle jeseni Nijemci podigli golemi šator kao ekstrapolirano izdanje *Oktoberfesta*. Ekonomist Helmut, s kojim sam sjedio pri dnu dugačkog stola, kod pulta gdje se dijele krigle piva i kobasice, primijetio je glasom punim razumijevanja:

- Sigurno Vam je teško živjeti u raskoraku, jednom nogom na Istoku, drugom na Zapadu.

Ne shvaćam najbolje o čemu govori. Prekinuo me u meditaciji nad zajapurenim, orošenim licima; dugmad na ovratnicima je raskopčana da iz službeničkih grla lakše prsne spontana, iskrena, srdačna radost, jelo je papreno pa mnogo piva žubori crijevima, petkom je dobrodošlo popiti koju kriglu više, naročito ako su besplatne; kod kuće će trebati obljubiti suprugu ako se to nije već učinilo ovoga tjedna. Orkestar po tko zna koji put štanca isti šaljivi motiv i svi spremno podižu svoje krigle. Helmut pojašnjava, grleći čitav šator:

- Hoću reći, sve ovo što tu imamo...

Gledam za njegovim zagrljajem, i sad shvaćam što trebam vidjeti. Obilje rumenih kobasica i nepresušan izvor zlaćanog piva, ugodne i kultivirane osmijehe na licima službenika uglednih ustanova. Tkanina je njihovih odijela svilenkasta i besprijekorno ispeglana, na grudima reljef u obliku kreditnih kartica, mobiteli za pojasom su već vrlo, vrlo maleni i savršeno ergonomski. Vidim i sve prostranije automobile i domove sve opremljenije sofisticiranim uređajima, praznike na svaki put egzotičnijim plažama, pa glatku, neisprekidanu liniju prikupljenog znanja, fine slojeve iskustva i mudrosti koji se kontinuirano, automatizirano nadograđuju dok građevina ne dosegne nepogrešivost, svaka odluka postaje savršena, više ih uopće ne treba donositi jer se život spontano usmjerava najboljim putem, sve ostalo isključuje autocenzura, sve je pod kontrolom, teledirigirano i programirano.

Sada mnogo bolje razumijem.

- Kao da mi sve za čime žudim povremeno daju opipati pa uzmu natrag.
- Da, da, kaže očinskim glasom.

Boulevard Clovis. Krećem laganim korakom. U zraku ništa sumnjivo. Nikoga na stubištu. Penjem se do posljednjeg kata. Po jedan stan na svakoj strani hodnika. Pred vratima zastajem da osluhnem neće li se unutra što pomaknuti. Oprezno pritišćem kvaku. Vrata ne proizvode ni zvuka. Uvlačim se unutra, zaključavam, odlazim do prozora, navlačim zavjese. Samo da tren odahnem u naslonjaču.

Pogledom ovlaš prelazim preko figura na stoliću od ebanovine. Ignoranti su nametnuli predrasudu da je šah apstraktna aktivnost. Kada bi znali od kakvih konkretnih strasti može biti satkana jedna partija. Bitke na život i smrt! Do zadnje kapi krvi!

Bilo mi je... trinaest? Četrnaest? U svakom slučaju, već prilično ozbiljan turnir. Počeo sam ležerno; previše starijih i jačih igrača za velika očekivanja. Neopterećen krajnjim ishodom, dobio sam prvu partiju, zatim još dvije. Slučajnost? Dobio sam i četvrtu, i sad su me već znatiželjno promatrali. Peta, puna čudnih i neopravdanih poteza, završila je remijem. No nakon šestog kola, ljestvica je počinjala mojim imenom!

Sedma je partija trajala kratko jer sam u dlaku slijedio trenerove instrukcije, strategiju vrapca u ruci. Bijele sam figure odveo u mrtve vode jednog potpuno neborbenog otvaranja; stvorila se tako inertna pozicija da je svaka provokacija crnog propadala u živi pijesak. Trome i nezainteresirane, figure su odbijale gledati prema suprotnoj strani a kamoli započeti kakav organizirani napad. A kada smo napokon obustavili tu simulaciju borbe, ja sam i dalje sjedio pri samom vrhu, među majstorima koji su me promatrali izvijajući obrve, kao što bi orlovi promatrali vrapca koji prhuće među njima.

Za osmu partiju, koju sam opet igrao crnima, trener je pripremio rovovsku obranu; još pola boda bilo je veliko kao trokatnica. Te je večeri zabljesnula njegova genijalnost pri rasplitanju raznih strategija za umrtvljivanje nasrtaja bijelog. Ujutro me natjerao da još jednom sve ponovim, kimajući glavom na svaki potez, pa me s ponosom ispratio do praga svoje hotelske sobe. Čim su se vrata zatvorila, međutim, uočio sam neobične promjene u hodniku. Pod su zibali nevidljivi valovi, lagano se dizao i spuštao. Uzalud sam tražio oslonac na zidu, on je uporno uzmicao mojoj ispruženoj ruci; svjetlo na kraju hodnika se nedohvatno udaljilo, trebalo ga je dosegnuti sa dna bunara. Promijenio sam taktiku, zatvorio oči, raširio ruke i

počeo hodati kao po žici raspetoj nad provalijom. Ne znam gdje sam to naučio, ali nekako me dovuklo do turnirskog salona. Protivnik je već povukao prvi potez, sjeo sam i bez oklijevanja povukao svoj, uzeo formular da ga zapišem, i shvatio da zapisujem c5 umjesto e5; da sam unatoč pripremljenim varijantama španjolske obrane ušao u sicilijanku. Polako sam odložio olovku i utonuo u stolicu, odnosno staklenu posudu koja se upravo punila vodom, neko su me vrijeme zabavljali mjehurići koje sam proizvodio ustima, a onda sam se otisnuo žabljim pokretom nogu i počeo plivati, skladno, bešumno. Kako sam dobio tu partiju, ne znam. Nijednog se poteza ne sjećam; čak su i na papiriću, zapisani mojom rukom, bili neprepoznatljivi, kao da ih je odigrao netko drugi.

Premda ljut, trener nije mogao sakriti uzbuđenje. Kolege su ga napokon gledale s poštovanjem, preko noći je ishlapjela reputacija ocvalog alkoholičara. Stvoriti ovakvo čudo, kakav prekrasan način da se okruni kraj bogate karijere. Sada me trebalo pripremiti za još veću pogibelj: tri kola prije kraja, na prvoj me ploči očekivao najjači igrač turnira, s kojim sam trenutno dijelio vodeće mjesto. Dobro sam znao tog tipa, često sam ga promatrao dok igra. Fascinirala me njegova odvratnost. Bio je nešto poput ljudske amebe, limfatičnih udova, masne puti i bezizražajnog lica s nadurenim, zečjim usnama koje kao da su izražavale gađenje nad sobom. Posebno su me opčinjali njegovi tikovi. Masnosajni pramen koji mu je uporno padao na čelo već je potpuno nesvjesno zaglađivao u stranu, i pritom je na ploču sniježila prhut. Ustima je proizvodio čudan zvuk, nekakvo coptanje; pitam se nije li time namjerno maltretirao protivnike. Još je zanimljiviji bio specifičan pokret koji je izvodio prstima; tri neprirodno dugačka i valjuškasta prsta rado je držao u zraku i trljao ih kao da soli jelo. Taj je postupak postajao naročito dug i empatičan kada bi se spremio dotući protivnika. Tada ih je najprije nadnosio nad ploču poput uskličnika, neko bi se vrijeme čulo frit-frit, zatim bi posezao za protivnikovom figurom, ruka je dugo putovala, pa grabila kao da čupa bubreg. Nekako se uvijek nametalo suosjećanje prema njegovom suparniku, tko god bio; igrati s njim je bila estetska tortura. No stručnjaci su se slagali da se radi o rijetkom talentu.

Čitavo smo popodne razrađivali plan koji je odabrao moj učitelj, ne previše ambiciozan, ali ni defetistički. Poslao me rano u krevet; od svega je najvažnije da se dobro naspavam. Nisam ni oka sklopio. Do jutra su mi pred očima defilirale različite varijante i uvijek se događalo isto, iznenadna praznina, blokada, na jednom mjestu više ne znam nastaviti, postaje sve jasnije da će upravo tako biti i za stolom, u nekom se trenu neću moći sjetiti pripremljenog odgovora, niti ijednog drugog poteza, zaboravit ću kako se kreću figure, samo ću buljiti u ploču i znojiti se, sat će tiktakati i tiktakati, kibiceri će se sjatiti i prezrivo namigivati, a ja ću sjediti kao

vreća blata. Preko te se slike preklapala još jedna, velike ruke koja se nadnosi nad ploču i odnosi mi figure, odlaze jedna po jedna, ne mogu ništa učiniti da to zaustavim, ostaje još samo nekoliko nasuprot netaknutoj protivničkoj armadi, a ruka uporno dolazi po još i još.

Na meč sam stigao prilično umrtvljen. Partiju sam tijekom noći toliko puta izgubio da se više nije imalo što loše dogoditi. Pojavio se i moj noćni mučitelj, počastio me zgađenim osmijehom i klimavo pružio svoju gnusnu ruku, znojnu i punu prhuti, kao da prosjaku baca novčić. Ja sam svoju tada temeljito, upadljivo obrisao u hlače. Nalaktio sam se i počeo bijesno vući poteze. Gurnuo sam prste u uši, koncentrirao se na duboko disanje, zatim zaboravio da dišem, sve je osim partije iščeznulo. Sve smo dublje gazili u nju, nestala je pupčana veza s poznatim terenom, no i dalje sam s lakoćom pronalazio poteze, kao da uopće ne razmišljam nego im puštam da sami među sobom izabiru najbolje. I polako, korak po korak, iz džungle mogućnosti počela se izdizati najprije neznatna, pa sve solidnija prednost. Protivnička je obrana zapucketala, počela bolno stenjati, urušavati se od mojih dobro odmjerenih udaraca. Ameba je trošila sve više vremena, bezbroj puta ustala i nervozno šetala dvoranom, sve do trena kada je naglo sjela, nagnula se naprijed, zapahnula me pljesnivim dahom i ispljunula: *Remi?*

Kao na znak dirigentskog štapića, sve su se glave okrenule prema nama. Čuo sam desetine satova kako otkucavaju svaki svoje vrijeme, i moje zvjezdane trenutke. Što je čitav život prema takvih nekoliko sekundi?

Ostao sam neko vrijeme podbočen nad pločom, tobože važući odluku, u stvari opijen slikom vlastite veličine, pa drsko uperio pogled u bezbojno lice i zavrteo glavom. Dvoranom se začulo *mmmmm*, okružili su nas, netko je viknuo *mir! mir!* a Stvor se namrštio i uvukao u sebe.

Na krilima tog trijumfa, više ne podižući pogled s ploče, počeo sam stezati obruč oko crnog kralja. Potezi su čudesno pogađali u slaba mjesta, gdje god bih pritisnuo pucalo je kao truli zubi, razmicao se prostor za moj osvajački pohod, strateška mjesta padala su ničice, redom se predavala s kompletnim posadama, obrambeni rovovi napunili su se propuhom, mogao sam čitavu regimentu naseliti unutra, diverzanti su bezbrižno šetali neprijateljskom pozadinom i domahivali topnicima, oni su mirno punili cijevi za odlučni udarac. Crni se kralj uzalud koprcio i dozivao upomoć, jer stvar sam čvrsto držao u rukama, kunem se da sam je imao. Do trena kada je sve upropastio početnički, kretenski previd. U zanosu osvajačkog naleta na kraljevo gnijezdo, zaboravio sam na sasvim neambicioznu, čisto formalnu prijetnju crnog skakača mojoj kraljici; ostavio sam je kao debeo novčanik na pultu. Pritisnuo sam sat,

uzeo olovku da upišem potez, oko sebe začuo mnogostruko *oooh*, podigao oči i zatekao ljigavca kako zuri u mene kao da mi se glava raskolila i stala roniti potočiće dijamanta. Ruci je trebalo manje od tri sekunde da počne nad pločom izvoditi svoje frit-frit.

Izgubio sam i desetu partiju, i jedanaestu. Remi me mogao održati blizu vrha, i vrata laganog uspona ostaviti otvorenima. Ali učinilo se moguće tamo stići jednim korakom, odmah; jesam li trebao ne pokušati? U svakom slučaju, takva se prilika više nije ukazala, potonuo sam u močvaru prosječnosti i ubrzo napustio šah.

Nikakav gubitak, zapravo. Jer dubinske, dalekovidne analize ipak me nisu privlačile, samo prilika da čitav nestanem u igri, kada svojim intenzitetom izbriše stvarnost.

Čitav jedan život, partija šaha. A ova predamnom uzalud će čekati da je završe. Još jednom pregledam poziciju. Ali... nešto se na ploči promijenilo! Jurim u potkrovlje; Adam nepromijenjeno, nezainteresirano visi. Vraćam se dolje; jedan je potez odigran crnim figurama otkako sam damom uzeo konja. I to kakav. Drsko pomaknuvši pješaka na f5, crni je razgolitio svojeg kralja i tako ispod obrambenog bedema rastvorio provaliju neizvjesnosti, ali ujedno i oslobodio razorne dijagonale svojih lovaca. Ta naizgled banalna pozicija – jer moja je simulacija napada na kraljevo krilo crnome odvukla pažnju od manevra na drugoj strani ploče, koji mi je donio ne samo prednost u kvaliteti nego i vlast topova nad otvorenim vertikalama – skrivala je monstruoznu zamku za moju zabludjelu damu. Tobože bezazlena razmjena skakača bila je uvod u perfidnu kombinaciju čije razmatanje nad kraljicom visi nedvosmisleno poput sječiva giljotine; pritajivši se u pozadini, ukopani iza bodljikave žice od pješaka, crni su lovci sada razotkrili svoje ubilačke nakane koje su raspršile veo damine nedodirljivosti i pretvorile je u glinenog goluba. Jedino slobodno polje lažno je utočište; tamo će moći jedino skrušeno promatrati onog drugog crnog konja kako jednim skokom dolazi po nju.

Sa stolića uzimam figure od slonokosti, i one od ebanovine, jednu po jednu odvagujem i vraćam na mjesto. Naposljetku odustajem, odvlačim se do spavaće sobe, komade odjeće putem odbacujući poput zmijske kože. San me dočekuje spremno kao svježe iskopan grob.

III.

Prasak petarde. Ne, to je glazba. Pulsiranje brojaka sedam i trideset objavljuje bezodvlačni susret s hladnim parketom, prvom stepenicom svakodnevne kalvarije. Još se samo na trenutak okrećem prema zidu, i evo piše osam i petnaest. Iskačem. U gustu maglu, no dresirani čimpanza sâm obavlja što se očekuje, četkica za zube, brijaći aparat, onaj za kavu. Grabim torbu, zaključavam.

Najednom, za leđima:

- Dakle Vi ste gospodin van Alle. Napokon.

Je li to anđeo? Ili moje oko proizvodi točno ono što bi htjelo vidjeti: odraz srodne duše, tankočutne i profinjene, na tom dopadljivom licu. Oči su tromе, s teškim kapcima, osmijeh krhak. Sve je lomljivo na njoj, egipatska vaza umjesto vrata, na ramenima nevidljiv teret, nekakva crnoća probija kroz mliječnu put, nekako afrički pruža ruku, sporo i otmjeno. Tanašnost te ruke izaziva nelagodu, strah me stisnuti prste da ih ne porazbijam.

- A Vi ste?

- Dagmar.

- Dobro, Adam.

- Da. Radite u Komisiji. Često ste na putu? Čitav tjedan pogađamo kako izgledate.

- Mi?

- Martin i ja.

- Ah. Onda?

- Moglo bi i bolje.

- Tja, manjak kretanja, godine...

- Nije ni za baciti.

- E pa tako star još nisam da bi me trebalo tješiti.

- Da uđete na pet minuta?

Ne mogu, ali ipak ulazim. Stan miriši po ličenju. Hodnik zatrpan kartonskim kutijama. Nasred dnevne sobe, koncertni klavir.

- Tko svira?

- Nitko.

- Držite ga umjesto mačke?

- Ne, i nju imamo. Večeras je slučajno vani, izašla je u operu.

- A Martin, čime se bavi?

- Piše. I putuje.

- Ah! On je pjesnik?

- Novinar.

- I sad je na putu?

- Ne, otišao je kupiti meso. Na jednu farmu u Gaasbeek. Ne vjeruje mesarima.

- Mudro, uza sve te lude krave.

- Boji se da ga ne zakinu.

- Ma da, ako se kupuju veće količine.

- Sutra nam dolaze prijatelji na večeru. Biste li i Vi došli?

- Ljubazni ste, mislim da zapravo, morao bih pogledati u rokovnik.

- Martin izvrsno kuha. Sve radi izvrsno.

- Blago Vama. Pa ipak, njemu zavidim.

- Nemojte.

Vojska klonova čeka pod zemljom; zauzimam svoje mjesto. Uzorak je nastao dugotrajnom evolucijom, pojedinačni primjerci se spontano reproduciraju. Svi smo uredno izbrijani, očešljani, ispljuskani kolonjskom vodom, skrojeni kod istog globalnog krojača. Lica su nam štedljivo iskopčana, pale se tek pri dodiru s kancelarijskim vratima. Katkad se dok čekamo, u pauzi između dva željezna cvileža, može čuti sitno tiktakanje mehanizama podešenih za lagan ali kontinuiran uspon, profesionalni i društveni, i za neosjetno pretvaranje u vlastiti kostur.

Jedna kompozicija stiže i svi se strpljivo stišćemo unutra. Milijuni mojih blizanaca svako se jutro pojavljuju na stanici u propisanom izdanju, do ureda se mirno drže za rukohvat i nijednom ne zderu odjeću sa sebe, susjedu ne zariju zube u podlakticu i ne iskopaju mu oči. Što nas civilizirane građane drži uz radni stol od devet do pet, od ponedjeljka do petka, od dvadeset i pete do šezdeset i pete? To što želimo jesti biftek za večeru, ležati na plaži tri tjedna u godini i uzgojiti svoje dvije replike, drugu za slučaj drastičnog podbačaja prve. Ali s kakvim interesom nadljudski, nadzemaljski web-masteri održavaju sve to ništavno koprcanje?

Uz prozor sjedi djevojka s torbicom za kozmetički pribor na koljenima, tako predana poslu da do avenije Schumann ni za tren ne podiže pogled s ogledala. Jedna od serijski otisnutih prigradskih djevojčica koje se čitavim bićem predaju tajničkoj vokaciji. Ispod pospanosti još neko vrijeme proviruje fiksna ideja o tisuću mjesta na kojima bi se sada radije nalazila nego u ovom vlaku, no puder, sjenilo, rumenilo, ruž, olovka za oblikovanje očiju i usana... studiozna impregnacija postupno s lica skida svaku nerazumnost. Zaklapa ogledalo, hipnoza je uspjela. Lice se prilagodilo replici.

Zakoračujem u bujicu koju podzemni hodnici postojano bljuju na površinu. Ne propuštam pozdraviti beskućnika čije je radno mjesto na posljednjem zavoju prije pokretnih stepenica. Uzajamna simpatija koja se među nama razvila jedna je od onih neophodnih jutarnjih navika, poput okusa toplog, hrskavog croissanta. Novčiće mu ne bacam, ali on to od mene ni ne očekuje; osjećam da cijeni moje kimanje glavom u znak ohrabrenja. Nakon masne zagušljivosti dolje u jami, prašinasta kišica ugodno miluje po licu. Prolazim kroz rotirajuća vrata. U mramornom predvorju svako jutro zahvalim sudbini što me nije bacila u prešu privatnog biznisa, u kakav pretrpani, neprozračeni kavez u kojem se komešaju tajnice znojne pod pazuhom, nadređeni im sitni lopovi s osmijesima morskih pasa, te oni veći, zlatousti šefovi koji te posjednu u kožni naslonjač i nude whiskyjem dok krvave kapljice profita

izbijaju iz zidova. Kakvo je zadovoljstvo, naprotiv, ući u moj radni ambijent, klimatiziran i produhovljen, počevši od portira i službenika osiguranja čiji su osmijeh i naklon potpuno nezagađeni novcem. Hrane ih porezni obveznici Europske zajednice, što je za moj odnos s tim rafiniranim gorilama neodređeno dalek, gotovo apstraktan pojam.

Jednako je srdačan i samozatajan osmijeh gospođe Rimbaud koja me dočekuje nepogrešivom šalicom kave. To je, doduše, gotovo sav njezin tajnički doprinos našoj maloj zajednici. Stigla je davno prije kompjutera i telefaksa pa ih nikada nije prestala promatrati s aristokratske visine; za potrebe takve vrste obraćamo se pripravnica. Gospođa je Rimbaud jedan od kamena temeljaca ove birokratske tvrđave, hermetične za sve koji bi htjeli unutra. Oni koji jednom u nju prodru, naprotiv, okamene se i postaju nedodirljivi.

Constantina nema; suprotno bi bilo iznenađenje. Nitko ne zna što je točno njegov posao. Odnosno, činjenica da je najutjecajnija osoba za proračun našeg odjela također Grk, Constantinov kućni prijatelj, sasvim je dovoljan radni učinak. Constantin se, uz to, ističe na mjesečnim sastancima. Taj niski gospodin s golemom preplanulom glavom argumentima mlati po stolu dok svakog oponenta ne pretvori u masnu fleku. Paučinasto minuciozna izlaganja prekida gromoglasnim, pušački promuklim basom i stvar pojašnjava na nekoliko jezika istodobno: *So you do this, then we do that, yes? Bon! Also gut! Next?* Kada ne govori, puše kao lokomotiva i briše znoj s čela maramicom velikom kao stolnjak, koju neumorno razmata i smata, ili izlazi na pušačku pauzu. Zapravo se tek povremeno vraća s nje, on je *chain-smoker*. Dan nakon sastanka iščezne i dugo nitko ne zna gdje je. Na kraju ipak uskursne s hrpom papira pod miškom i osunčanim osmijehom, prilazi svakome pojedinačno, najljubaznije se raspituje za zdravlje i obiteljski život, grli oko ramena i tapše po leđima. Jednostavno ga je nemoguće ne voljeti.

Udo je, naravno, već odavno stigao. On je najsavjesnija i najpedantnija osoba u odjelu. Vjerojatno zato što se vrlo dobro sjeća razdoblja nezaposlenosti početkom devedesetih, nakon što su zatvorili lajpciški Institut za fonetiku u kojem je istraživao obilježja izumrlih lokalnih dijalekata. Teren na kojem je Institut stajao prodan je tvornici Daewoo. Koreanci su morali kupiti i zidove, što im je osobito teško palo jer se otpad u istočnom dijelu Njemačke više ne smije zakapati u zemlju. Udu su ponudili prekvalifikaciju, tečaj za programere, ali ga *Gatesland* nije nimalo privlačio. Baš kao ni novi Deutschland. Gdje te smatraju ništarijom, kaže, ako do četrdesete ne kupiš svojeg prvog Mercedesa. Simpatičan stav, ali tko zna gdje bi sada bio da nisu oživjele njegove veze kada se stara garnitura vratila na vlast. Mjesto na kojem radi je čista izmišljotina. Razvrstava prema predmetima ono što su drugi već

razvrstali prema datumima, ili obratno. I misli da nam je sakrio kako je od plaće, itekako simpatične, već kupio Mercedesa, a u nastojanju da sačuva tajnu i dalje se vozi podzemnom.

Bill Gates ne radi u našem uredu, iako ga tako često spominju da bi netko neupućen mogao pomisliti suprotno. *I ate Bill Getz*, bjesni kolega Guido kad mu nešto *pobjegne s ekrana*. Mrze ga i kompjutorski stručnjaci kojima nedostaci Gatesovih proizvoda zagorčavaju život, i činovnici stare garde poput Guida koji o kompjutorima znaju jedino da su Gatesu priskrbili brda novca, a njih pretvorili u anakronične pajace. Još su naši očevi vladali gotovo svom tehnologijom koja im je trebala, kako na poslu tako i kod kuće, a danas smo bespomoćni čim nešto pobjegne s ekrana, iza njega je neka potpuno enigmatična dimenzija. U uredu za takve slučajeve imamo Mortona. Taj je Norvežanin iznad razine emotivnih odnosa s Gatesom. On je software guru. S kompjutorom održava mističnu korespondenciju za koju mu ne trebaju Gatesove upute. Drugi software-ljudi ponašaju se kao obični mehaničari ili kao kirurzi. Kad negdje u sustavu zaškripi, zabulje se unutra, nešto čačkaju, iščupaju pokvareni komad i opet sastave. Morton je, naprotiv, iscjelitelj. Problemu pristupa holistički. Kompjutor liječi makrobiotički, meditacijom, u mašinu transplantira vlastitu psihu. Opsjednut je Indijom; uvjeren je u analogiju vedskih reinkarnacija i virtualnih svjetova.

Slušao sam ga dok je to tumačio Carlosu koji spada među tipove koji fanatično vjeruju u svoj posao, ne znaju ništa drugo, niti žele znati; u Carlosovom slučaju to je briga da na zapadnoeuropske tržnice ne stigne nijedan istočnoeuropski krastavac kraći od pet ni duži od sedamnaest centimetara. Čitava ta priča s usklađivanjem trgovačkih klauzula i svih mogućih zakona je takvo sranje da bi nam svima laknulo kad bi joj naslov promijenili u Agenda 3000. No stvar bi se mogla i ubrzati da je ikome od onih koji odlučuju zaista stalo do proširenja Europske unije. Jedna se strana užasava jeftine radne snage, a druga promjenâ koje bi tobože nestrpljive kandidate preokrenule naopačke kao rukavicu i pokazale da unutra ništa ne funkcionira.

Nedavno su mi povjerili misiju da u jednoj od tih zemalja procijenim šanse reforme koju je najavila nova vlada nakon kolapsa prethodne. U nizu pompozni razvojni strategija, napokon eto one prave koja će zemlju učiniti sasvim nalik našima, zapadnim, gdje gospodarstvo cvjeta i vladaju pravedni zakoni.

Prima me jedan od visokih vladinih službenika. Beskonačno predavanje potkrepljuje optimističkim statistikama, tablicama i grafikonima, stotinama stranica elaborata. Sve to jasno pokazuje da vlada stvari drži čvrsto u rukama. Ne bi me uopće začudilo da sâm u to vjeruje; na ovoj razini državne hijerarhije autosugestija je u stanju potpuno prebrisati

stvarnost. Potom me vodi u obilazak svoje firme, skućene u palači koju je podigao bivši Otac Nacije, ugrađivši joj milijun kubnih metara mramora, kilometre tepiha, nepregledne hrastove šume, planine kristala. Nacija ju je u napadu bijesa htjela srušiti, ali na kraju je pobijedio praktični duh. Ipak je, u skladu sa zamisli svojeg tvorca, udomila političku elitu, a pomaže i borbu protiv nezaposlenosti: potrebna joj je čitava vojska čistača i perača prozora. Za svako od stotinjak dizala u palači zaposlen je poslužitelj, uglavnom mlade djevojke koje sjede u kutu kabine i puše. Zadubljene u knjigu koju drže na koljenima, ni za tren ne podižu glavu, samo napipaju dugme na ploči iznad sebe. Čovjek bi ga radije sam pritisnuo, no propis zabranjuje – to je njihov posao. Radi se o iznimno načitanoj naciji; u dućanima svi gutaju nekakvo štivo, ne uznemiruju se kad uđeš. Tek ako inzistiraš preko volje će se dogegati, bez trunke uvjerenja da ćeš nešto kupiti. Razumljivo, u dućanima s domaćom robom nema ničega. Srećom, tu su i blistavi strani dućani s odijelima za tisuću dolara, kao i najnoviji modeli Mercedesa i Jaguara. Gospodarska reforma ipak već funkcionira, barem u nekim segmentima.

Treba istaknuti da sam stigao s prilično entuzijazma za otkrivanje lokalnog kolorita. Odmah mi je za oko zapela ljepota žena, prelamanje južnjačkog temperamenta i orijentalne blagosti, ponos na licima, intenzivnost u pogledima. No dva dana ne dopuštaju ambicioznije upoznavanje pojedinačnih primjeraka; hajdemo za okusima domaće kuhinje. Tradicionalnih restorana ne nedostaje, jelovnici su raskošni; nažalost, gotovo sva zamamna imena jela samo su dekor. Iz onog što imaju redovito probija isti neobični okus, pa se nakon nekoliko doživljaja nameće da se ovdje tradicionalna kuhinja temelji na mnogostruko rabljenoj masnoći. *Poznata je naša gostoljubivost*, posvuda ponavljaju. Naplaćuju je posebno, uvuče se među redove brojki na računu. Potkradaju i taksisti, bez ikakvog pokušaja prikrivanja, ili je iznos na taksimetru samo odskočna daska za osobnu fantaziju. Uz to se ljute kad mušterija ne govori domaći jezik. Zanimljiv je i način na koji se vozi; primjena semafora ili prednosti desnog je fakultativna. Popularnije je zajuriti se u raskrižje i brzinom impresionirati ostale.

Na povratku u hotel, *bell captain* me zbog nečega promatra cinično, žena na recepciji s otvorenom mržnjom. Odustajem od raspitivanja za eventualnu poštu, da se ne izdere na mene. Ljepljiv od znoja, u sobi svladavam gađenje pa uranjam u žutosmeđu vodu. Za večeru odlučujem ipak pronaći nešto probavljivo. *McDonaldsi* su posvuda, izabirem srednje rješenje: domaću inačicu. Lokal je prazan, osim stola za kojim pitomo sjede dva mladića. Naručujem svoj hamburger i pivo, jedan od njih mi se obraća, pa odakle sam, lijepa zemlja, da bio je tamo, ugodni ljudi, baš mu se dopalo. Biste li štogod popili, nudim. Prelaze za moj stol, stižu još tri piva, neko vrijeme čavrljamo, potom molim vas račun. Strašno puno nula ali

ništa čudno za lokalnu valutu; stavljam dvadeset dolara na tanjurić, trebalo bi dostajati i za napojnicu. Tct, kaže konobar, pa mi se unosi u lice. Premda sam za glavu viši od njega, nekako spontano sjedam natrag. Koliko točno u dolarima? Samo trenutak, kaže, iz džepića na košulji vadi kalkulator, pokazuje: šesto sedamdeset dva. Šes... kažem ja. Eto, takve su naše cijene, kaže, pogledajte sami. Odlazi do šanka, donosi komad papira, sve je na njegovom jeziku, nula doista u izobilju. Ali nemam toliko, kažem. Okej, kaže mladić kojem se dopada Nizozemska, onda ćemo te ubiti; prislanja mi revolver na čelo. U novčaniku mi je stvarno samo dvjesto pedeset; žurno ih vadim i stavljam na stol. Onaj treći ih uzima, okreće svaku novčanicu posebno prema svjetlu, sprema u džep. A ostatak, kaže. Čekajte, kažem, mogu skočiti do bankomata, ima li kakav u blizini? Svakako, odmah iza ugla, kaže konobar, odvezuje pregaču, sva četvorica izlazimo zajedno, krećemo pločnikom sljubljeni kao da smo od jednog komada. Na zgradi kakvih pedeset metara niže niz ulicu opažam natpis *policija*, prepoznatljiv na većini jezika. Primićemo se uglu, stiže pravi trenutak, u mislima već vidim taj odlučan pokret, razgrčem ih i krupnim koracima gutam metre prema stanici, a onda vidim metak koji kratko putuje i smješta mi se u leđima. Zar zbog tih nekoliko papirića koje će mi Komisija, uostalom, refundirati? Ne, umjesto toga poslušno skrećem za ugao, otkucavam kôd i pružam im novčanice. Rastajemo se miroljubivo, malo nedostaje da se rukujemo. Krećem ravno u policiju. Uz mnogo pokreta rukama priču izlažem nekoj vrsti recepcionara, zatim i njegovom šefu, kojeg se nije osobito dojmila. *Da, kaže, već smo čuli za takve slučajeve.* Neće li odmah nekoga tamo poslati?! Svakako, ali treba najprije sastaviti zapisnik. Počinjem, dakle, ponovo. On me zaustavlja kod svake pojedinosti, jeste li sigurni da je jakna bila od kože ili se možda radilo o imitaciji, sve to jednim prstom tipka na prastarjoj mašini, često zastaje, srdito zuri u nju, znoji se, nešto mrmlja, psikće. Naposljetku ustaje, dohvaća kapu i svečano izjavljuje da će sa mnom osobno poći na mjesto događaja. Dočekuje nas pustoš i željezna zavjesa preko ulaza u restoran; imali su već dovoljno vremena da ga preurede u kemijsku čistionicu. Što sad, pitam. *Treba podnijeti žalbu,* kaže šef policajac zamišljeno.

- Halo! Čujemo se?

Podižem glavu i treba mi dosta vremena da prepoznam lice gospodina Gutmanna. Činjenica je, njegovo lice spada među teško prepoznatljiva, ona koja od dugogodišnjeg kiseljenja nad papirima posive i izgube svaki izraz. Ali problem nije u tome, nego sam opet propao kroz dokument koji leži na stolu, otvoren na prvoj stranici. A gospodin Gutmann očekuje da ga brifiram.

- Je li moguće da još niste pročitali? Zna li koliko je sati?
- Naprotiv, upravo sam završio. Baš sam krenuo k vama.
- I?
- Savršeno. Ostaje jedino da uskladimo datume.
- Vaša prezentacija?
- Još samo par detalja.
- Javite mi čim bude spremno.

Sada zaista počinjem listati tu brošuricu s naslovom *Primjena telerada u racionalizaciji uprave i administracije – finski model*. Jedini način da prikupim dovoljno koncentracije za ovakve zadatke je da pričekam do zadnjeg časa te u stresu nešto skrpam. Bilo bi malo lakše kada pritom ne bih morao računati na telefonska ubadanja iz susjedne sobe, s vremenom sve uzrujanija; gospodin Gutmann je uvjeren da tako ubrzava stvar. Uvijek smatra neophodnim prezentacije podvrgnuti svojem strogom cenzorskom oku, premda se radi uglavnom o tehničkim podacima koji mu ništa ne znače. On je uzoran šef; dolazi prvi i odlazi posljednji, možda i ostaje preko noći. Premda ga rijetko vidimo, prisutnost mu stalno lebdi u zraku, poput virtualnog pogleda preko ramena. Pomoćnica ga neumorno hrani faksevima, i u podne sendvičem. Mislim da dijabetes djelomično opravdava njegove panične reakcije na svaki pritisak *odozgo*. Ali što opravdava njegovu vječitu čangrizavu turobnost? Ionako čovječuljak, dodatno je poguren pod tim nevidljivim pritiscima, a patničko krivljenje njegovih tankih brčića daje naslutiti da ga iznutra glode gađenje prema sebi. Doima se sasvim opravedanim da Gutmann bude zadovoljan sobom; mnogi sanjare o njegovom položaju, smatran je odgovornim i kraljevski plaćen. Bračna mu družica, barem njezin vanjski dio, spada među više tržišne kategorije. I genetski je produžetak već osiguran. A ipak ga ništa ne može raspoložiti, nijedna mu dobra vijest nije više od trenutne odgode neizbježne katastrofe. Ako mi priđe mašući papirima, to znači da ga je neki hitan zadatak bacio u depresiju pa će ga prekrcati na moj stol. A da pojača moju motiviranost za svaki će slučaj dodati, utučenim, unjkavim glasom: *Ima stranšno puno posla. Tko bin to izdržao...* Svako mi se od tih *Ima stranšno puno posla* kao bodlja zabada u kralježnicu; zapravo je čudesno što ga dosad nisam zgrabio za ovratnik i istresao kroz prozor. Sousjećajno kimam, obećajem da ću *prebaciti u višu brzinu*. On voli takve tehničke metafore, ohrabruje ga vizija velikog mehanizma kojem pripadamo i koji eto funkcionira, dijelom zahvaljujući njemu. Onda opet nestaje iza spužvom

obloženih vrata i radu mehanizma pridonosi svojom zabrinutošću, na koju me, u pravilnim razmacima, podsjeća telefonom. Nije mi poznato da je ijedan izvještaj sam sastavio, ali zato užasno brine. Katkad mi ga je toliko žao da bih ga onako malenog i izgužvanog najradije uzeo u naručje.

Ne moram daleko u potragu za suosjećanjem. Predobro mi je poznat očaj nad dokumentima koji se talože na stolu i zahtijevaju da popunjavam rubrike, upisujem komentare, donosim odluke, da uopće imam nekakvo mišljenje. Koliko sam se puta, u najboljoj namjeri, zagledao u tekst pred sobom, pokušao probuditi veze među uredno nanizanim slovima, vjerovati u smisao koji prizivaju, ali papir bi se pretvorio u tanku ledenu koru, već sam negdje drugdje, u šetnji svježije umivenom obalom, raspamećen mirisima probuđenim iza kiše, na pustoj cesti usred crvene ravnice dok na obzorju proviruje sunce, ili pak u zagrljaju sa zanosnom brinetom, tren prije nego nas razdvoje vučjacima i gurnu u gomilu izgubljenih pogleda, nagnanih u stočni vagon... I onda se zateknem podbočene glave, preplavljen muklom, ljepljivom plimom mržnje, proklinjem bezimene kreature koje ispisuju planine papira i šalju ih na moj stol. Zašto i u ime čega? Iz čiste zloće, vješaju mi još i još tih utega oko vrata premda već sasvim sigurno tonem. Često ih vidim u snu, tako stvarnom da ne znam gdje prestaje, stup od papira raste, teškom ga mukom održavam da se ne raspe, fascikli mi padaju po glavi, za svaki predmet kojeg se otarasim niču dva nova, a portir se cinično smijulji, kraj ograde od bodljikave žice, visoke mu čizme blistaju i orlići se kočopere na uniformi, nema micanja dok ne počistim i zadnji.

No dobro. Finci dolaze u jedanaest; još stignem reciklirati jednu od starih prezentacija. Dovoljno je promiješati uvodne formulacije, elemente strategije i ciljeve, promijeniti naslove statističkim tablicama i dijagramima. Na prve dvije folije svakako prikazati nekakvu simulaciju originalnosti, kasnije više nitko ne sluša. Rezultat je izvjestan: gospodin Gutmann će opet, nakratko ushićen, hvaliti moju djelotvornost. Glas o mojoj *djelotvornosti* se proširio odjelom. Dapače, čini mi se da još više u nju vjeruju otkako aktivnosti svodim na minimalne kozmetičke napore za održavanje privida.

Finska delegacija stiže ravno iz *Muppet showa*. Dvojica, sumanuto nasmiješena i s loše prilijepljenim busenima kose tu i tamo, pružaju ruku, mrmljaju imena u vlastitu bradu, rukuju se za svaki slučaj i međusobno, vade iz torbe snopove papira, postavljaju ih na stol pred sebe kao bedem, oči upiru u demonstracijsku ploču na kojoj još ne piše ništa. Uvodna riječ s političkom porukom pripada Gutmannu, a meni zadovoljstvo da vodim zapisnik.

Iskustvo mi, nažalost, govori da ću zapisnik sastaviti naknadno, jer čim on izgovori *Dragi kolege, dopustite da vam zaželim dobrodošlicu*, naglo će se zamračiti i nestati tona, nešto će me podići nad ovalni stol, ostat ću tako lebdjeti, u oblaku vate, uzalud pipajući za Gutmannovim riječima. To i nije osobit problem jer ono što govori je toliko bezlično i šuplje da se i sâm svojih rečenica prestane sjećati čim dođe do točke; lako ću mu podvaliti bilo što, pazeći jedino da često spomenem ključni pojam njegovog nastupa: *gospodin Bankenmann*. Pojavljivanje tog imena iznimno je važno za zapisnik, jer bit će proslijeđen na višu instancu. Gospodin Bankenmann je autor čuvenog programa proširenja Unije na zemlje srednje i istočne Europe. Nitko u našem odjelu nije se osobno susreo s Herr Bankenmannom, no rado ga spominjemo u svakom propagandnom tekstu. Sumnjam da bi itko u odjelu stavio ruku na Bibliju i izjavio kako je pročitao Bankenmannov *Enlargement Now!*, no ionako se njegovim djelom ne služimo pozitivistički, već kao mitološkom referencom, arhetipom s neupitnim podsvjesnim djelovanjem. U govoru mojeg šefa, kao i prigodom svih sličnih sastanaka različitih delegacija koje sudjeluju u ovom golemom projektu, spomen gospodina Bankenmanna služi kao neka vrsta kôda, šifrirane poruke nabijene značenjem, koja oko stola nepogrešivo izazove val kimanja glavom.

Stiže moj trenutak. Namještam srdačno lice, prilazim demonstracijskoj ploči, uključujem projektor, počinjem uvježbanu mimiku. Gostima objašnjavam naše viđenje prilagodbi potrebnih da njihov model racionalizacije postane prihvatljiv istočnjacima. *Prilagodba* je licemjerni eufemizam jer to istočno izdanje samo izdaleka podsjeća na originalno, zadovoljava se s desetak posto inovacija. Finci slušaju ne trepnuvši, ne zapisuju ništa, nemaju komentara ni pitanja, na moja ne odgovaraju, nema ni trunke života u tim prozirnoplavim očima, ponavljam pitanja, sâm odgovaram na njih, ubacujem prigodnu šalu, sâm joj se smijem, stižem do kraja izlaganja, kažem eto pa nadam se da ćemo to uspješno obaviti, dvije se sfinge ne miču ni za milimetar, volio bih radi eksperimenta pozvoniti gospođi Pettiaux neka pošalje go-go plesačice, teatralno ustajem, pružam ruku, i oni ustaju, zahvalno kimaju glavama, jednako mahnito nasmiješeni, spremaju papire u torbu, odlaze. I učinit će upravo ono što se traži, besprijeekorno, u zadanim rokovima.

A onda ćemo pozvati istočnjake da im predstavimo projekt velikodušno dizajniran po njihovoj mjeri, razvojni model koji će im omogućiti da uhvate priključak s tehnološkim trendovima. Nizat će se delegacije. Svaka će se sastojati od političkog glavešine koji će pročitati svoju pripremljenu izjavu i prestati shvaćati ijednu riječ čim se prijeđe na predmet, te dva tehničara s kojima je moguće razgovarati isključivo o satelitskim antenama i umrežavanju sustava. Sve što se tiče *primjene* uređaja njima je potpuno nezanimljivo,

pripada nekoj drugoj dimenziji, pa nije vjerojatno da će planirani korisnici za njih ikada saznati. No važno je potpisati ugovor; njega će zabilježiti statistike obiju strana. Za to se, dakako, treba ponovo obratiti političaru i suočiti sa širokim spektrom dosad nespomenutih problema, koje je moguće zaobići jedino ako se iz dvorane za sastanke prijeđe u intimnost ureda. Delegat će tu još neko vrijeme zabrinuto govoriti o kompliciranim birokratskim strukturama u svojoj domovini, milujući suptilni finiš kožne fotelje i radnog stola – dan proširenja Unije već je opipljiv. A onda će netko s naše strane mahnuti čarobnom brojkom sa sufiksom *posto* i on će naglo živnuti, obećati više nego je potrebno i protrljati ruke: sutra se bacamo na posao. Rezultat njegovog posla možda će se popeti do desetine obećanog. I to je nekakav rezultat.

Popodne je uvijek najteže, osobito ako je umočeno u nekoliko čaša crnog. Popodne se nikada ništa ne događa. Pospano zurim u kompjutor, bez zanimanja listam web novine, dolijevam kave i maštam o brojci pet kao izbjavljenju. A kada se sat napokon smiluje, uzalud prikupljam minimum koncentracije potreban da pozatvaram spise i isparim. U sumrak me nešto uvijek zalijepi za stolac, neko neodređeno gnušanje, prema smradu onog svijeta vani, i još više prema boleštini od koje se sastojim iznutra. Dok se pridiže tamni, blatni talog dana, hvatam se za fascikle, tipkovnicu, među uredskim inventarom tražim oslonac, nešto opipljivo i neporecivo, bitvu za koju bih se vezao, posljednji nasip pred plimom shvaćanja da još jedan uzaludni dan curi kroz rešetke šahta, preostaje sakriti to malo svojeg jada i nadati se da će nešto ostati prepoznatljivo kada potop prođe, a onda prebrojiti mrtve i u blatu podići nove temelje.

Često izmislim nekakav nedovršeni predmet i pričekam da svi odu, pa ugasm svjetlo i pritajim se dok portir ne pogasi i hodnike. Tada se išuljam, lunjam čitavom zgradom, uživam u njezinoj odljuđenosti, u mračnoj šupljini koju su za sobom ostavile milijarde suvišnih, besmislenih pokreta, tama je potpuna, klizim uza zidove, opipavam im puls, osluškujem treperenje elektronskih živaca, ja sam duh ove zgradurine, njezina nečista savjest, sićušni, nevidljivi pokret otpora, zrnce diverzije koje joj glođe moždinu: uvlačim se u kancelarije, zamjenjujem etikete na registratorima, otvaram dokumente, po koju stranicu premještam u neki drugi dokument ili neki drugi ured. U knjigovodstvenom odjelu otvaram košuljice zaostale na stolu, gdje koju jedinicu prepravim u sedmicu, trojku u osmicu, ili jednostavno dodam koju nulu.

Prije ili kasnije treba se popeti do stanice metroa, avenijom Schumann. Premda blag, taj

uspon zahtijeva neopisiv napor. Pokušava me zavesti želja da se okrenem nizbrdo, suprotno od smjera koji vodi do mojeg otmjenog doma podstavljenog debelim tapisonom boje pustinjskog pijeska i oplemenjenog umjetničkim rukama, želja da slijedim ulice kamo me god odvedu, da hodam sve dok osjećam noge pod sobom. Na kraju ipak pobjeđuje automat u meni, programiran da gurne karticu u drugi automat i uroni u rijeku ugašenih, ispražnjenih lica, bezbrojnih ogledala mojeg.

Pogled kroz navučene zavjese. Nebo je čvrsto odlučilo grad pretvoriti u akvarij. Voda više ne stiže iz raspršivača, proljevaju je iz velikih kanti. Žuti potoci bijesno kruže oko squarea Ambiorix, sudaraju se, pribiru novu snagu pa pikiraju niz Clovis, putem pokupljaju što se nudi, limenke, suhe grane, pseći izmet, vjerojatno i mrave, parkirani automobili se zasad ne daju nagovoriti. Neki čovjek pantomimskim koracima traži otočiće nepotopljenog pločnika. Prolazi taksi i prekrasnim ga slapom čitavog oblijeva.

Zvoni telefon. Još jedna zvonjava, zatim njezin otisak u negativu. Poput izmjene crnih i bijelih polja. Zvoni treći put. Četvrti. Skačem u dnevnu sobu i grabim slušalicu.

- *C'est moi*, kaže ženski glas.

- *Vous le croyez vraiment?* kažem i spuštam. Sjedam za stolic i ponovo se udubljujem u tu nezgodnu poziciju. Žalosno predvidiv rasplet. Bijeli može jedino produljiti agoniju, jednim samoubilačkim šahom izazvati paniku u taboru crnog kralja. Ali čemu kad mu nedostaje *tempo* da dovuče svježe snage i potkrijepi prijetnju. Poznata situacija kada si na korak od cilja, a on zauvijek tamo ostane. Beznadno je i crnim lovcima prinositi druge figure kao žrtvu, ne bi li se zasitili; progutat će ih i još ojačati. Istina je bolno opipljiva: oni žele damu.

Zvoni ponovo, još jednom, tri, četiri. Pokreće se sekretarica, zvonjava prestaje. Čekaj, a što ako... Da, treba ispitati tu mogućnost. Ali kakva žeđ! Odlazim u kuhinju, otvaram hladnjak i uzimam pivo, točim ga u čašu, promatram pjenu kako kopni, naslanjam se na prozor pijuckajući, neću li ugledati kanuiste kako se spuštaju niz ulicu, ne, ali s vanjske strane stakla već rastu školjke, s unutarne se zamaglilo, a i ideja koju sam maločas uhvatio zagubila se u magli... Samo da se malo priberem, na tren ću se ispružiti na kanapeu.

Netko je potrubio pod prozorom. Da, za mene je. Uglancana limuzina i u njoj profinjeni

gospodin po imenu Morton, koji će me odvesti na domjenak u čast norveškog nacionalnog praznika, u dvorcu na pola sata vožnje od grada. Nakon sparnog ljetnog dana, rashlađuje sâma pomisao na Norvešku, njezine vode i ledenjake. Otvaram ormar u spavaćoj sobi. Red odijela stvara osjećaj umnažanja; vidim se u svakome od njih, moji identični dvojnici u nizu stoje pred zrcalom, u istoj pozi, s rukom svijenom u laktu, potom iz profila, pogledom preko ramena procjenjuju dojam odostraga. Sva mi savršeno pristaju. Odabirem kašmirski noćnoplavi Cerutti, svileni košulju s tankim losos-ružičastim i bisernosrebrnim prugama, Diorovu kravatu koja sažeto prepričava iste nijanse. Posljednji pogled na moju uglancanost i profinjenost.

U Mortonov bi Mercedes Kinezi smjestili čitavu dačku ekskurziju. Unutra je vječno proljeće, dvadeset stupnjeva i povjetarac s mirisom vanilije. Iz nevidljivih zvučnika sipi be-bop svilenkaste, upravo opipljive produkcije, kao da sjedim na kontrabasu. Motora, naprotiv, nema. Otiskujemo se niz ulicu poput jedrenjaka, klizimo glatkom površinom, nigdje ni najmanjeg valića. Slike još užarenoga grada promiču kao na usporenom, nijemom filmu koji kroz prizmu tamnih stakala promatramo iz teleskopske daljine. Lađa na tren pristaje, Morton iskače i otvara stražnja vrata, jedna otmjeno potkovana ženska noga zaviruje unutra i ispituje teren, slijedi je blizanka, pa crna kožna suknjica i isto takav bolero, komplet se pucketavo smješta na crnoj koži stražnjeg sjedišta. I kosa je crna, odrezana visoko na visokom čelu i u visini brade što se ostatka tiče, kosata replika kacige kakvu su nosili vikinci. Lice je, naprotiv, snježnobijelo, s visokim jagodicama, oči lagano ukošene i husky-ledenoplave, usta velikodušno otkrivaju nizove savršeno brušenih ledenjaka. Sve zajedno se predstavlja kao Dagmar.

Kreće razgovor o jazzu; ona je pijanistica. A ja, poznajem li umjetnika čije nam note stižu s vrpce, imenom Dexter Bexter? Kako da ne, imam sve njegove ploče. Ovo mu je najnovija? Dexter je preminuo. O? Nisam čitao novine ovih dana. Prije deset godina. Hm, vrijeme zaista leti.

Bešumno uplovljavamo u Gaasbeek, mjestašce s uredno potkresanim živicama i konjskim repovima koji vire iz kućnih depandansi. Dvorac koji su Norvežani unajmili za ovu priliku skriven je u šumici. Hodamo šljunčanim puteljkom, zrikavci su se upravo iskricali i započeli ofenzivu, pojavljuju se prve blistave zvijezde. Nešto kasnije blistaju čaše pjenušca, zlatni medaljoni i biserje oko izmasiranih, brižno zategnutih vratova. Spiralno se penjemo do kristalne dvorane s čijih prozora generacijama plemića puca prekrasan pogled na sve što im ljubazno namiru velevrijedni prethodnici. Zrak je ugodno zasićen kurtoaznim žamorom.

Dagmar se izgubila, Morton također, nakon što me predstavio skupini muškaraca koji se trude pronaći temu za razgovor. Stojimo poput demonstranata koji očekuju da im donesu transparente, još ne znajući što će pisati na njima.

- *So you are with the Commission*, kaže jedan od njih. - A što Vam je specijalnost?

- Simulacija.

- Pardon?

- Simuliramo moguće makroposljedice istraživačkih mikroprojekata. Ili na simuliranom uzorku istražujemo mikroposljedice makroprojekata.

Norvežani su se pobrinuli da priredba ne ostane bez umjetničke dimenzije; na improviziranu pozornicu penje se saksofonist, montira limenu surlu i počinje ispuštati umilne, vijugave tonove. Pristojno nasmiješene, glave ih slijede poput pripitomljenih kobri. Vrijeme da se i ja promotam među uzvanicima. Odlazim zamijeniti prazno za puno.

Neki su od uzvanika doveli i dječicu. Obična bi dječurlija jurcala naokolo kao telad i prevrtala posude s punčem, ali s djecom diplomata i visokih činovnika nema nikakvih problema: umanjene slike i prilike roditelja, u svojem kutu demonstriraju dobar odgoj. Već se u njima naziru otpravnici poslova, potpredsjednici banaka, šefice odjela za odnose s javnošću. Oko zdjele limunade okupljeni su u demokratski forum; riječ ima krezuba Pipi s pletenicama.

- Ima li većeg paradoksa od čovjekove osuđenosti na potragu za polovicom koja mu nedostaje? Bez nje se osjeća *raspareno*, premda eventualno sjedinjenje obje polovice zarobi i ukoči?

- Niti od kojih su satkane ljudske veze tako su tanašne, a individualne težnje toliko centrifugalne da je svaki pokušaj zajedništva borba s vjetrenjačama, nastavlja pjegavi debeljko.

- U vezi je najteže ostati ono što si, romantično spekulira mršavica s čipkastim ovratnikom.

- Ako si to ikada bio, poantira kuštravi očalinko sa žicom za ravnanje zuba.

Vraćam se među odrasle. Saksofonist je otpuhao svoje.

- Vrlo suptilna, osvježavajuća izvedba, primjećuje gospodin do mene.

- Da, premda je zamjetan utjecaj Dextera Bextera, kažem, pa odlazim još malo prošvrljati. Doista, sparina je popustila. Na scenu se popeo ambasador; kratko recitira o prijateljstvu među narodima, pa riječ prepušta guščjoj pašeti i kavijaru. Stiže i zvijezda večeri, jastog kapitalac. Svatko je već pronašao svoj komadić, osim dvije gospođe kraj prozora. Jedna je od njih s pogledom punim odobravanja stajala uz ambasadora dok je govorio; supruga, nedvojbeno. Druga joj je vjerojatno kolegica po struci. Nekoliko diskretnih koraka da prisluhnem u kakav su to razgovor zadubljene.

- Problem identiteta, draga moja, riješio je već Epikur, elegantno ga prekoračivši: odgovornost je s bogova preko ljudskih glava prenio na razinu slučajnosti. Što ćeš bolje nego da tkivo naše osobnosti isplete slučajno sudaranje atoma? Ali umjesto da se prepustimo hedonizmu bez odgovornosti, da se utopimo u kolektivnoj egzaltaciji, mi smo otvorili ranu i već tisućljećima čačkamo po njoj u potrazi za nekakvom vlastitom esencijom, za nečime što bismo obožavali i čuvali u trezoru. Što nas tjera na to?

- Mazohizam, *chérie*. Jedino nas mučeništvo može uvjeriti da smo živi. Naši su se grčki preci služili kozjim metaforama, ali čovjek se svega tako brzo zasiti. Rimljani su shvatili da se stvar mora iskusiti na ljudskoj koži. Pažljivo su birali tko će je in-karnirati. U obzir nije dolazilo dekadentno i nastrano aristokratsko meso; taj je morao biti skromnog podrijetla i bez grijeha začeca na grbači, jednom riječju *a self-made man*. Rasterećen Edipovog kompleksa i nezainteresiran za žene, mogao se posvetiti čovjekovom otkupljenju.

- Bio je homoseksualac?

- Ne, židov. Tada još nije bilo plinskih komora, ali poslužili su i čavli. I eto ti identiteta u patnji, i zajedništva u krivnji. Nakapalo je jedva za jednu posudu, ali eto, da kucnem u drvo, do dana današnjeg nije presušila. Dostajalo je da se svako novorođenče umoči unutra.

Iz biblioteke, u kojoj vise srednjovjekovni belgijski plemići, prešli smo u drugu, gdje se pokazuje suvremeni norveški umjetnik. Na suprotnoj strani dvorane opažam Dagmar. Probijajući se među već pristojno namočenim gostima, opet prolazim kraj dječjeg foruma.

- Nije točno da je orgazam spolno neobilježen. Štoviše, pomaže nam da shvatimo kako je esencija muške prirode eruptivnost, dakle pražnjenje, a ženske implozivnost, dakle meditativna akumulacija, tvrdi Pipi.

- S motrišta reprodukcije, opire se cviker, orgazam je kod žena lišen svake funkcije osim dekorativne pa ga moramo smatrati pretežito muškom kategorijom; stoga je neprimjeren za

arbitriranje u pitanjima spolnosti. Uostalom, statistike pokazuju da su muškarci skloniji autogenom orgazmu.

- Poznato je da statistika od svih egzaktnih disciplina može najbolje poslužiti proizvodnji laži, ističe debeli. Ali čak i da su namjere najbolje, treba upozoriti na metodološke poteškoće, odnosno nepouzdanost izvora. Tvrdi da masturbiraju manje od muškaraca, žene dokazuju da više lažu.

- Treba naglasiti, upozorava žgoljava s brnjicom, da je pojam masturbacije nepravedno vezan isključivo uz spolnost, iako su u čovjekovom životu mnogo zastupljeniji drugi vidovi masturbacije, umjetnička, filozofska, psihoanalitička, i tako dalje.

Dagmar je zagledana u potpuno bijelo platno, otprilike 150×200. Vjerojatno joj budi nostalgiju za norveškim mećavama.

- Slikate li?

Zvuči kao da me pita da li plešem, pa u odgovor umećem žaljenje:

- Ne, a Vi?

- Da morate izgubiti sluh ili vid, što biste izabrali?

- Uh...

- Ja sam prestala slikati kada sam si postavila to pitanje. Jer nekako bih preživjela u potpunom mraku, ali bez tona, to bi bilo strašno. Zna li što je još strašno?

- Zaista ne znam.

- Tišina pritajena u svakoj noti. Možeš ih nizati do iznemoglosti, gomilati kao bedeme, ali tišina uvijek ponovo provali, jedva dočeka, još glasnija nego prije.

Dagmar i ja stojimo sve usamljeniji kao na otočiću koji se odlomio od skandinavske obale i pluta prema pučini.

Po tko zna koji put prolazi nasmiješena gospođica s pladnjem, zlatna ribica zaposlena kod Dom Perignona. Dojmu da smo previše popili dolijevamo još čašu samopouzdanja; već je poprimio sasvim opipljive razmjere. I njezine grudi, jer me uhvatila ispod ruke, u potrazi za viškom ravnoteže. Adresa je pogrešna, ali ne protestiram.

- Onda, u čemu je tvoj problem, pitam u naletu nadahnuća.
- Otkud ti ideja da imam problema?
- Svi imaju problema. Ali ti svoj nosiš kao majicu s natpisom.
- Duga priča.
- Imam vremena.

Krajnje neoriginalno, ali razgovor nastavljamo kod nje. Pa doznajem o ljubavnoj trakavici koja je muči već godinama. Nema snage da je prekine. Premda zapravo nije nikada ni počela; radi se o virtualnoj ljubavi. Nemogućoj. On bi joj po godinama mogao biti otac. Uz to je otac svoje obitelji. I slavan čelist. Sreli su se samo jednom, općinila ga je, i otada joj piše pisma. Zna da ne bi smio, kaže, ali ne može si pomoći. Ne traži ništa, ne smeta ga ako divljenje ostane neuzvrćeno. Ona prihvaća ulogu njegove nedostižne, zabranjene *muze*. Stvar se, međutim, pokazuje opasnom, fantazija se pretvara u fugu koja odnosi razum, zemlju pod nogama, sve. Jer događa se nešto čarobno, intenzivnije od svake tjelesne veze. U više navrata zakoračuju prema konzumiranju svoje ljubavi, pa se se u posljednji čas povlače, da spase tu dragocjenost. No stanje postaje neizdrživo, krajnji joj je trenutak da se izvuče iz živog pijeska. Ali kako? I kako bi on to podnio? Nešto bi si učinio, sigurno. Kako joj se moglo dogoditi da tako zaglibi? *Njoj*, pijanistici s vlastitom karijerom, intelektualci? Naprotiv, tješim je, to je baš zato. A je li razmišljala da stvar pretvori u književnost? Zvuči kao bestseller. Pa, skromno priznaje, zapravo je ponešto od toga i zabilježila. U obliku dnevnika, obogaćenog dubokim refleksijama; kakvih dvije tisuće stranica, koje bi možda trebalo još malo dotjerati. Zasad se to još ne usuđuje nikome pokazati.

Najednom, bez ikakva povoda:

- Možeš li me iščupati iz toga?

Stop. Upravo mi dodjeljuju glavnu ulogu u sapunici *Spasitelj*. Čast mi je, ali koliko ću potrajati? Do pojave prvog negativca? Možda će mi dati dublera za ljubavne scene? Ili me šutnuti već nakon prve klape? Ne, mislim da je vrijeme da se prisjetim neodložne obaveze zbog koje moram hitno izaći. Iz kadra. Scenario je dojmljiv, samo je rasplet malo *déjà vu*. Ma gle, suzica. Kakav prekrasan tajming, sjajna sinkronizacija pirotehnike. Sad je na meni da izvadim maramicu. Taaako, prisloni glavu na moje grudi, nije to ništa. Ali gle, što se događa? Netko kaže *akcija!* čujem kolutove kako rolaju i zgroženim očima pratim svoju ruku kako se

uzdiže, koji joj je vrag, putuje zrakom kao hipnotizirana, prsti miluju crne pramenove, bijelo lice, otkopčavaju gornje dugme na košulji, pa još jedno, te se gipke, drske životinjice proketo samouvjereno uvlače u dekolte, kao u vlastitu jazbinu, prekoraču prošiveni rubikon, hrabro poniru niz glatku padinu, još dublje u mrak, sve do središta drhtavog vulkana, tog mekog magneta, otoka s blagom, opipavaju najprije ovlaš, da ne prsne njegova tekuća moć, vrući nektar što šumi unutra, potom pritišću, čupkaju, češkaju, zavrću, nadima se, i ono se drugo nadima, treba li spominjati, hoće iskočiti, razgrnuti sve pred sobom, udarati glavom o zidove dok ne padne u nesvijest, hoće se naglavce baciti u nepoznato, zaslijepljen tamom, otajstvom mračnih dubina, hajde reci mu ne ako imaš srca, odupri se njegovoj svevjekovnoj, beskonačnoj misiji, da otkriva jame zbog njega iskopane, tko će ih začepiti, sve te proklete rupetine, mila majko, pogledaj koliko ih je, pustili su nas da se otisnemo ne rekavši nam da brod pušta na sve strane, da mu je odredište dolje među algama, evo tonemo, jame nas očekuju, odavno iskopane, svakome njegova.

Podne je; možda bismo čitav dan ostali u krevetu da se Dagmar nije sjetila kako mora nešto obaviti u gradu. Ja neka se ne mičem, vraća se za sat-dva. Ili bih možda prošetao s njom? Mmmm, pa baš i ne. Rado bih još malo pridrijemao. Na vratima zastaje i dobacuje poput poljupca:

- Ne znam zašto u tebe imam toliko povjerenja. Još nikoga nisam samog ostavila ovdje.
- Zaista to cijenim.

Čim je škljocnulo za njom, bacam se na obećavajući rustikalni sanduk kraj kreveta. Bingo: zaključan je. Preostala polovica posla lakša je od pjesmice Bratec Martin. Zatvaram oči; malim naporom volje... Mmm... Možda kutija za nakit, osjećam joj prisutnost, negdje blizu, vruće, vruće... Nema greške. Ubirem je s police kao zrelu jabuku, i u njoj zlatnog crva, kojeg uvlačim u bravicu sanduka s blagom.

Provalnički, barbarski prsti razdjeviču fascikl omotan uzicom. Ispod košuljice, uzdrhtala golotinja papirnatog srca. Listovi ispisani dobro odgojenim, štedljivim rukopisom, rečenice nanizane u poslušnim paralelama na papiru bez pomoćnih linija, nijedne uvredljive krivulje, nikakve ekstravagancije ni zloupotrebe prostora. Sva slova jednake veličine, ugodno zaobljena i daleko od barokne rasipnosti, *g* i *j* ne strše neugodnim šiljcima, točkice na *i* ni neoprezno daleko a ni zabrinuto, depresivno blizu; sve skupa mrvicu estetizirano. Tu su čak

i tragovi korektorskog oka, intervencije bjelilom da ovaj spomenik vječnoj ljubavi otputuje u vječnost bez pravopisnih grešaka. Pa hajdemo.

IV.

10. srpnja

Poštovani gospodine Navalle,

mi se zapravo poznajemo. Bila sam još djevojčica kada su mi kupili Vašu prvu ploču. Dalje sam ih sama kupovala, tekstove učila napamet, izrezivala intervju iz novina i po zidu lijepila Vaše postere, premda sam kasnije malo posustala, shvaćate, fakultet i druge obaveze, u studentskoj sobi nije bilo mjesta za Vaše ploče, ali zato ih slušam kada posjetim roditelje, pjevam zajedno s Vama, prizivaju nježne uspomene iz djetinjstva, a i poster i su još na zidu.

No to nije sve. Sigurno se sjećate posljednjeg koncerta u Olympiji, kada ste morali zastati usred pjesme i pričekati da iznesu djevojku koja se probila na pozornicu i od uzbuđenja pala u nesvijest. To nisam bila ja. Mi smo se upoznali malo kasnije te večeri. Kada se publika počela razilaziti meni se nekako nije išlo kući, ne zbog nade da ću Vas upoznati – uostalom na koncert sam došla na nagovor prijateljice Marte, da ne propadne karta kad je ona bolesna – nego zato što me kod kuće čekao moj doktorski rad. Iz književnosti, ako baš pitate, ali pustimo sad njega. Želim Vam ispričati kako se dogodio naš prvi susret, zasad jedini, u redu, ali nešto mi govori da, tko zna. Evo me dakle sa stražnje strane dvorane, bez ikakve namjere, pred nekim se vratima desetak cura nateže koja će stajati najbliže, prilazim da pitam zašto je to važno, otvaraju se druga vrata, bliža meni, neki čovjek proviruje i šapće mi: *Ovuda će proći*. Odmah nestaje, ne stignem pitati tko će ovuda proći, ostajem stajati da vidim, vrata se ponovo otvaraju, i pojavljujete se Vi. Trenutak zastajete na pragu, s osmijehom upravo kao na posterima, protresate gustu kovrčavu kosu, briljantin krasno upija mjesečinu, punite pluća zrakom, bacate pogled ulijevo, udesno, zatim ravno ali preko mene, u daljinu, pa sporim, vrlo otmjenim korakom silazite niz tri metalne stepenice. Tek sad primjećujete da sam tu, podižete oči prema mojima, te kišnoplave oči izgubljenog psa, tinejdžerski časopisi toliko pišu o njima, pa kažete: Imaš olovku? Penkalu. Vadim je iz unutrašnjeg džepa jakne i pružam. Gledate me nestrpljivo: *Gdje da napišem?* Žao mi je Vaše ruke u zraku ali nemam ni komadića papira, na brzinu zavrćem rukav i pružam nadlanicu. Za koga, pitate. Trenutak razmišljam. *Za Martu*. Pišete, zajedno s Vašim imenom, i namigujete kao na onoj reklami za Dentolux: *A ja, što ću dobiti zauzvrat?* Kud sad, mozgam, što bi učinila Marta, i časna riječ, ni sad ne vjerujem da sam to zaista ja učinila, da sam Vas zgrabila oko vrata, pritisnula usne na Vaše i nagurala jezik unutra, srećom su priskočile one

druge djevojke da me otrgnu, za njima i Vaš gorila, i opći metež. Eh, da sam kojim slučajem ponijela voodooporni flomaster, ovako već tri dana ne perem lijevu ruku, ali prije ili kasnije.

Marta je, treba li naglašavati, opčinjena. *Hoćeš li mu pisati*, pita. Pisati? A zbog čega? *Možda te se sjeti*. Zašto mu ti ne pišeš, stvar se dogodila pod tvojim imenom? *Ne, ne*, kaže velikodušno, *ti si to zaradila. Moraš iskoristiti priliku*. Kakvu točno priliku nisam pitala, ali eto, jedna je od onih večeri kad boli glava već od pogleda na radni stol i svi brojevi zvone u prazno, pa sam uzela olovku, nisam sigurna zašto, ali za slučaj da Vi znate na omotnici je moja adresa i broj telefona. Vaša Dagmar.

11. srpnja

Dragi gospodine Navalle,

evo opet ja, Dagmar. To Vam naravno ništa ne znači, zašto bi meni, ali eto, raspoložilo me ono jučerašnje pismo, smijuljim se kako nisam odavno. Vi cijenite moju iskrenost zar ne, nije li važno vjerovati u iskrenost, prema sebi prije svega, pronaći nešto važno, recimo optimizam, život si ne trovati crnim mislima, premda nekima treba razlog da ga ne mrze, u redu možda i ja spadam među njih, ali ne prestajem tražiti taj razlog, o itekako ga tražim, sve ću prevrnuti za makar jednim jedinim razlogom da ne padnem u, strogo si zabranjujem svaku misao koja, velike koristi od cenzure misli, kažete, tako se prizivaju one najgore, naprimjer kad čitave večeri nitko ne zove, pa kažem sjajno za koncentraciju, barem pet stranica doktorata, a ne prestajem zuriti u telefon, ili recimo u pubertetu, otac mi je zabranjivao da spavam s rukama ispod pokrivača, dugo nisam shvaćala zašto, ali kada sam shvatila. A sada, mislim li na oca kad ruku zavučem ispod pokrivača? Češće mislim na Martina, na njegove ruke, vrlo lijepe, umješne, i sad ih osjećam na sebi, dapače samo njih vidim, bez Martina, kao da je ostatak čisto fakultativan, nije da ne volim ono što Martin i ja, naprotiv, on je tako pažljiv, to radi s puno stila, sa *souffléom* i svijećama, uvijek isti podmukli ritual, zna da sam tu, telefon zvoni, unutra je Martinov glas, dođi imam nešto za tebe, u posudi s ledom je nekakav *côte-de-rastignac* iz privatne zalihe trgovca na uglu, kao da to meni nešto znači, kao da me od suptilnosti *bouqueta* zanima išta osim zaborava koji počinje nakon druge čaše, radije bih votke, голу odrvenjelost bez licemjerja, a on će mi dolijevati plemenitog nektara, coptati jezikom i vesti pridjeve, meditirati o uzvišenosti životnih užitaka, naročito putene naslade, ma sve je to besprijeekorno, lice mu je mirisno ispolirano, osmijeh obrazovan, plahte svilene, samo poslije, opet ću zuriti pred sebe, a i za vrijeme,

mislit ću na doktorat, na vrijeme koje mu kradem, i kunem se da ću sljedeći put reći ne, evo rekla sam u srijedu, u četvrtak nije nazvao, ni u petak, zašto ne nazoveš ti njega rekla je Marta u subotu, nisam sigurna želim li, kako ćeš saznati ako ne provjeriš, u pravu je, odnosno lako se s time složiti ali znam da ću kod Martina misliti na svoj *soufflé* od doktorata, kada bih samo mogla ne misliti na njega dok sam s doktoratom, još je gore što ne mislim nužno na Martina nego na nekoga poput njega, zašto baš on od svih, preteško pitanje, no barem želim vjerovati da će se nešto promijeniti ako, i onda svaki put isto, sa svakime mislim da bi to mogao biti bilo tko drugi, ti si luda, kaže Marta, misliš samo na ono što fali, lako je Marti govoriti, ona je svoj doktorat dovršila i s istim dečkom hoda od srednje škole, već znaju kako će im se zvati djeca i psi, kako će im izgledati uzorci na tepisima, Marta je oduvijek znala što hoće i ja joj se divim, u dilemi uvijek razmislim što bi ona učinila, sad bi rekla nauči već jednom prepoznati ono važno, uhvati se doktorata, evo samo da dovršim ovo pismo, ako se može nazvati pismom, ne znam ni kamo bih ga poslala.

14. srpnja

Dragi Adame,

jesam li sigurna, pitate, da se svojevrijedno zatvaram među te papire? Dapače, evo grad se počeo prazniti, sva se preživjela intelektualnost koncentrira oko izbora kreme za sunčanje, ali meni ne pada napamet nikakvo valjanje u pijesku, nikakvi luftmadraci, zrikavci, miris bora, algi, ozona, zapljuskivanje arhetipa, zagonetnost iskonskog modrog ponora, kakve besmislice, kakva parada ništavila. Je li moguće da me ništa ne zanima osim tog doktorata, zar ne volim naprimjer putovanja? Ma kako ne, ali pozli mi čim se maknem od kompjutera na nekoliko sati, znojni dlanovi, vrtoglavica, pločnik se izmiče. A ranije, koliko sam se natezala s ocem, što će ti biseri Toscanne, što će ti portugalska keramika, kakvo širenje vidika, kad ćeš se napokon nečemu zagledati u dubinu, kad ćeš naučiti cijeniti ono što imaš kod kuće. Kao da se to može cijeniti ako se ne makneš od kuće, i kao da on sâm nije obišao svijet. Vama je, nema sumnje, dosta putovanja nakon tolikih turneja. Je li Vam roditeljska kuća ikada bila zatvor? Vi ste mnogo stariji, kažu da s vremenom postaneš roditelj svojih roditelja, ali ja mislim da se neki rađaju da budu roditelji a neki da ostanu djeca, moj otac naprimjer, ne mogu zamisliti da je ikada bio dijete, niti me privlači da mu budem roditelj. Što me privlači? Nikada nisam točno znala, osim da se nalazi daleko od kuće, ali doktorat, noktima se držim za stol ako treba, ne idem k Martinu, ne idem s Martom na vikend k njezinima, ne idem u kino ni kupovati cipele, svaki put herojski ne. Dobro, nisam oduvijek

takav heroj. Ranije sam teško shvaćala smisao odricanja, što li je plemenito u vertikalnoj selekciji, zašto bi zbog visokog trebalo gaziti po niskom, nije li dovoljno težak izbor po horizontali, zašto je veslanje bolji hobi od filatelistike, kupiti plavi ili crveni auto, fasciniraju me ljudi koji znaju odlučiti takve stvari, kakvo povjerenje u vlastitu kompetenciju, gdje li pronalaze kriterije, a nije da nisam pokušala, naprotiv, itekako sam isprobavala, sve započneš i ostaviš govorio je moj otac, što mogu kad od svega najviše volim početke, kad moj entuzijizam tako teško poživi dulje od početka, i u knjigama su počeci ono najbolje, prva stranica rastvara nepredvidiv svijet pun mogućnosti, naglavce te baca u struju, sve svoje na obali ostavljaš, iz ulice princa Regenta krećeš na dulju šetnju jer ni nakon ručka ne možeš u svojoj unutrašnjosti zaustaviti treperenje stvaralačkog zanosa, sviće kada stižeš na kaptolski kolodvor, dvadeset i tri godine nije te zapravo bilo u ovom zakutku, u nekom ti predvorju prilazi nepoznat čovjek i kaže da si mu sada ljepša nego kada si bila mlada, da mu se tvoje lice više sviđa ovako opustošeno, mnogo godina kasnije, pred strojem za strijeljanje, zacijelo ćeš se sjetiti onog dalekog popodneva kad te je otac poveo da upoznaš led, danas ti je umrla majka, ili možda jučer, onog vrućeg ljetnog jutra poslije neodgodive agonije koja se ni za trenutak nije srozala u plačljivost ili strah, u kasna letnja jutra ulazila je bešumno u sobu noseći poslužavnik koji je već počeo da gubi niklovanu glazuru, sve sretne obitelji nalikuju jedna drugoj, svaka nesretna obitelj nesretna je na svoj način, Boris je sinoć otkrio da je ušljiv premda u vili Borghese nema ni mrvice prljavštine, ti si bolestan čovjek, zao čovjek, neprivlačan, misliš da te bole jetra, Lolita je plamen tvojih prepona, tvoj grijeh, tvoja duša, jedina svjetlost tvojeg života, i bi svjetlost, u početku stvori Bog nebo i zemlju, ne bi li bilo sjajno da je život stvoren od samih početaka, kome treba sve ono poslije, u vezama počeci traju tako kratko, nastojiš ih početi što više, ali što ih više isprobaš sve su sličnije, e kad bi se moglo ostati pri knjigama, naravno da sam pokušala, barem sedam-osam romana, ništa lakše nego započeti roman, evo recimo dva potpuna stranca sreću se u vlaku, klik, kao da se upalilo svjetlo nakon stoljetnog mraka, čitava prošlost kao škarama odrezana, jedan od njih svoju stišće među nogama u kožnoj aktovki, drugi kao da čita kroz kožu, u toj torbi očito čuči sav dramatski naboj, sva enigma, dakako da znaš u čemu je stvar ali je ostavljaš unutra, neka se lagano krčka, odgađaš, vrebaš trenutak, nadražuješ čitatelja, tobože mu podilaziš, držiš ga u šaci, napetost postaje neizdrživa, zvoni telefon, Marta je, razgovarala bi se o svojoj novoj ljetnoj kolekciji ili možda o *Veronikinom dvostrukom životu* koji je sinoć vidjela, po kratkom postupku premda krajnje ljubazno šalješ je u materinu, trčiš natrag kompjutoru, ali uvijek isto, uvijek se nađe nekakva Marta da prekine nit kad je najnapetija, sad za mislima zijevaš kao riba na suhom, nikakva magija ne bi priči prizvala dušu, ne znaš više što je bilo u onoj torbi, točnije treba pitati jesi li uopće znala, jesi li marila, zašto kriviti Martu

kad bi je sâma izmislila da ne postoji, trebalo ti je nešto da te povuče van iz te priče jer te zanimalo samo početak, njih ćeš nanizati koliko želiš ali se nisi u stanju maknuti dalje, torba putuje u debeli mrak, grabiš telefon, u toj vezi s Martinom je sjajno što nakon dva tjedna ne pita gdje si bila ni s kim, ničeg vlasničkog među nama, nikakvih bodljikavih žica preko užitka, doziran je na obostrano zadovoljstvo, bez kuhinjskog smeća i peglanja gaća, takve su teme u našoj vezi do apsurdna nezamislive, naprosto postajem nostalgичna za njima, katkad iz šale odglumimo bračnu scenu, kad si zadnji put u ogledalu vidio trijeznu njušku ha guzico beskorisna, a ti prošeći štajgom pa provjeri hoće li te itko pogledati smežurana kravo jedna, ili zamišljamo dijete kako raste u mojem trbuhu, ja mu pričam rukama, on nježno položi glavu i osluškuje, kakva groteskna ideja, kakav mamac za naivne, na početku romantično, bezbolno, glatko, a onda te smelje i poždere, najednom se pitaš kamo su nestale sve te godine, u što sam se to pretvorila, nije čudo da toliki nasjednu, propagandna mašinerija usisava poput slivnika, Marta već na polici slaže brošurice tipa *Kozmički odgoj* i *Kreativno dijete*, kakva sreća da imam Martina, s njim je toliko drugačije, bez projekata, bez oltara za svakodnevno prinošenje žrtve, naši su trenuci sami sebi dovoljni, svaki put još jedan početak, treba ih izmišljati, kažem evo danas mi je rođendan pa bih ga rado s tobom, o svakako torta već čeka, i poklon koji mi nikada ne propušta donijeti s putovanja, nije li sjajno u godini imati rođendana koliko poželiš.

22. srpnja

Adame,

da, opet ta Dagmar. To Vam ime zvuči grubo, uzalud u njemu tražite ženstvenost, slažem se, puna usta konzonanata i oštro r na kraju, to bi trebalo označavati vrstu raka ili hrid koja nazubljeno strši iz mora, u krajnjoj liniji više pristaje dječaku, ništa čudno, moj bi otac sve dao da je mogao imati sina, neka mu bude barem dječaćko ime. Često spominjem oca? Ako baš hoćete pravnik je po struci, po karijeri diplomat, po vokaciji šahist, u mirovini ne ustaje od svoje ploče. Je li prema meni bio zahtjevan? Kao svi očevi prema sinovima jedincima, pa i neuspjelim. Možda i malo zahtjevniji od ostalih. Bojala sam se njegovih pogleda, mogli su značiti samo da sam nešto kriva, da sam mu opet iznevjerila očekivanja. Inače pogled nije dizao s posla. Glas nije nikada podizao, opasno je postajalo kada bi ga još spustio. Od stola je ustajao bez riječi ako jelo nije bilo dovoljno slano. Nije se smijao, osim katkad subotom popodne, u vrijeme rezervirano za obitelj. Nedjeljom je odlazio u planinu i držao nam nadahnuta predavanja o plemenitosti uspona na vrhunce, o vrlini uspravnosti koju

utjelovljuju, o pogledu i čistom zraku tamo gore. On nije rođen kao normalna ljudska beba, isklesali su ga iz klisure. Majka? Ubila se. Udajom za tog tipa. To nikada neću shvatiti, tako nadarena pijanistica, zbog čega se umjesto svega što su joj proricali radije pretvorila u robinju, što je tako privlačno u ulozi domaćice i dadilje, a da ju je barem do kraja prihvatila ili smogla snage da sve pošalje u materinu, ne nego je iz dana u dan naočigled venula, neke će na bilo što pristati zbog njihove love, zbog tobožnje sigurnosti trpe gnjusna lica i pljesnivi dah, podastiru se znojnim, stenjućim vrećama sala, do sita ih služe svojim otvorima. Dobro, to je njihov problem. Zapravo sam silno zahvalna majci, bolji mi odgoj nije mogla pružiti, ovako znam pouzdano za koji me projekt ništa neće pridobiti, već imam sav smisao koji mi treba, ništa me neće odvući od radnog stola, ništa mi ne može ova pasja vrućina, znoj koji teče kad rečenica zapne je dobar znoj, ispravan, podsjeća da dosežem ono što mogu samo odabrani, da ne ležim mrtva na podu, mrtva pijana, ili tek tako, tupo zureći u pukotinu koja je od mjesta gdje se okvir vrata spaja sa stropom krenula oštro udesno, pa brzo izgubila odlučnost i počela meandrirati, ne zurim ni u suhi list koji je otpao s fikusa i danima moljaka da ga podignem, niti u zerice prašine koje se bljeskaju u zraci svjetlosti, ne čujem rasprskavanje mjehurića koje proizvodi moja Blanche, sitno blup, blup, niti golublje gugutanje s krova, ima ih beskonačno, proizvode neopisivo mnogo govana, prozorsku dasku su pretvorili u koraljni sprud, čitave me dane buljooko proučavaju, nekako sućutno, možda misle da sam zavarena za taj stol, samo nedostaje da mi koji donese hrane u kljunu, lijepa životinja, golub, premda ne odveć inteligentna, perje im se gizdavo ljeska na suncu, ali nameće se pitanje za koga, shvaća li golub koncept ljepote, crpi li u sferi estetičkog nadahnuće da se popne na svoju odabranicu, pitajboga kako je baš nju odabrao, važno je da sam ja odabrala upravo ono što mi treba, štoviše katkad to uopće nije teško podnijeti, kad popusti pakao u ovom limenom kavezu, oko ponoći, izmoždena sjednem u okvir prozora, poput jedra vrebam kakav dašak svježine, slušam brujanje grada, neopipljivi ljudski elektricitet u zraku, cjelodnevno piljenje po živcima, uvečer ipak donese utjehe, šapće nisi sama na svijetu, nije ti baš najgore, uostalom nije istina da nitko ne zove, zvala je Marta da idemo u kino, ni slučajno kažem sada kad je sjajno krenulo, pa onda onaj tip koji je rekao samo *To sam ja*, a ja njemu: Flaubert je to davno priznao i što, je li se Zemlja zato prestala okretati, pa spuštam, isti scenarij svaki dan, nakon besane noći ujutro glava u magli, popodne tako vruće da se jedino isplati leći na pod i jaukati, uvečer čudna nada da će sutradan biti drugačije, da neću opet satima zuriti u istu rečenicu, hipnotizirana vlastitim mislima, evo prosudite sami, *uslijed opsesivnog ponavljanja motiva iz teksta izranjaju vertikalni semantički vektori koji čine kontrapunkt horizontalnoj rasplinutosti a narativnim nitima pružaju osovinu za namatanje, no unatoč spiralnom širenju ovih potonjih snažnije se*

osjeća gravitacijsko djelovanje strukturalne praznine u središtu, one točke kojoj konvergiraju sve semantičke silnice, koja materijalizira načelo vječitog izmicanja, hajde recite, zar to u biti nije analogno ruci ispod pokrivača, čime se to moj doktorat razlikuje od bezumnoga gugutanja vani, od kakve će koristi biti čovječanstvu, naprimjer curi koja na trećem katu umire od leukemije, to je službena verzija, svima je jasno da se radi o aidsu, kako li izgledaju njezini dani, svaki je samo još jedna odgoda, a zbog čega, čemu se može nadati, čemu se ja nadam, nikako da će nestati, možda samo da neće tako skoro probiti na površinu, kako uzaludno, nikad me ne pušta na miru dulje od par dana, čavli se nepogrešivo zaglave u grlu, šum u ušima postane preglasan, šupljina zavija, moram zariti nokte u meso, moram se ugristi do krvi, udarati glavom o zid, otvoriti prozor i zagledati se dolje, zaurlati ima li koga da dođe po mene?

27. srpnja

Da, čemu se nadam? Da ćete mi odgovoriti možda, da će ta pisma uopće stići do Vas? Ma znam, ali ipak, stavite se na tren u moju kožu, u tu sluškinjsku sobu na vrhu peterokatnice, ispod okomitog srpanjskog sunca i limenog krova koji se koso spušta do poda, uspravno možete stajati samo u jednom dijelu prostorije, to Vas ne smeta previše jer i onako sve vrijeme provodite za kompjutorom, osim što rečenica gdje kad zahtijeva da ustanete od stola i učinite par koraka, a to možete jedino gore-dolje uza zid, kao pred streljačkim vodom, rado biste kakav problem promeditirali u nužniku ali i tamo treba prignuti glavu, sjedeći ste prisiljeni gledati u pod, nužnik je naknadno uguran na mjesto uzidanog ormara za odjeću, nju držite u koferu pod krevetom, zapravo se više tamo ne vraća sa stolca koji je zatrpala, bezrazložno prozvanog stolcem za goste, tko da Vam dođe kad više ne poznajete nikoga kome Vaš doktorat ne izlazi na nos, točno je da ste za sve druge razgovore kao namazani vazelinom, niz kožu Vam skliznu u prazno, *i znaš što mi je onda rekla ta prasica dakle to stvarno nije za vjerovati*, i nikako da ostanete s njima do kraja rečenice, to dakako nije lijepo, štoviše ne da se sakriti, srećom tu je Marta, ona je zahvalan sugovornik, melje svoje i ne mari da li je slušate, tu je i Martin, ali on Vas ne treba zbog razgovora, a i ne dolazi ovamo, onaj jedini put kada je bio sve ste mu vidjeli u očima, komadiće nokata na stolu i krvave mrlje na plahti, on ima oko za te stvari, on je od ljudi koji vješaju naslikano voće po zidovima, da krvave mrlje pa što, zar ih niste mogli proizvesti sami, a pranje veša, naročito me zanima kako biste Vi to riješili, što se noktiju tiče točno je, nema opravdanja što ih kidate do boli, do golog mesa, lako je za one na nogama, dovoljno je izbjegavati sandale, ali zbog

ruku ste navukli tikove i poglede pune sućuti koliko i gađenja, kakav je to bijes u tebi, zašto tako stišeš šake, uostalom vidi se dok držite cigaretu, dobar razlog da prestanete pušiti, to si obećajete gotovo svake noći, kada glavu zakapate u jastuk jer Vas ždere u plućima, sutradan ste ponosni na tu odluku barem do doručka, ali zurenje kroz ekran ipak Vas je uvjerilo, mozak se odbija pokrenuti bez nikotina, pa cigaretu palite umjesto doručka, samo jednu ili dvije, do podneva pepeljara već bljuje zgnječene gusjenice, želudac pun kamenja, prsti raskrvareni, u glavi petarde, ringišpil, ali u prazno se vrti, misli Vas zatrpavaju kao rojevi skakavaca, kako ih natjerati da mirno stanu jedna do druge, da Vam je posložiti makar jednu rečenicu, ako je teškom mukom dovučete do kraja više se ne sjećate početka, sve je dobrodošlo da Vam odvuče pažnju, recimo golublji par koji se skućio na pragu ispod prozora, danima Vas je fascinirao njihov trud, koliko koncentracije, optimizma, kao da uređuju ložnicu za vječni život, i kakva požrtvornost, dok je ona proizvodila genetski produžetak on je proizvodio kalorije, prožvakane joj zalogaje stavlja u usta, ne zaboravljajući je ni pomaziti kljunom, sjajna organizacija, pod uvjetom da svatko obavi svoj dio posla, a bi li je mazio da ona slučajno ne može imati djece, no nije zatajilo, izlegla su se dva nasljednika, kako dirljiv, kako poticajan prizor, iz dana u dan im promatrati napredak, prve korake limenim pragom, tu među satelitskim antenama, sve dok jedan nije učinio korak previše, sad zaobilazite to mjesto na pločniku, onog preostalog izbjegavate gledati, samo što on sad još jače doziva, u mozak vas ubada tim urlicima, zatvarate prozor, draže Vam je sjediti pred akvarijem, pratiti Blancheine pokrete, ona tako ljekovito šuti, ne traži ništa, mudro je bilo nabaviti ribicu, ima li zahvalnijeg kućnog ljubimca, naročito Vas zabavlja što je zlatna, zasad još ništa no tko zna, i ova pisma, poput poruka u boci, s vrha svojeg otoka promatrate obzorje, premda je prilično skućeno, s dvorišne strane vidite samo stan preko puta, predobro vidite sve što se događa unutra, a događa se često, tip je nekakav Casanova, nijedna ne dođe dvaput, nema sumnje da i on vidi sve što se događa kod Vas, srećom se ne događa ništa, Vi ipak rolete držite spuštene, što Vam ostaje, krovni prozorčić na drugoj strani, on ne otvara vidik ni na kakve ljudske aktivnosti, jedino na poklopce kutija u koje su nagurane, premda ništa lakše nego ih zamisliti, tijela se međusobno trljaju na sasvim ograničen broj načina, gospodin iz 3c jučer ga je gospođi stavio sprijeda, danas će straga, za sutra ostaje ona rupa gore, a što nakon toga, užitak ponavljanja zar ne, ali kamo usmjeriti kreativnost, možda na izbor stolnjaka za večeru, na boju toalet-papira, uređenje interijera pruža fantastičnu priliku za razigravanje osobnosti, ako u nju vjerujete, ako sve uvjerenje ne čuvate za doktorat, kako ga sačuvati na ovoj temperaturi, sunce počinje mlatiti zadivljujuće rano, tek što se san ipak smilovao, kad ste već napamet naučili točan položaj svakog udubljenja na stropu, čudite se plahti pod sobom, otkud u Vama toliko tekućine, jedino je

grlo oštri pijesak, samo ste mimikom u stanju odgovoriti na zvonjavu koja Vas je u cik zore izbacila iz kreveta, ionako je krivi broj, neka, ovako razljućeni na posao se bacate s većim zaletom, šteta samo što ne traje, tek što su se slova pojavila na ekranu bijes se rastopio, svima ste sve oprostili, želite jedino spavati, da Vam je izgubiti svijest na samo par minuta, onu mrvicu svijesti koja beznadno traga za jučerašnjim koncima, a kad sklopите oči pokazuje nevjerojatnu žilavost, ostaje jedino plutati između dviju voda, onu treću puštate da teče, kapljice znoja više ne skupljate s knjiga, više nemate što skinuti, možda bi pomoglo skinuti kožu, ne bi li se unutra zatekla kapljica svježine da je rasparate noktima, zderete jednim pokretom, ali sunce je svaki pokret spalilo u korijenu, kužni mu se dah zavukao u svaku poru, tamo se vani sve ljudsko gmizanje pretvorilo u ljepljivu maglu, grad je prekriven znojnim plahtama, po krovovima procvali gnojni čirevi, ležite na leđima u vlastitoj žabokrečini, i posljednji je svijetli otočić potopljen u moru bačenog vremena, uzaludnosti, neopisivog gađenja, svaki je predmet sarkastično ogledalo, kazaljka za sekunde usporava, otkucava u mjestu, paralizira se, i bilo još jedva drhturi pod prozirnom opnom, smrdite, iz pazuha, odasvud, tuš je beskrajno daleko, i najmanji je pokret golema planina, bolje se skupčati, uši prekriti rukama, unutra je tanko, neumorno svrdlo, glavu polažete na pod, nudite sjekiri koja ne dolazi, ne dolazi, opružujete se potrbuške, nije dovoljno nisko, treba se sasvim spljoštiti, zavući u procijepe među daskama, biti sitniji od čestica prašine, kroz prozor zamišljate kišu, polako Vas rastapa, ispire, blatni Vas potočić odnosi u šaht, do crnog dna, svaka je misao zaspala, zakržljala, iz gnjecave mase iskapate tek po koji batrljak, da Vam je nečime prizvati malo života, da Vam se iščupati iz jame, žalosnim pogledom tragate za komadićem čvrstog, na podu gomila knjiga, započetih i odbačenih kao ogrisci jabuka, podižete bilo koju, *Kule od bijesa* ili *Crno sunce*, *depresija i melankolija*, otvarate na mjestu gdje je umetnut papirić, tu Vas je jednom zabljesnula nekakva iluminacija, ničeg se nažalost ne sjećate, krećete od početka poglavlja, redovi skliski poput poledice, nigdje otvora, kako se uvući unutra, opipavate riječ po riječ, neke su staklasti obluci, neke bodljikave grote, jedne samozatajne, druge paradne, nakićene viticama i cvjetnim aranžmanima, sve pitomo postrojene, nalik ukrasnim predmetima u vitrini, samo im ne otkrivате nikakvu vezu, ne daju se nanizati na končić ni potjerati niz tračnice, skamenjeno zure pred sebe, ti mrtvi eksponati, zaklapate poklopac njihova lijesa.

3. kolovoza

Pukotine, jame, provalije. Vrebaju posvuda, usred rečenice, na ulici, nad tanjurom ili nad

zahodskom školjkom, najednom zine, ode zemlja pod nogama, i propadam, čitavom težinom, nemoćna da si pomognem, mašem rukama u prazno, poput divlje guske pogođene u letu, okomita sila vuče prema dolje, usisava sve od čega se sastojim, jedino tijelo ostaje lebdjeti nad ništavilom, začuđeno, ispražnjeno, šuplje. Otkuda to dolazi? Dobro pitanje, izvor je ono što uzalud tražim, da postoji možda bi stvar bilo moguće zaokružiti, vratiti se u vrijeme prije početka, i do najtamnijeg se dna, u pravu ste, stiže nekim putem, ali tko bi se sjetio bacati kamenčiće, a i kao da se preko svega važnog prevuklo crnilo, nigdje uzroka te bezimene boli, nevidljivog tereta koji mi se zavukao do moždine, koji više ne razlikujem od sebe, od onog što je ostalo iza valjka, u samoći je nestalo utočišta, sati su beskonačni, beskorisni, bljutavi, gorki se talog ne da isprati iz usta, posvuda probija i cvate žuč, sve ju je teže razgrnuti da dođem do zraka, za sve mi najednom treba komično mnogo vremena, goleme se plakte odsutnosti uvlače u misli, tko zna zašto sjedim na podu sa žlicom u ruci, zašto grozničavo kidam nokte do krvi, do mučnine, prije ili kasnije svlada me to žalosno pijukanje, odlazim po malo kruha, bacam ga tik do gnijezda, idiot samo zuri u mene, trese se od straha, neko vrijeme odvagujem ideju da otpuzim po prozorskoj dasci i riješim ga muke, da ga zadavim, čudno je to, nitko te ne pita želiš li se u taj svijet roditi baš kao golub, prije ili kasnije zgazi te taksist Arapin našutan zavijanjem svojih zemljaka s kazete, nije ni osjetio tu kvržicu ispod kotača, gužvicu perja vjetar odmah raspuše, krvava fleka potraje samo dok je drugi kotači ne zagaze u asfalt, ulicom u ove sitne sate jedino tetura rijetki pijanac, zastaje, pilji u tlo, kao da je naglo iščezao razlog za sljedeći korak, kao da priziva nekakvo odredište, gdje pronaći odredište koje nije fatamorgana, njih sami do sita proizvodimo, za njima u transu hodamo po lopočima, nakon stotinu utapanja postaje bezbolno, koža odeblja od svakodnevnog odrona, izliže se jeza u viziji vlastitog lica smrskanog na pločniku, sada već mirno balansiram zatvorenih očiju u prozorskom okviru, sasvim lijepo prihvaćam to svoje novo stanje, vrijeme kada sam znala za nešto drugačije već je nedostižno daleko, prerasla sam grižnju savjesti, sve vrijeme uredno odnosi povjetarac, provodim ga nalakćena na prozoru, tip preko puta je opet ostavio svjetlo kada mu je došla cura, to radi namjerno, primijetio je da meni nitko ne dolazi, i još mi se sljedećeg jutra uvijek nevino smješka dok zalijeva cvijeće, što očekuje, da ću podići pločicu s ocjenom, kakva sitna duša, eh kad bi on znao što ja imam, Vi i ja, to je toliko bolje, tako daleko od svake trgovine na malo, naša je veza nesebična i nepokvarljiva, ne želi uzimati ni posjedovati, ne prijeti da jedno od nas proguta, ne poznaje zabrane ni nanošenje boli, s Vama se ničega ne bojim, i ništa od Vas ne tražim, čak ni da odgovorite na moja pisma, samo nemojte prestati postojati. Hvala Vam što postojite.

Telefon je zvonio odmah iza šest, ne mogu vjerovati, ma tko bio spremam se da ga rastrgam, kaže znaš li da mi je jučer bio rođendan, to je onaj Martin, zapravo malo drugačiji od onog o kojem sam Vam pričala, kaže sve ove godine prema meni postupaš kao da sam govno ali rođendane mi nisi zaboravljala, ma čekaj malo Martine kažem, nemoj ništa govoriti kaže, čitavu te noć nazivam, misliš da ne znam kamo odlaziš svake noći droljo, nisi svjesna što radiš, treba ti stručna pomoć, vrištim otkud ti pravo, dokle me misliš progoniti, opet ću ti poslati policiju, kaže samo daj, dopast će im se priča o overdiju, tko će te sljedeći put voditi na hitnu, kažem to je moj problem majmune idi liječi svoje, opet ćeš mi plakati kako toneš, kako te samo moja riječ može vratiti među žive, opet ćeš mi razbijati vrata, hajde dođi isprobati moju novu bravu, kaže tebe sam odavno trebao razbiti, i nemoj misliti da neću, zbog svega što si mi učinila, ja učinila tebi pitam, ja sam tebi stiskala šamare je li, gađala te škarama, jesam li te ja rodila s depresijama, kaže prije tebe sam imao svoj mir, svoju intimu, *funkcionirao* sam, kažem da, osim kad bi te ujutro u redakciji pronašli na podu, golog kao Isusa, jesam li te ja tjerala da se oblokavaš do besvijesti, i još si u rijetkim trenucima dobrog raspoloženja to smatrao duhovitim, to je tvoj bolesni smisao za humor, otkazi su ti bili manje duhoviti, kaže bitno je da sam svaki put pronašao novi posao, moj rad dovoljno cijene da pronađem posla koliko želim, kažem samo još nije stvoren takav koji bi ti bio u stanju zadržati, kaže evo tako si mi pružala podršku čitavo vrijeme, to je vrhunac tvog razumijevanja, kad se samo sjetim da sam s tobom htio imati djecu, kakva sreća da si pobacila gaduro, da nisi to dijete pretvorila u kripla, kažem aha a tada si me htio ubiti, morala sam pobjeći kod Marte, danima se nisi trijeznio, briga te bilo što bljujem utrobu na sve strane, poručivao si neka crkne, pa opet padao na koljena, molim te, bit će drugačije, a sve se dalo odmah pročitati, s malo razuma ne bih se dala ovamo dovući, ne bi mi trebale godine da shvatim tko si, kaže čekaj o tome sam ti htio, slušaj me još ovaj put, sve se okrenulo otkako sam se preselio i s prijateljima pokrenuo ovaj časopis, ha još jedan kažem, ovome će sigurno izaći više od dva broja, kaže ali Dagmar ovo je nešto sasvim drugo, sponzori, hrpa uložene love, naručene reklame, kožne fotelje, klima, mobitel, auto na raspolaganju, to moraš vidjeti, doći ću po tebe, bez obaveze, uvjeri se sama, jer kakva šteta, kakav gubitak, kako nam se moglo dogoditi da tek tako, nije istina da nas dvoje nikako ne možemo... e tu više ništa ne čujem, kipti iz mene ma ti uopće ne znaš što govoriš, ti si izgubljen slučaj, prestani zvati čuješ li već jednom idiote, otkači pička ti materina, ti si aut, ne postojiš, nema te, puštam slušalicu da visi, jurim van iz tog smrada, sve je zagađeno njegovom bolešću, shvatite Adame, Martin je jedan stvarno jako poremećen tip, živi u svijetu koji samo on vidi, idilu u hipu pretvori u katastrofu, ne neće me više uvući ni u kakav

razgovor, gotovo je zauvijek s osjećajem odgovornosti, neka se opet naguta tableta koliko hoće, predugo sam živjela s njegovim izmišljotinama, optužbama da spavam sa svakime koga pogledam, slao je prijatelje da me uhode a onda njih optuživao, bojala sam se zaspati kraj njega da mi nešto ne učini, noću čini stvari kojih se kasnije ne sjeća, ni sad se ne prestajem u znoju trzati iza sna, branim se jastukom, palim svjetlo da se razuvjerim, još su gori oni drugi snovi, dva malena žalosna oka, glas doziva *mama, mamice*, hvatam za vrat i stežem, pritišćem jastukom, uzimam pletaću iglu i ubadam, mnogo puta, dok ne nestane i najmanjeg otpora, premda znam da ne pomaže, da će se vratiti, opet ću zuriti u ruke krvave do lakata, samo jedan način da nestanu, jedan broj mobitela, smotuljak u džepu, istog trena plima vrućine, gnječi me u zemlju rastezljivu kao kvasac, sve što je uspravno leluja, malaksava, mlohavi, sve je od blata, puna ga usta, čašu votke kažem, veliku, blatni mjehuri umjesto riječi, valovi vrućeg mulja iz zvučnika, metež znojnih udova, rijeke životinjske sluzi, nečiji se glas uvlači u uho, *dodji bit će nam fino*, kao da mi povraća po licu, kažem zašto ne, hajdemo k meni, kažem imaš nešto za mene je li, daj da ga vidim, cijelog, čitav se uguraj unutra, nabij u mene sve što imaš, napuni me, hoću te u ustima, hoću te otraga, nabodi me posvuda, sve razderi, razruj, zgazi, jedan se jako uživio, ili je samo zato i došao, osjetila sam kako raste u njemu, nekakav prastari bijes, iz očiju je nestao zadnji trag ljudskoga, sjevnulo je a zatim mrak, samo su prvi udarci boljeli, ostali su mlatili po mrtvom mesu, unutra je nešto likovalo, tražilo još, ruke je temeljito obrisao u plahu ne skidajući s mene pogled pun gađenja, još je tren ostao stajati nad svojim djelom, kao da razmišlja bi li se pomokrio po tome, da se glas dao istisnuti možda bih sama tražila, onda je krenuo prevrtati ladice, razbijati, premda bez metode, usput ponešto, minilinja je otišla s njim, jedino ga, začudo, nije zanimao kompjutor, godinama prikupljane bilješke, tematski razvrstane, citati s točnim referencama i komentarima, čitavi dosjei za svako poglavlje doktorata, sav taj košmar, nije ga htio ni taknuti, i dalje će me cinično dozivati sa stola, do dana kada ću stol i sve što je na njemu prevrnuti kroz prozor, pridižem se i perem, sve odlazi niz cijevi, a da se dogodi, bih li skupila snage da ga se riješim, kako je moguće da se nijednom nije dogodilo, zar zaista više ne može, kakva sreća da imam taj doktorat, za što bih se inače uhvatila?

13. kolovoza

Dragocjeni, neprocjenjivi gospodine Lavallo,

znam da dobivate stotine pisama, ali kako često od doktorantica književnosti? Ne baš često, ali moram li to stalno spominjati? Kao da Vi ne biste tri puta doktorirali da Vas nisu odveli

na scenu. Ne bi li, uostalom, samo idiot tako ulupao godine. No umirite se: nema doktorata. Zbog njega sam, istina je, došla ovamo, u groznici prekapala knjižnice, ispisala tisuće nasumičnih stranica, bez vizije što istražujem ali brižno njegujući uvjerenje da se spiralno približujem cilju, da oko njega stežem obruč, sve dok nisu do posljednje popadale ljske izmotavanja i ukazala se šupljina gdje je trebala biti želja da nešto otkrijem, da razgolitim prerusene motive, iščeprkam potisnute nagone, razmontiram tuđe teorijske mehanizme. Ja sam naprotiv svima unaprijed davala za pravo, bez obzira što dokazuju, mašu li psihoanalitičkim oštricama ili u djelo penetriraju naratološki, nikako da prikupim dovoljno ratobornosti, umjesto da demonstriram još veću sposobnost mrcvarenja teksta u stanju sam jedino mimikrijski nestati u njemu, propasti kao u živi pijesak, sve zaboraviti, velika je stvar zaborav kojeg ima u knjigama, samo nema načina da tripu produljiš trajanje, da u jednom od tih vlakova ostaviš kofere, zaboraviš kome pripadaju, između redova uguraš kakav slijepi kolosijek i tamo prespavaš zadnju stranicu, nema nepoderivih fikcija, nisam ja nikakva Norvežanka, Adame, zemlja iz koje dolazim mnogo je južnije, jedna od onih koje ne biste izabrali da Vas je netko pitao gdje se želite roditi, ja sam izabrala otići, važno je vjerovati da izborom možemo promijeniti bit, da sami biramo, bih li studirala književnost da me otac nije upisao na pravo, trebalo je promijeniti više od fakulteta, maknuti se što dalje od očeve kuće i njegovih zakona, od jezika kojim se služio jedino da dokaže kako je u pravu, da kazni što nije po zakonu, kakva iluzija, da ću se u književnosti skućiti u ilegali, izvan domašaja očinskih očiju, one rove i na daljinu, otisak im je zauvijek ugraviran, *sve započneš i ostaviš* vraća se kao jeka bez kraja, čemu ta zloba, kako mu je naškodilo moj izbor, nije li očinski djetetu željeti najbolje, nisam li se iskreno prihvatila knjige, u najčvršćoj namjeri, je li moja krivnja što je omilitavila kada ga je udario taj auto, što je nestalo želje za usponom na njegove plemenite vrhunce, kada točno, godine postaju sve sličnije, sjećam se samo da me zvonjava zaustavila na stepeništu, u jurnjavi da predam sinopsis doktorata dovršen nakon više probdjevenih noći, *stanje mu je vrlo ozbiljno*, ruksak je tjednima stajao točno kako sam ga spustila, dva su me dana tako držali, razapetu kraj telefona, kao da nisam odmah znala, da je bilo gotovo na licu mjesta, nasred ulice koju je prelazio tri večeri u tjednu, na putu do šahovskog kluba, kao mjesečar, jedino je tamo odlazio otkako je prestao planinariti, otkako je iskopčao veze sa svijetom, bilo je pitanje dana kada će mu se dogoditi taj auto, prvo je otpisao televiziju i novine a onda i svakoga tko bi donio nekakve vijesti, svima se pokroviteljski smješkao sa svojeg oblaka, ni najživopisnije tragedije nisu mu mogle iščupati znak života, pa kako bi moje priče o doktoratu, riječi su beznadno propadale u slušalicu, ma nisam očekivala nikakvu podršku, dovoljan bi bio kakav cinični komentar, možda bi to u meni prizvalo bijesa, želje da dokažem nešto suprotno, ne nego me ostavio plutati u tom

vakuumu, kako uzbrdo gurati svoj kamen kad nestane gravitacije, trenutnu krizu imalo je smisla simulirati dok nije iscurila stipendija, kakvo olakšanje, tog dana kad sam sve mogla spaliti, i *baš zato* nisam, nego sam ostavila to smeće točno kako se zateklo, neka se kiseli na stolu, komotno sam po njemu prolijevala kavu, ali računi su nastavili stizati, zaposlila sam se u tom dućanu, Bože da mi je netko rekao da ću prodavati cipele, srećom sam uspjela u tome pronaći dovoljno komike da izdržim prvih mjesec dana, kad me to nije ubilo valjda ništa ne može, samo trebalo je sve prerezati za sobom, do posljednje niti na kojoj je visjelo ono što sam bila prije, ime Dagmar oduvijek mi se sviđalo, uostalom bolje mi pristaje, ime bi svatko trebao sam birati, ali tek kad ga zaradi, ja sam svoje itekako zaradila, kad se sve zbroji nisam se loše snašla, nimalo ne žalim za Martom i njezinim književnim preseravanjima, ni za majčinim sadističkim lekcijama klavira, ni za prijateljima kod kuće, kao da nam svaka tema za razgovor ne bi ionako sama usahla, kao da bi išta preživjelo pranje podova, pelene i puhanje svijeća, ne uopće se nisam loše snašla ovdje, rutinski ubijam dan za danom, u metrou mirno sjedim mrtva kao i svi, na poslu mi nikada, zaista gotovo nikada ne pada napamet nekoj babetini nagurati cipelu u usta, niti jednu od onih šiljatih potpetica zabiti u čelo.

15. kolovoza

Uostalom, boli Vas dupe, gospodine Nezarezivi, Vi se svemu tome smijuljite s nedostižnih visina, Vi ste svoje odradili, mirno naplaćujete rate za svoju davno prodanu facu, treba je samo tu i tamo pokazati, nema greške, još koji albumčić i povući ćemo se u mirovinu, jeste li skloniji golfu ili lovu na sabljarke, nema težih odluka pred Vama, niti zmijskih nogu na savjesti, sve je tako *clean*, čitava karijera bez padova, bez dramatičnih obrata, bez skandala, nikakvih silovanja pokćerki ni šlampavih metaka u srce, nikako da Vas zateknu pri onaniji u javnom zahodu, s nojevim perjem u kosi i pivskom bocom u rektumu, ne, kod Vas sve tiktaće ćudoredno, razumno, proketo dosadno, iritantno, i to Dorian Gray lice, vrlo lukavo, Vi ste patentirali još bolji štos, taj starmladi, unaprijed izmikan izgled umjesto simulacije vječne mladosti, sjajan trik za poništavanje vremena, za otpor sveopćoj mutaciji, nikakvih iznenađenja kod Vas nema, stil ste zabetonirali na prvoj ploči, novotarije ga ne mogu ni dotaknuti, svake jeseni jedno jaje iz inkubatora, evo predamnom je Vaš najsvježiji proizvod, sjedite bosih nogu na zemlji ispod dirižabla spremnog da poleti, košulja raskopčana, rukavi vire iz izlizane jakne, sanjarska ruka u raskuštranoj kosi, na licu obješeni, pokisli osmijeh, nema što, briljantno rezimiran diskurs, čitav opus fraktalno prepričan, pršti od označitelja,

ne mogu promašiti ni oni kojima znakove treba gurati niz grkljan, omot se lijepi za prste od gnjilog sentimentalizma, mi ćemo upućeni, naime, tim tvojim balonom pobjeći od obućenog i zakopčanog života, vinuti se ponad zatvorskih zidova velegrada, preletjeti dugu ili što ja znam, e pa super, *let's go*, zabljesni nas, no unutra nažalost opet nepogrešiva krunica banalnosti, bukolički romantizam u grad zalutalog kauboja, baruština patetike i kiča, naročito kad sa stihova ukloniš maglicu melodije, na papiru se pretvaraju u golo svjedočanstvo jada, bezbojnih stereotipa na kojima si izgradio svoje ime, kolosalni Adame Navalle, sve si nadahnuće upregao na rudo besramnog podilaženja, jalovog eskapizma, razbacuješ se obećanjima nekakvih *drugdje* kojih nema, zazivaš plemenitiji, lirskiji svijet u kojem se golubovi ne boje automobila, gdje se na ulicama prodaje isključivo cvijeće a policajci sjede na pločniku i sviraju gitaru, njačeš za vremenom kad se znalo kako ti se zove susjed, kad su predgrađa mirisala po pekmezu od marelica i u školu se nije nosio revolver, djetinjstvo je najdragocjeniji objekt idolatrije, to čarobno mjesto gdje je sve od čokolade, uterusna čahura u kojoj si nedodirljiv, kamo odrasli ne smiju, gdje se na miru može napuhavati balone od žvakaće, jer sve što dođe kasnije, suptilno meditiraš, sve je to veslanje uzvodno u probušenom čamcu, posezanje za onim što vječno izmiče, žar cigarete sav odlazi u dim a mi se pretvaramo u opuške, kako je to dubokoumno, kako revolucionarno, kao i otkriće da u svijetu bez moralnih vertikalna živimo u horizontalnom mraku, prepušteni aleatornosti kao kugla u fliperu, da napušteni od očinske ruke naslijepo tapkamo ne znajući što tražimo, da namamljeni srećom s kartonskih ambalaža trgovcima sami ulazimo u vreću, jer nas hrane žudnjom da budemo što gladniji, a ti kao da radiš nešto drugačije, od lirskih motiva proizvodiš marmeladu, u bescjenje ih rasprodaješ, tvoje su pjesme robne kuće s hrpom akcijskih ponuda, a kad opipaš ništa se ne isplati uzeti ni badava, i da bude gore inficirane su nekakvim ja-sam-iznad-svega-toga, uši su mi pune morskog huka pa ne čujem vaše groktanje, upravo tako, u tvojim pjesmama čuči nekakvo *margaritas ante porcos*, porcos u redu, ali margaritas? ja ih nigdje ne vidim, jedino buncanje o aristokraciji nevinih osjećaja, hvalospjev eleganciji onih koji samo odmahuju na to što planet pripada drugima i furaju svoj film, jer važno je ostati *cool* bez obzira na sve parade, mudro sjediti uz cestu dok oni majmuniraju, eto ti tvoje legitimacije ljigavca bez stava, vizionar si koliko i ameba, ni zerice bunta u tebi nema, samo kratkovidni, autistični fatalizam, do besvijesti reciklirana priča, junak s tisuću lica no jedan jedini, dječak koji u parku skrušeno prima čvrge i pod stepeništem cmizdri sanjareći o drugačijem svijetu, o nekome tko postoji samo zbog njega, o djevojci-cvijetu čiji osmijeh daje krila, ali gle za koju godinu on se već podsmjehuje morskim ljubavima, vrućim poljupcima u zlatne sutone, a jasno se čuje da je tamo zaglavljen, da nisu presahle suze što je nju pokupio razbacani skiper, e da si mu opalio taj šamar, ne bi ga

opalio sebi, ne bi još i danas fantazirao o potopljenoj jedrilici, tvoj se heroj ne bi skrivao od žene da pusti suzu, žene koja mu je rodila krasnog sina, vlastitu sliku i priliku, što još hoće, nezahvalnog li bića, evo sad je umorni hidalgo koji si ujutro gleda pod kapke i zbraja vlasi u kadi, tisuću je puta nudio srce na dlanu i tisuću puta postao žrtvom, u tome je njegova plemenitost, u svojstvu žrtve, umjesto otpora hajdemo cmizdriti nad vremenima nesklonim pjesniku, to je sublimno, to je jedino rješenje koji nudiš, strategiju noja, i mirno unovčuješ taj svoj defetizam, kriptomazohizam, pritajenu želju za pasivnom sodomijom, fantastično ide to ništavilo premda prosijava kroz zavodljivu fasadu, ali ono najbizarnije, ono fascinantno, ipak je koliko si sâm uživljen u sve te splachine, koliko se patosa cijedi iz tvojih intervjuja, *tko ne voli moje pjesme ne voli ni mene, čitav sam unutra*, zaista vjeruješ da si Zorro jer si navukao masku i plašt, koješta se može iskopati između tvojih riječi, kompleksi inferiornosti, neizlječivo epigonstvo, zazidanost u predgrađe Divljeg zapada, sitna zloba kojom to kompenziraš, svaka današnja instant-zvjezdica, zar ne, stječe pravo na medijsku felaciju, a koliko su tebe šikanirali, koliko je žuljeva od žica i probdjevenih, isplakanih noći trebalo da se popneš na mjesto koje ti pripada, s kojeg bi te svaki impotent skidao, magnetski privlačiš tuđe strelice, a tako ranjiv, tako nezaštićen, mladom stablu u tebi nikada nije odebljala kora, ti si papirnati brodić u oluji, nisi naučio podizati nasipe protiv poplava osjeta i žudnji, e vidiš ja u tvojim *djelima* takvo što nisam našla, samo prelijevanje iz šupljeg u prazno, razmahivanje floskulama, a one tvoje bose čitaj iskrene, spontane, neproračunate noge, to je čisto foliranje, ti zemljom hodaš isključivo u papučama a u balon se ne bi popeo ni hipnotiziran, balona kod tebe ima jedino od sapunice, e pa znaj da ih meni nisi podvalio, nabij si tu svoju plastiku tamo gdje je najviše voliš, zbogom.

- Ehm... No, eto: dobardan, ja sam Adam Navalle. Da, baš onaj kojem pišete ta opaljena pisma. Koliko zavisti, koliko mržnje u njima! No budite sigurni da niste jedina, bezbroj ih je neotvorenih produžilo u smeće, mirisnih, poštambiljanih poljupcima. Što si zamišljaju, da ću zbilja odgovarati na njih? Nemojte si laskati Marta, da su Vaša nešto posebno, da ćete me potkopati Vašim uvredama, ne bojte se vidio sam ja kojekavih luđakinja, i na vrata su mi dolazile, kako svaki put uvjeriti ženu da ja s tim nemam, da ne jurim u zagrljaj jednoj od tih balavica čim izađem iz kuće, a ipak sam uspio održati taj brak evo već šesnaest godina, uz dvoje skoro normalne djece, i sin iz prošlog braka je krasan dečko, trenutno u buksi zbog nekakvog petljanja s dopom, i ja sam u njegovim godinama bio nestašan, ali šesnaest godina braka, shvaćaš li kako je to monumentalno, u ovo vrijeme, u mojoj profesiji, pogledaj samo moje kolege, raspadaju se po klinikama, sami kao psi, a ne, ja ću starost dočekati kraj svoje

supruge, koju uostalom volim, zar bih se trebao dati nabijati u kalup njihovih očekivanja, ševiti što naleti jer bi se to uklapalo u sliku, Vi biste me uklapali u duh vremena je li, brijali mi glavu i po meni vješali prst debele lance, trebao bih pisati šakačke i ginekološke stihove, e vidiš ima i takvih koji traže malo trajnije stvari, ono što ostavlja tragove dublje od prdaca, ovakvi kao ti su već nakon druge ploče pisali da više nemam što reći, a evo me na turneji s dvadeset trećom, zato što sam sačuvao svoje ja, što si ne dam šamponirati mozak, što se ne dam regrutirati za nikakvo zbornu pjevanje, ideologije se ne primaju za mene, sasvim je dovoljno onih što se otimaju za transparente, neka samo marširaju, eto ja više volim sjediti uz cestu i misliti svoje, neka me samo u karikaturama prikazuju kao debila koji na frulici ponavlja ista tri tona, mogu mi ga bip.

- Ti mobiteli. No, Vi možda još ne vjerujete da sam to ja? U redu, ako me baš želite hvatati za, to je pretenciozno tvrditi, što uopće znači biti ja, kako se to može biti, i prečesto se pitam, kada bi barem bilo koristi od takvih pitanja, a Vi mislite da je u pitanju šala vještog imitatora, zločestog poštanskog službenika koji je otvarao vaša pisma, dobro a slušaj ovo, *mmm... mmm... soyons zen... ni amour ni haine...* nije li to glas neponovljivog Adama Navallea, znate li koliko bi gospođica palo u nesvijest da im to osvane na sekretarici, a ja rasipam vrijeme s tobom, što znam o Vama osim da lažete, lažete, lažete, evo ode glas, *hmmhmm*, a večeras treba pjevati, pjevati, pjevati, a rebra bole, jebemim, eto tako stoje stvari, rebra u gipsu, čitali ste nema sumnje, prekjučer izgubio ravnotežu na rubu pozornice, zar je čudno u mojim godinama, zar je to više za mene, skakati kao majmun, ali tko te pita, nego daj još i još, pa odoše rebra, pa ih nabili u taj kalup, a treba disati, briga njih kako, sjedni u auto i drndaj se simo, drndaj se tamo, naime što: eto me za volanom, na putu u Vaš grad, tako je, dolazim Vam pjevati, a sad trošim glas s Vašom sekretaricom, trošim rebra, trošim vrijeme s tobom, a zašto, pitam te, ha, zašto čuvam ta tvoja pisma, teško ih se riješiti, teško je stalno pjevati, pjevati, teško je imati glas, teško je disati, teško je, jebemu, imati rebra, možda jer sam slab prema tom imenu, Marta, premda mi se sviđalo i Dagmar, a znam što bi rekle one gnjide, da je zato što mi više nitko ne piše, da zamnom uzdišu još samo klimave bakice, da ne pamtim kada sam zadnji put nešto pokupio, a dovoljno im je prst podignuti, to je, reći će, ionako jedino što mogu podignuti, samo zato što sam vjeran svojoj miloj, a i novinski lešinari, kako se razvesele ako na koncertu izostane ciktanje i ne doleti nijedan grudnjak, odmah oglašavaju: gotovo je s njim, žmigavac, majmune, žmigavac! svaki idiot danas ima vozačku, da, zato što ne ločem i ne fiksam se, no dobro, nisam ja nikakav svetac nego mi od koke popucaju kapilare i završim na hitnoj, a zbog žgaravice cugu ne

mogu ni liznuti, gdje je tu rock'n'roll, osim u tome što ne mogu na plac da se ne počnu došaptavati, ali samo iz daljine, kao da iz mene struje električni valovi, nitko da mi priđe i kaže jednu ljudsku rečenicu, bilo što, dobar dan gospodine Navalle, krastavci su danas povoljni, ili kako je snena, kako žalobna ova jesen, ne nego samo zure, tobože kradom, nadaju se nečemu za prepričavanje, bizarnom i pikantnom, naprimjer da ću raskopčati kaput i pokazati im pola metra pimpeka, e pa zaista ću nabaviti jednu takvu gumenu krrr... evo ode baterija krrr...

- No eto gospođice Marta, prošlo je tjedan dana, priznajte koliko ste puta preslušali poruku, dovoljno da se uvjerite kako sam to stvarno ja, a i da odbacite nadu da ću ikada više nazvati, samo si nemojte umišljati da to što opet zovem nešto znači, osim da ste tim pismima zaradili objašnjenje zašto ne mogu odgovoriti, bezbroj je stvari na koje ne mogu odgovoriti, pupaju kao gljive i gomilaju se, gomilaju, umjesto da budeš sve pametniji, pametniji, čak i sto posto pouzdani odgovori najednom su neupotrebljivi, izvadiš koju stariju ploču da provjeriš, i o užasa, je li moguće da sam tako meketao, da sam napisao te ljige, a ove koje danas pišem, toliko zrelije, toliko punije smisla, kad ih pogledam sutra: opet katastrofa, i kako onda išta dovršiti, ali ugovori, prokleti ugovori, ispljuni svoj šlager i ostavi se smisla, kao da ga netko od tebe očekuje, što očekuju, da se kreveljim i klanjam, da im se dodvoravam bljuvotinama umotanim u svilu, da ostarim umjesto njih, odvlačim im pažnju s kostura koji sve jasnije proviruje u ogledalu, dobro ako baš hoćeš dirnula su me tvoja pisma, više me stvari u toj Vašoj priči pogađa gdje ne bi trebalo, naprimjer prometna nesreća, imam i ja svoju, tek što sam krenuo u školu, čitav se svijet srušio, razjapila se zemlja pod nogama, kao da već nisam bio dovoljno povučen, nesiguran, melankoličan, a otada živim s uvjerenjem da više ništa nije kao prije, stalno me vreba nostalgija, kao neka vrsta padavice, rasplače me svaka usrana sitnica koja svjedoči o nestalom vremenu, slike, knjige, ništa takvog ne smijem uzeti u ruke, svaki me predmet muči svojim starenjem, podnosim jedino gole zidove, kuće iz kojih možeš nestati s jednim koferom kad ti puhne, koje nestanu iz sjećanja, da samo može nestati vrijeme kad smo iz tjedna u tjedan iz stana ispraćali slike i namještaj, kad je štukature na stropu zamijenio pogled na prugu, pa internat u koji me majka smjestila jer je otišlo ono malo zanimanja za knjige, očajnički potez koji joj nikada nisam oprostio, tamo su me na satu pljeskali štapom po leđima a pod odmorom mi glavu gurali u nužnik i puštali vodu, stara je začudo tek nakon očeve nesreće prigrllila njegovu viziju da sam i ja rođen za pravnika, čudno da joj nikada nije palo napamet u meni uzgojiti malo svojega glazbenog dara, sva sreća, da je pokušala vjerojatno se ne bih bio dohvatio gitare nakon bijega iz internata, okušao sam se

i kao konobar, stolar i mehaničar ali ovo je lakše razmicalo ženska koljena, *Angie, Michelle my dear*, i već ti zaborave slonovske uši i kokošja prsa, smijte se koliko hoćete ali u to je vrijeme palio melankoličan izgled, nešto tragično u očima, umor od života unaprijed urezan na mladom licu, u redu nisam se bunio kada su mi prišili James Dean etiketu, antiheroji su bili prestižna roba, samo eto toliko godina antiherojstva umorilo bi i natčovjeka, mislite da se ne bih malo mijenjao s Rambom, zlo mi je od priča o mojoj blagosti, uzalud lupam vratima, sve ostavim usred snimanja i nestanem na deset dana, nitko to ne uzima k srcu, na meni ne izgleda uvjerljivo nikakva kapricioznost ni arogancija, onaj koga izvrjeđam samo mi se pokroviteljski smješka, to je nepodnošljivo, kao da je sve oko mene obloženo spužvom, trideset godina na sceni a nikako se osloboditi dojma da me ne uzimaju ozbiljno, sa mnom postupaju kao s djetetom, kao da nisam ni dana zreliji, dobro, neka bude točno da guslam uvijek istu tugaljivu priču, da njezin junak za čitavo vrijeme nije napredovao ni centimetra, ali nisu li sve ljudske priče u suštini svodive na isto, je li u književnosti drugačije, vide li Don Quijote i Madame Bovary puno dalje od svojega nosa, kad Petrarca tuli za svojom Laurom to je hvale vrijedno zar ne, Werther smije do mile volje rezati žile, ali moji su Vam stihovi mlitavi, vulgarni, retardirani, u njima nema svjetske boli, samo moji kompleksi, moje prostituiranje, moje zazivanje izgubljenog oca, misliš da ne bih radije pozivao na barikade kad bih znao protiv čega ih postaviti, kad bih znao nešto dostojno revolta, da nije sve proketo politički korektno, integrirano, senzibilizirano, da nije kronični deficit autoriteta, uzalud ih tražim otkako znam za sebe, stara mi je sve dopuštala, pljeskala svakoj gluposti, divila se mojoj kreativnosti i kad bih se pokakao na pod, a pogledaj rezultat, trajno nepovjerenje prema pohvali, totalni manjak samopouzdanja, nitko me ne može uvjeriti da ne proizvodim sama sranja, znaš li koliko je patnje svaku novu ploču pustiti od sebe, strepiti od svake zajedljive riječi, nemaš pojma koliku štetu proizvede, jer sve uzimam k srcu, svaku sitnicu napuhavam i u sebi beskrajno žvačem, a ništa ne znam pokazati, misliš da mi se žena nije zbog toga krvi napila, zbog moje tobožnje bezosjećajnosti, premda je sasvim suprotno, osjećaji me zgrome, požderu iznutra, rastrgaju na komade, eto zato ne mogu odgovoriti na Vaša pisma čak i da hoću, jer znam kako bi završilo, već sam je jednom na koljenima molio da me primi natrag, nakon cirkusa s tom malom, tvojih je godina bila, zapravo ni ne znam koliko Vam je ali nema greške, podijeli moje s dva i još oduzmi koju, drugi su ih imali stotine a ja jedan jedini put i zaljubim se kao šmrkavac, ne možete zamisliti što mi je učinila, toliko bola, a Vi biste mi htjeli to opet učiniti, opet me uvući u ta govna, da se valjam po podu i cmizdrim, što se to Vas tiče, Vi biste romansu s rock zvijezdom, romansu s *happyendom*, da karijeru pošaljem kvragu i s Vama odjezdim na nekakav bezimeni otok usred bezimenog mora, da pljunem na svoje ime i svoju obitelj, ha, e pa ništa od toga, moj je savjet da to

zaboravite, gospođice Dagmarta, i prestanite mi slati srcedrapajuća pisma, jer ako prestaneš slomit ću ti sve kosti, hraniš me tim pismima kao tripovima i najednom nema više, nestaneš samo tako, i zato evo me k tebi da ti slomim sve kosti, dobro si čula, bolje ti je da se vratiš kući jer stižem za, za točno dva sata i dvadeset dvije minute, a do tada grlim te evo ovako, do viđenja kvrc.

- Pa, eto... To je opet onaj pjevač, sjećate se, što je prošli mjesec zakazao sastanak s Vašim kostima, opet Vas nema kod kuće, baš šteta, baš sam se spremao da Vam ih opet slomim, ovaj put za ozbiljno, hoću reći i zadnji je put bilo ozbiljno, ali eto tek što sam dovršio razgovor s Vašom šarmantnom sekretaricom, zovu me iz dvorane, moraš stići ranije, čeka te televizija, uživo za dnevnik, shvaćaš kako da odbijem deset milijuna ljudi, Vi mi sad ne vjerujete, e pa baš fino, uostalom zašto bih se trebao izgovarati, nisam došao i gotovo, uvijek se nađe netko da te hvata za riječ, da te podsjeća kako je nisi održao, a kakvu sam to riječ Vama dao, ha, nikakvu, samo sam htio provjeriti kakva je to mala što mi šalje pisma, obična znatiželja, sada mislite da sam se uplašio, čega to molim Vas, lica te balavice koja me podbada svojim pisamcima, priznajem da mi se zabadaju pod kožu, mala vještice, postao sam ovisan o tvojoj akupunkturi, to što radiš je obična ucjena, zabavlja te ljude navlačiti na tanak led, ha, na stijene ih mamiti svojim žalopijkama, dođi me spasiti, budi moj heroj, je li, i ode barka u komadiće, ali doći ću ja da ti pogledam lice, Gorgono, Meduzo, kladim se da je prištavo i razroko, eto bio sam u prolazu i mislio svratiti, nema te kod kuće, tko ti je kriv, proći ću opet za koji dan, nešto je čudno u kretanju ove turneje, Vaš grad kao da je magnetska jezgra oko koje kruži, jeste li sigurni da nemate svoje prste u tome, Penelopo, shvatite ovo kao objavu mogeg konačnog dolaska, za koji ću dan skinuti veo s Vaše nevidljivosti, opipat ću Vam kosti ispod oblina o kojima tako sebično šutite, razgrnut ću maglu s Vaših brežuljaka, a dotada da nisi prestala pisati ta pisma, jasno?

23. listopada

Odiseju,

kako ste mogli pomisliti da sam ih ikada prestala pisati? Danju i noću se u meni ispisuju, u svakom sam trenu s tobom, u svakoj misli, naši su glasovi isprepleteni u neprekidnom dijalogu, što izdvojiti iz mora riječi koje me zapljuskuje, nasumce grabim, to je najbolje što

mogu, nekoliko kapi prelići u bocu ove omotnice s nadom da će doplutati do tebe, koliko li već plutam u mjehuriću ove priče, vrijeme je prestalo postojati, noge ne dotiču tlo, na poslu ne odbrojavam minute kao da iz sebe čupam trnje, svakoj se gospođi smiješim bez napora, iskreno se divim modelu i boji cipele, radosno joj ističem kvalitete, smiješim se i na putu kući, jedina u čitavom vagonu, iz objesti se zagledam u kamena lica oko sebe, to je moja osveta, neka osjete razliku, mnogi su osjetili, bit će da nešto zrači iz mene i na daljinu, nevjerovatno kome sve pada napamet sada me nazivati, i oni koji se mjesecima ne javljaju sada bi nešto govorili, govorili, kao da im pripada sve vrijeme ovog svijeta, brzo ih otpilim, svoje vrijeme čuvam za tebe, ne dam ničemu da se uvuče među nas.

Samo, čekanje je u meni rastvorilo gadnu pukotinu, tvoje su me šutnje raskolile na dvije polovice, ona s anđeoskim krilima ne želi znati za onu drugu koja gaca po blatu, koja te boce baca u more neizvjesnosti, od sebe otkida komadić po komadić nade da će od njih zaista biti koristi, da će te ikada prizvati, vjetrovi nam očito nisu skloni, u zavjeri sudjeluje i poštanska službenica, s tim suhim licem i brčićima koje ni ne pokušava sakriti, cinično me mjerka dok guram omotnicu kroz staklo, vidi kako se teško od nje rastajem, neće li dospjeti u pogrešne ruke, *ali čak i kada bismo je htjeli isporučiti u prave*, čujem je kako misli, *čemu se nadaš*, pa grabi pismo, udara ga metalnom šakom i baca u košaru, na nemilost tko zna kakvim sve znojnim prstima, kući odlazim kao naočigled pokradena, kao nakon gadne operacije, rekli su eto više nemate pluća ali zrak je danas ionako zagađen, a gore u kavezu trebat će opet zaroniti u tjeskobu, zadržati dah dok se telefon ne smiluje, posaditi se pred tu spravu punu sadizma, punu bezveznih, prostačkih glasova, svaka je zvonjava poput udarca bičem po golim žilcima, samo se ne javlja onaj zbog kojeg se ne usuđujem ni po poštu sići, jer sigurno je da bi upravo tada, premda jednako sigurno grlo bi odrvenilo, ne bih mogla ni riječi iscijediti kada bi slučajno, a čak i da poteku u potocima, kakve koristi, nikakva bujica do tebe ne može doprijeti jer se beznadno mimoilazimo, jer svjetovi su nam zaleđeni u različitim dimenzijama, jedan su drugome iz daljine egzotično privlačni, no što im je zajedničko, mogu li se stvarno dotaknuti, može li se mjehurić uzeti u ruku da se ne rasprsne, što se još treba rasprsnuti, nije li bolje zaustaviti dok je još išta čitavo, nemojte se, molim Vas, više javljati, i ne očekujte moja pisma.

- Pritajili smo se, ha, ne pišeš mjesecima, misliš se tek tako izvući, e pa misli, misli, ovaj me put nikakve Posejdonove smicalice neće skrenuti s puta, stižem sutra prvim jutarnjim monsunom, dakle točno u podne, sat simo-tamo, zakazujem Vam sastanak na Venerinom

brežuljku, bolje se ne mičite iz tog svojeg golubinjaka jer inače, jer inače, tko zna što bi još moglo biti, ne biste valjda htjeli slomiti jedno krhko, umorno srce, dolazim Vas ljubiti na vašem brežuljku, po svim vašim brežuljcima i pod njima, do tada laku noć.

Ne.

Dosta, dosta. Nećeš me pokolebati svojim prepadima, ta me odluka previše koštala da bih eksperimentirala s njom. Laku noć i tebi. Jasno da nikada nećeš doći, ne zanima te moje lice niti išta o meni, trebam ti jedino kao Narcisovo ogledalo, da odražavam tvoje vječno djetinjstvo, želiš ga stalno nadohvat, ali nećeš posegnuti za njim da ne razotkriješ laž. E pa živi u svojoj laži, dalje se igray bez mene. Odsad će zvoniti u prazno, ogledalo više ne stanuje ovdje, zbogom zauvijek. Uostalom, bilo bi zgodno da ovaj put dođeš. Da udariš nosom o vrata.

Odluka? Koštala? Naprotiv, ništa jeftinije, bezbolnije, kada se usred duge duboke magle ukaže svjetlo ne pitaš kamo vodi, hoćeš van, to je sve što te zanima, krećeš za njim, i zaista, najednom vidiš jasnije, istina koju je donio novi dan toliko je glasnija.

A onda je poklapa noć. Mudrija od dana? Ne, nego cinična, izdajnička, do zuba naoružana niskim udarcima. Bolje bi prošla u stroju za mljevenje.

Postoji li išta pouzdanije, sveobuhvatnije od nesanice? Najmanje će je zrnce nemira prizvati i prilijepiti preko potrebe za predahom, preko svakog zametka zaborava. I nije noć ono najgore, nego dan iza nje. Ratovi prolaze, ali mrtvi? Može li se nakon besane noći svijet ne promatrati kroz vizuru nesanice? Kako iz njezina zagrljaja iščupati kap vedrine? Može li zlatna ribica svijet vidjeti ikako osim kroz vizuru svojeg akvarija?

Prošle sam noći, ipak, učinila nešto za sebe: unaprijed otpisala i sekundu sna. Nesanica je moj akvarij. Moram li čeznuti za modrim prostranstvom? Uz tako postavljene stvari, noć je lakše provesti miroljubivo otvorenih očiju, u nekoj vrsti tupe, riblje levitacije, bez bijesnog prevrtanja, bez brojenja do dvanaest tisuća dvjesto šezdeset, bez šake opušaka kraj uzglavlja. Kuhinjska slavina rutinski kapa, dizalo bruji flegmatično, policijska je sirena u daljini samozatajna, znoj mirno naplavljuje platu, pluća se pitomo šire, skupljaju, šire, ništa se drugo ne miče, čitava noć stane u jednu hipnotičku, mrtvu minutu.

Pred zoru sam isključila budilicu; sasvim sigurno, neću zakasniti na posao. U sedam i trideset odlučujem ne otići na posao. Da ti u lice kažem: pusti me na miru.

Jutro je bilo potpuno drveno. Mislim da sam veći dio provela pred akvarijem, glave među dlanovima, žaleći što zapostavljam Blanche, što se ponašam prema njoj kao da je komad namještaja.

U jedanaest sam sjela u prozorski okvir, pepeljara na koljenima, nokti među zubima. Do pola tri, svaki pokret dizala, svaka zalupljena vrata, svako škripanje kočnica popelo mi se uz kralježnicu.

Tada sam skočila s prozora i počela koračati. Od kuhinje do kupaonice i natrag. Sve brže. U sljepoočnicama nabija. Gnječim mokre dlanove, tisuću ih puta provlačim kroz kosu, lomim prste, grizem ih do krvi. Zrak je užaren, oštar; dimni talog u grlu peče poput rane. Kakva sam ja prokleta budala. Kako sam mogla jedan jedini tren povjerovati da ćeš doći.

Malaksala, vraćam se na prozor. Od drhtanja jedva pripaljujem cigaretu. U trbuhu sve jače zavija. Teturam do kuhinje. Jednu za drugom konzerve odvagujem u ruci i vraćam na policu. *Cassoulet. Poulet au curry*. Već je ime dovoljno da mi se želudac popne do usta. Na kraju nasumce uzimam jednu, istresam, zdjelicu stavljam u mikrovalnu, ali ne uključujem nego odlazim do akvarija, nosim ga u zahod, sadržaj prolijevam u školjku, poklapam.

Opet se smještam u prozoru, pripaljujem, pepeo otresam po sebi. Mukla bol u glavi ustrajno se materijalizira u veliki trn. Svaki ga pokret zabada dublje. Najednom, u lubanji prasak; kosti se razmiču, rastvara se vretenasti procjep. Iznutra se cijedi sluz, sukrvica. Čekam da sve izađe.

S prozora sam spuznula na pod. Leđa su mi oslonjena o zid, noge ispružene, ruke do njih, dlanovima prema gore. Ja sam indijski mudrac zagledan u Svetu rijeku. Ili jedna od lutaka u mračnom kutu Gepettove radionice. Ili hrpa gnoja u ljudskom obličju. Kapljica znoja curi mi iz pazuha, zaustavlja se na mišici. Jedna je muha tamo sletjela; liže je. Zamišljam svoju ruku kako tjera muhu, ali ostajem pri misli. Nije da ne osjećam tijelo. Naprotiv, fantastično oštro razaznajem svaki njegov komadić, svaki mišić, vlasi kose, nokte; žive zasebno, bezbrižno, bez ikakve veze s ostatkom.

Vrućina je neopisiva. Tolika da u jednom času ne mogu obuzdati provalu smijeha, histeričnog, neljudskog. Grabi me čitavu, prelama, grči u klupko bolnih, psiktavih čvorova. *To* stenje, rokće, valja se u vlastitoj nečisti.

Bit će da sam na tren izgubila svijest. Ležim na boku; gorka mi se pljuvačka cijedi niz obraz, peku me kapci. Koljena privlačim do lica, počinjem tiho tuliti. Ne znam zašto. Ali pomaže.

Napokon prikupljam dovoljno snage da gmižući krenem prema zahodu. Tako daleko. Obgrljujem školjku i glavu zavlaciš unutra s namjerom da pustim vodu, da glavu držim pod slapom koliko god treba, no istog časa utroba eksplodira. Tekuće je, žute i blijedozelene boje. I po koji grumen nečeg čvrstog, začudo; odavno nisam ništa pojela. Posežem za tim, ali nešto mi opet grabi želudac, zavrće ga, čupa, pa još, još, do posljednje kapi žuči, do posljednjeg traga, sve je unutra popucalo, razderalo se, izletjelo van.

Ispljuskana vodom, drhtava, počinjem čistiti. Najprije zahod, klečeći na podu, spužvom koju namačem u lavor. Smrad me zapahuje u valovima, želudac se svaki put diže; grabim se za kadu, nastavljam. Prelazim u radnu sobu. U crnu vreću za smeće trpam redom sve prašnjave papire, bilježnice, desetke ceduljica s nažvrljanim bilješkama, registratore, fascikle i što god se zateklo na njima, olovke, kazete, šalicu kave. Sve odnosim u kontejner.

Onda uzimam telefon i biram Martinov broj. Zvoni. Kada sam točno prvi put vidjela Martina? Mislim da je bila srijeda.

V.

Srijeda je. Za podnevne pauze treba sići u prostoriju za sastanke; jedna je lektorica donijela šampanjac u čast novostečene kuće. *Stan smo uspjeli zadržati*, stidljivo priznaje. I žurno popravlja razboritošću: *iznajmljivat ćemo ga dok najstarija kći ne krene na fakultet*. Lice pospanog psa, mlohavo s obješenim kapcima, ali ne previše antipatično. Stvari se drastično pogoršavaju tek od ramena naniže. Sise, dvije teške vreće, vuku svaka na svoju stranu, guzica se obilno prelijeva preko ruba stolca. Neugodne rupe među obrocima ona popunjava drugim obrocima; to je valjda čudotvorno rješenje za tjeskobu. Već se oko pola jedanaest počne meškoljiti, pa se ispričava što tako rano jede juhu iz vrećice – umjesto da šuti i ne potiče dodatno gađenje. Umirenog želuca, na lice navlači rutinsku tupost. Vodeni pogled utapa u ekranu, s vremena na vrijeme istisne koji duboki uzdah.

Okupljeni oko ovalnog stola, nazdravljamo kući. Stiže i torta, zatim kruži čestitka uz šivaći stroj, poklon kupljen od dobrovoljnih priloga. Svatko piše svoju prigodnu želju. Zurim u prazno mjesto koje su mi ostavile tuđe duhovite dosjetke. Metaforički potencijal singerice u bračnom kontekstu doima se iscrpljen. Što mi ostaje da joj zaželim? Još kuća, još šivaćih strojeva i još djece? Da joj sve tri kćeri krasno *uspiju*? Ako je moguće budu njezina slika i prilika? Da joj muž što kasnije oboli od raka prostate? Vrtim olovku među znojnim prstima, sve svjesniji zburadih pogleda ispod oka. Napokon žvrljam: *Da sašiješ još mnogo svoje sreće*. S nadom da je dovoljno nečitljivo. Ja bih to na njezinom mjestu shvatio kao sarkazam. Što bi bilo sasvim pogrešno.

Otežem s povratkom gore u brlog. Pred vratima me vjerojatno čeka mlađahna doktorantica književnosti s još jednim u nizu svojih eseja, koje redom odbijam. Odnosno, odbija ih Šef jer moje redaktorske ovlasti završavaju na preporuci; on će je glatko usvojiti, ne zbog neograničenog povjerenja u mene, nego zbog lijenosti da sam provjeri. Moj rad rijetko počasti komentarom, a i tada samo kako bi održao privid budnosti. To superiorno kritičko oko. Tu i tamo me upozori da mi je promakla neka sumnjiva formulacija, te mora van čak i ako sam je spreman do krvi braniti. Premda mu pobjedu osigurava njegov nadređeni položaj, nikada ne ulazi u otvoreni sukob, a ne, u tome nema užitka, radije se naslađuje tobože se povlačeći, *ne znam, možda ste u pravu, možda ja nisam dovoljno obrazovan*, aureola skromnosti mu pritom zatitra oko glave, a uramljeni doktorat sarkastično škilji sa zida. Najgora vrsta gada.

Eseje moje doktorantice više ni sâm ne čitam. Mora im se priznati da grcaju u obilju podataka – tko zna što je sve potrpala u sebe. Nema, međutim, ni zrna zainteresiranosti za čitatelja; nedvojbeno su plod želje za pretvaranjem svijeta u tekst, kako bi u njemu uvenuio i okamenio se. Sasvim je čitljivo da ni sâma ne vjeruje u svoje anemične, beživotne teze. Zaplićeš se i posrćeš, pokušavaš ispočetka, čuješ rečenicu kako zijeva, zarazno je, moraš odustati.

Njezina mi je privatnost potpuna nepoznanica, ali nije teško zaključiti da se svodi na knjige koje danonoćno žvače pa razvlači po papiru. Ništa čudno; i uz najbolju volju teško je na njoj pronaći išta privlačno. Sve je nekako iskrivljeno, nerazmjerno, pogrešne boje, itd. Naročito je degutantno lice, prasećeg tena i popikano prištevima – kao da riječi uzalud traže put van. Pri svakoj seansi treba ih cijediti iz nje; ono što kaplje uglavnom je jednosložno.

Uvijek ista koreografija. Slabašno kucanje, moje uzaludno *da?* propada kao u bunar, treba ustati i otvoriti joj vrata, uhvatiti je za ramena i posjesti, inače bi ostala ukopana nasred sobe. Prvi sam joj put ponudio sok; uhvatila je čašu s obje ruke i neko vrijeme u nju tjeskobno zurila, pa je iskapila jednim pokretom, zatvorenih očiju. Nisam joj više ništa nudio.

Fotelja joj je komično prevelika. Izgubljena je u njoj onako žgoljava, još se smanjuje pod mojim pogledom, utapa među kožnim jastucima. Došla je po presudu ali se ne usuđuje ni oči podići s poda, u očekivanju fiksira neku točku na parketu kao da je ugledala alef. Napetost je u zraku sasvim lažna; već i fotelja pogađa što mislim o njezinom eseju. Ostaje samo da smislim čime ću je isprašiti, nešto dovoljno jasno ali ne i pregrubo, da je zatim iščupam iz fotelje i na izlasku potapšem po ramenu. Kažem nešto poput *shvatite, ovo Vama možda nešto i znači, ali sav je moj napor uzaludan*. Zbog mnogo blažih odbijanja lupali su mi vratima, unosili mi se u lice i mahali šakama, u svakom slučaju nisu se više pojavljivali u redakciji niti slali tekstove. Ona, naprotiv, sve izvrsno podnosi, bez znakova uzdrmanosti, nepokolebljiva u svojoj nakani da postane spisateljica, uvjerena da se na to čarobno brdo može zakoračiti jedino sa stepenice našeg časopisa.

Ipak, sada mi je žao što nisam bio velikodušniji prema njoj. Može li bogalj, naprimjer, da dokaže snagu volje, na trenutak zaboraviti kljastu nogu i istrčati svjetski rekord na sto metara? Njezinu su upornost, bez dvojbe, skrivile djevičanske fantazije kojima me slučaj podario za metu. Kao pomoćnik urednika književne rubrike zatekao sam se na raskrižju njezine spisateljske vokacije i fabulacija o osmoticčkoj ljubavi. Treba samo nekako nadražiti moj potentni knjiški um; to što sam ostao slijep na nekoliko njezinih tekstova ne znači da neću progledati. Napokon je pronašla nekoga tko će u mitsku inauguralnu penetraciju

unijeti literarnu dimenziju; stvar je bez nje nepodnošljivo brutalna, mehanička, mesarska. Što točno piše u scenariju? Da ću recitirati Lorcua prebivajući joj među nogama? Da ću u trenu ekstaze izgovarati čitave odlomke iz *Uliksa*? Mašta li o mojem poduredničkom spolovilu u svojim ustima? Je li vizija ograničena na nekoliko recitala ili se proteže u bračnu sagu?

Jer u moje se potentnosti, dakako, ubraja i moć da je izbavim iz oklopa njezina neugledna tijela i ništavne egzistencije, da to obrišem kao mokrom krpom i preko ispišem nešto sasvim drugačije. Romantična putovanja prostorom i duhom, duge i u drugačijem smislu *penetrantne* razgovore, poniranja u neslućene tankočutnosti i plemenitosti duše. Hodajući po vodi, na ramenima ću je odnijeti do Spasenja. Ili je barem naučiti da se kao cvijet otvori prema svijetu, raduje se suncu i mjesecu, pjevu ptica i pčelinjem letu...

Ili možda ništa od toga ne očekuje od mene, nego samo malo ljudske topline, da budem kraj nje kada se više ne da izdržati, makar samo prividno, teoretski prisutan, kao ideja nekoga kome možeš reći. Zar je to mnogo? Nažalost.

Jer na vratima mojeg ureda ne piše da sanjam dan kada ću se osloboditi redakcije. Pljesnivog kancelarijskog zraka i svakodnevnih torture licima. Te galerije fizionomijskih deformacija, kvrgavih noseva, spljoštenih tjemena i barbarskih vilica, prošaranih ruševinama neopranih zuba, gubicâ koje njihovi vlasnici s razlogom mrze i to uopće ne skrivaju, već pokoru svojih gadnih lica velikodušno šire oko sebe. Kao i očiglednu, pouzdano progresivnu gnjilež svojih tijela, izglobljenih, otromboljenih, s vodom u koljenima, raspucalih vena. Orošene lubanje ispod sve prozirnije uspomene kose. Tamne mrlje, brazgotine i bradavice na mutnoj, usahloj koži. Talog kronične nesanice i tisuća opušaka u pretincima pod očima. Struk opasan valovima sala kojem ništa ne može maštanje o jutarnjoj gimnastici. Zadah znoja pred kojim su združene snage pranja i dezodorana poklekale nakon duge, izjednačene borbe. Ili ga je nadjačala alkoholna plima; takvih je u redakciji barem polovica. Ujutro ih se treba kloniti kao gole žice pod naponom, reže i grizu na svaku riječ, a od podneva su med i mlijeko, uljuljkani i neuhvatljivi ispod lelujavog osmijeha i maglice raznježenih budalaština.

Gađenje polako i strpljivo sazrijeva. Sve je mučnije izaći iz kuće, uroniti u nepresušnu močvaru ljudskog šljama. Trnci te prolaze od ideje nečijeg daha na zatiljku. Staneš li u red pred kakvim šalterom, pjena se iz želuca istog časa diže prema ustima. Kad progovoriš ništa

ne razumiju; nemaš snage ponavljati. Bojiš se da će prozrijeti u kakvom si stanju iznutra. Da će te pogledati kao padavičara ili čovjeka kojem naočigled s tijela otpadaju komadi kože. Na poslu se sve teže smiješiš. Sve ti je manje važno kvariš li drugima raspoloženje namrgođenim, kivnim licem. Nemoguće je sudjelovati u razgovorima, o stvarima imati mišljenje, pratiti o čemu govore. Zuriš kroz sugovornika s lažnom nadom da neće primijetiti. Pozornost ti zaustavljaju tek rasparani šavovi, prljavi nokti ili prhut oko masnog razdjeljka. Na Šefovu besprijekornu, otmjenu frizuru, kao u srebru isklesanu, rado bi pljunuo. Na redakcijskim se sastancima moraš svom silom obuzdavati da u praznini između dvije koncepcije naslovnice, tihim ali razgovjetnim glasom, ne izgovoriš nešto o fekalijama ili sodomiji. Mrziš se zbog takvih misli. Ali kako ih otjerati.

Ne nalaziš ni mrvice strpljenja, ni grama snošljivosti za sve pogrešno, izopačeno, maloumno. Tuđe ti gluposti izazivaju divljačke nalete bijesa. Uporno gutaš te čaše žuči, ne usuđuješ se ništa pustiti van. A oni ti namjerno, sa sadističkim uživanjem, objašnjavaju nešto savršeno jasno, jedva čekaju da se počneš tresti, shvatili su što se događa, ne promiče ti njihovo smijuljenje u prolazu, oblijeva te hladan znoj i klecaju koljena zbog očekivanja da će ti netko uputiti zlonamjernu riječ, provokaciju na koju ćeš eksplodirati i sve će se srušiti, jer goriš od želje da ih ispljuskaš i izgaziš cipelama, da im glavom udaraš, udaraš, udaraš o zid, odzvanja muklo, pljeska gnjecava kaša, ali ne prestaješ, ne prestaješ, dok se sav gnjev ne iscijedi niza zid.

Najviše možda ipak boli lice naše tajnice, uvijek svježije i nasmiješeno. Odakle crpi taj nepromjenjivi, bezrazložni, idiotski optimizam? Zakleo bih se da pjevušeći započinje svaki dan, da radosno iskače iz kreveta i veseli se četkici za zube, kriški kruha s maslacem, čak i tramvaju koji je vozi na posao. Bez obzira blista li sunce ili padaju govna, i premda je gugutanje slušalice njezin kreativni vrhunac. Ona se, vidljivo je, sasvim udobno osjeća u svojem tijelu, i tu udobnost rado dijeli s drugima. Nosi altruističku odjeću, štedljive suknjice i majice s raskošnim izrezima. Kolege u prolazu zavlache pogled unutra, dolaze k njoj predahnuti od intelektualnih napora, osvježiti se. Naslone se na pult i tek što glavu ne stave u dekolte kao u fontanu.

U više sam navrata, u kantini, morao slušati pohvale njezinoj tobožnjoj spremnosti za "akciju na brzinu" i praktičnosti pulta za kojim sjedi; visina mu je, naime, idealna kada je prevrneš potrbuške i staviš joj ga odostraga. Što sam mogao nego se i sâm znalački cerekati ako sam htio izbjeći da me spominju kao pederčinu.

Tu njezinu poslovičnu ozarenost čini osobito čudnom što je nalijepljena na konjsko lice, s dlakavom bradavicom pored nosa. Svaki me put dok prolazim gađa provokativno čeznutljivim *onda, što je novog vani?* Oduševljena je svime što kažem, čak i kad odbrusim *nemam pojma, samo sam skočio po cigarete*. Koliko sam puta poželio, da vidim hoće li makar to izazvati kakvu drugu reakciju, reći da sam vidio kako je dvoje male djece tramvaj izrezao na komade.

Zapravo nastojim zaboraviti da sam jednom prišao njezinom pultu, uvjerivši se da nema nikoga na vidiku, i mucavo je pitao bi li izašla sa mnom. Opet oduševljenje, ni za dlaku različito od onog nakon *što je novog vani*. Bih li navratio k njoj, baš ne voli zagušljive kafiće?

Na adresi koju mi je dala zatječem jedan od onih kružnih stambenih blokova koji opasuju prazan prostor u sredini. Usred betonskog prstena grabi me tjeskoba; isti prizor kamo god pogledam, krletke za ljude naslagane jedne na druge, stotinu puta reproduciran isti raspored prostorija, stotine ogledala na zidovima, isti pokreti oko istih kuhinjskih uređaja, iste slike na televizorima. Iz jedne ćelije dopire nerazumljiv glas, odbija se i umnaža, dolazi sa svih strana, обруč oko mene sve se brže okreće, sve dok se noga nije usidrila usred svježeg psećeg smrada.

Obrisao sam koliko se dalo ali se osjeća dok zvonim; vrlo mi je neugodno. Sjedeći na kanapeu s podvijenom nogom, ne mogu se odlučiti je li bolje objasniti ili nadati se da ona ne primjećuje. Njezinom pudlu, u svakom slučaju, nije promaklo. Obilazi me i oblizuje, vidno uzbuđen. Pudl je, nedvojbeno, jedna od uzdanica njezina životnog smisla; razne ikone, poster i uramljene fotografije, veličaju uzajamnu pseće-ljudsku nježnost. Televizor je drugo ključno mjesto ovog areopaga; stoluje pred kanapeom, na prijestolju od pročitanih časopisa. Premda nevelika, soba je opremljena u skladu sa slikom udobnosti opjevanom u tim časopisima. Kuhinja je iza staklene pregrade, u kupaonicu se ulazi iz predsoblja. Ne čini se pretjerano samoubilački ovamo se vraćati svaki radni dan u pet i trideset.

Njezina je kućna uniforma jednaka uredskoj; minica je još malo kraća. Sjedi na trosjedu do mene, noge je ispružila na niski stolić, jednom rukom miluje pudla koji joj se udobno smjestio uza skute. Razgovor ide iznenađujuće dobro. Ona odrađuje gotovo čitav posao, ne prestaje govoriti. Teme se smjenjuju brzinom koju teško pratim; dugo odgađani odlazak zubaru, dezen na tepihu, mjesto na obali gdje je provela ljetne praznike... Osjećam se prilično suvišan, možda ne bi ni primijetila da tiho nestanem. Zbilja, bih li pogledao slike s ljetovanja? O, rado.

Primičem se da bolje vidim i usput je obgrljujem oko ramena. Bradavica je nalik groždici, prošarana kanalićima, dlačice na njoj su gotovo crne. Fotografija je prikazuje ispruženu na ručniku, sa slamnatim šeširom na glavi i osmijehom možda još zadovoljnim od onog uredskog. Počinjem je milovati po vratu. Sada primjećujem i niz svijetlih, ali dosta gustih dlačica nad gornjom usnom. Nižu se druge fotografije; liže sladoled i smiješi se, vozi bicikl i smiješi se, nasmiješena sjedi za stolom u društvu sebi sličnih, nazdravlja podignutom čašom. Prsti mi se oprezno spuštaju niz oblinu ramena, pa se stidljivo, kao slučajno zalutali, prebacuju na onu drugu oblinu. Na vrhu brežuljka neko vrijeme miruju, kao dok se uvjere da je sve čisto, pa počinju lagano gnječiti. Masa nije poput plastelina, već elastična, vraća se u isti položaj i ništa se ne događa. Prelazim na meko ispupčenje, čupkam ga, uvrćem, to se pokazuje zahvalnijim; otvrdlo je i izdužilo se. Televizor je čitavo vrijeme uključen, bez tona. Traje dokumentarac o svakodnevnici astronautâ koji kruže orbitom u bestežinskom stanju. Četkica za zube ne može pasti s ruba umivaonika. Uopće ti, zapravo, ne treba rub umivaonika. S druge strane, hajde nalij kavu. Zatim usred kabine puštaju pile. Sasvim zbunjeno, maše nogama, pa se u mjestu vrti oko glave. Iskušava krilca; to ga pravocrtno katapultira, odbija se od zidova kao ping-pong loptica. S mnogo više samopouzdanja, drugu joj ruku stavljam na koljeno i krećem unutrašnjom stranom bedara.

- Ova što jaše na poniju je moja sestrina, kaže, pa razmiče noge.

U stanu koji se pravokutno naslanja na ovaj, sredovječni čovjek otvara hladnjak i zamišljeno gleda unutra. Ona stiže do kraja albuma, pa ga zaklapa i odlaže. Pudl je otkaskao u kuhinju. Ostavši besposlenih ruku, poseže za mojim rasporkom. Neko vrijeme petlja, dio proviruje, ruka izvlači i ostatak, grabi čvrsto kao u strahu da ne pobjegne, počinje raditi kao klipna osovina, kao da želi iščupati. Zatim preuzima glava, isti vertikalni hod kratkih amplituda. Kosa je kuštrava, živa, skakutavo klupko vune u krilu. Najednom izranja lice, dramatičnog izraza.

- Leća! Zaboravila sam ugasi leću!

Nestaje iza staklene pregrade. Naglo razgolićena i prepuštena sebi, stvar pulsira i slini, sarkastično me fiksira slijepim okom. Izvlačim se na prstima.

Sljedeći dan, dok pokunjeno prolazim pored njezinog pulta, ni slovom ne spominje prethodnu večer, zrači jednakim optimizmom, dobacuje iste besmislene osmijehe.

Nekako sam u to vrijeme došao na spasonosnu ideju da odnesem kući sav posao koji je to dopuštao. Ma kako sumorna, moja su trideset tri kvadrata nudila neku vrst utočišta. Šef je za to imao dosta razumijevanja; i njemu je godilo da me što manje gleda.

Najprije se treba naspavati. Opustiti se. Zbog napetosti ne spavam, a neispavanost me čini napetim. Što god bilo uzrok a što posljedica, ustajem umoran i ne mogu se koncentrirati, gledam kroz svaki papir, umjesto slova vidim tisuću nepovezanih, bezrazložnih i beznačajnih prizora, s putovanjâ, iz ureda, iz djetinjstva, iz susjedstva. *Kruuum-pira*, tule ispod prozora, neumorno marširaju čitav prokleti dan, kombiji s obiteljskim pakiranjima sladoleda pjevaju *do-mi-re-fa-mi-so-do*, zvučnik je moćan pa ga četvrt sata mogu pratiti dok krstari labirintom uličica, tu su i susjedi, prvi je vrijedan i rano se laća svoje benzinske kosilice, upravo kada uspijem zaspiti nakon beskrajnog bauljanja, ima i vučjaka koji jedva dočeka smetlare jer noću je osuđen na solilokvij, drugi ima sina a on strast prema motociklima, onima koji konjski manjak nadoknađuju rzanjem iz petnih žila, a kad lipsaju treba ih rastavljati i satima turirati u dvorištu. Onda se nekakva idiotarija zakači kao čičak, *Treba ti cura fina, treba ti boca vina* ili *Zdrav užitak za životni boljitak*, nešto u meni to okrutno ponavlja. Ili me opsjeda umirujuća izjava jednog nogometaša nakon operacije tumora na mozgu: *Isti sam kao i prije!* Pa Rabelaisova vizija idealnog, premda još aristokratskog društva. Dvojba bih li s kobasicom skuhao krumpir ili špagete. Kaže li se *margaritas* ili *margeritas ante porcos*, i tako dalje.

Prvi se dan, zato, samo opuštam. Kako se točno to radi? Ne znam, pa iskušavam različite metode. Meditiram ležeći na leđima. Ubrzo, međutim, moram priznati da meditacija ne odmiče dalje od napuklina na stropu, ili naročito zanimljivog goda na parketu, ili male kazaljke koja se sprema dodirnuti brojku devet. Tijelo i dalje drmaju nervozni trzaji. Sav se posvećujem naporu da ih zaustavim. Od toga me obuzima još veća napetost i oštra bol u vratu. Sjedam u lotos-položaj; vrlo je neudobno. Prisjećam se vježbe opuštanja o kojoj sam čitao u nekom časopisu: treba se koncentrirati na dio po dio tijela. Poistovjetiti se s golim organskim postojanjem svakoga od njih. Iscijediti sav otrov kojime ih je zagadio um. Opuštam uho, rame, lakat. Ruku. Dobra je to ruka, korisna. Ruke volim mnogo više od lica, na njima se manje primjećuje starenje. Drugi me prepoznaju po licu, sam sebe prepoznajem po rukama. Dok radim, naprimjer, ne prestajem ih promatrati. Svü mi koncentraciju zarobe čim ih stavim na tipkovnicu. Lice, naprotiv, u meni budi revolt, gnušanje. Toliko muke da se pomirim s njim, a onda me opet zatekne nekakvom promjenom, nagore. Ruke su, naprotiv, postojane. Obdarene i mnogim drugim kvalitetama. Inteligentne. Tankoćutne. Samostalne, samodovoljne, a i sve drugo opslužuju. Koliko toga o njima ovisi. Koliko su mi olakšanja i utjehe pružile. Znale su u meni pridići malo života i u potpunoj obamrlosti. Barem dio mene

dovesti u uspravno stanje.

Mnogi taj čin smatraju padom duha u blato, popuštanjem majmunskom porivu. Duhovna vertikala prokleta lako uzmakne pred mesnatom. Ona, međutim, pomaže da uspostaviš vertikalnu vezu sa svojom prošlošću. Pruža ti priliku da nadoknadiš propušteno, izbjegneš neugodna iznenađenja, ispraviš svaku šepRTLjavu gestu i svaku petljavu, čangrizavu, sebičnu, kukavičku, umobolnu riječ. A bilo ih je, o kako ih je bilo.

Da savjest rasteretim duhovnog posrnuća, pritom se nastojim koncentrirati na same vertikalne, plemenite stvari. Mislim na uznosite, goleme hrastove. Na Kip slobode i Eiffelov toranj. Na raketu koja je čovjeka odnijela na Mjesec. Na Krista probijenog čavlima.

No unatoč tim raznovrsnim opuštanjima, i dalje ne spavam.

Navečer me unaprijed strah leći. Nekoliko će me sati neizbježno mrcvariti vizionarska misao kako je glavni razlog što ne mogu zaspati strah da neću moći zaspati. To će trajati i trajati. Isprobat ću stotine položaja, na leđima, trbuhu i oba boka. Brojalice. Sklekove. Čaše vode i žličice meda. Uzeti u ruke knjigu i ubrzo je zaklopiti. Otići u kupaonicu i provjeriti koliko su se povećali crni koluti pod očima. Vratiti se u krevet, staviti ruke pod glavu i pjevušiti neku melodiju. Nalaktiti se na prozor i zuriti na ulicu. Negdje usred noći, posegnuti za kutijicom uzalud skrivenom pri dnu ladice.

Ne sanjam gotovo ništa. Osim tih nekoliko snova koji se neprestano vraćaju. U prvom se nalazim na ulici, čudno me gledaju ali se ne obazirem, odlučno grabim naprijed, sve dok ne primijetim da sam gol golcat. Grozna nelagoda, pokrivam se rukama, ali sada mi se otvoreno smiju, nemam se kamo sakriti niti pobjeći, katastrofa. Budim se u znoju. U drugom smo protagonisti Šef i ja, u nizu različitih prizora, ja sam uvijek žena. U trećem se pojavljuje grafomanska doktorantica. Telefoniram da je obavijestim kako sam napokon odlučio objaviti jedan njezin tekst. Javlja se majka: *Kako, Vi ne znate da se ubila? Skočila je sa zgrade, s esejom u rukama.*

Na stolu je recenzija koju je trebalo predati prekjučer. Šef nekim čudom još ne zove da mi kaže kako mu je pun kufer, neka si nađem nekoga tko će to podnositi. Bio sam već stekao rutinu s tim recenzijama, proizvodio ih kao na traci; čak je i čitanje knjige postalo suvišno. I evo sad: *Unatoč tjeskobom prošivenom plaštu ozbiljnosti, česta probijanja farse i groteske, stop, nešto škripi. Krećem ponovo: Usprkos tjeskobom prošivenom plaštu i opet stajem. Ne, bolje je Unatoč. Unatoč tjeskobom. Ili možda ipak Usprkos?*

Recenzija nije odmakla dalje od te karambolirane rečenice. Bezbroj se puta zatječem kako zurim u nju, nemam pojma o čemu govori. Zbog umora stvar odgađam do vikenda. Čitav vikend radni stol zaobilazim u širokom luku, već pogled izaziva mučninu. Prolazi dan za danom, jedva načeti papir ustrajno se udaljava izvan dohvata. Premda je postalo nezamislivo dodati ijedno slovo, stotine mu se puta vraćam, buljim u njega s krajnjom odvratnošću, ustajem i koračam ukруг, prilazim prozoru i provirujem ispod spuštene zavjese, naravno da se nema što vidjeti, vraćam se do stola, šalica je blijedozelena i otkrhnuta na nekoliko mjesta, s donje strane piše MADE IN CHINA, na kartončiću za obilježavanje stranice je fotografija kuće na brežuljku, zemljani put vijuga među čempresima, *SL 24, Terre di Siena, Edizioni Emmevu – Firenze*, na zadnjoj stranici novina čitam *Zvijezde se smiješe rakovima, jarcima i ribama*, u rubrici *Što poznati rade danas?* otkrivam kako je jedan od naših najpopularnijih parlamentarca dan započeo redovitom tjelovježbom, odveo mlađu kćerkicu u vrtić a stariju u školu, prijevodne će dovršiti knjigu svojih političkih oglada, popodne naporno raditi u nekoliko odbora, prisustvovati sastanku predsjedništva stranke, navečer obitelj izvesti na večeru. Fantastično! Prometej osobno, do zadnjeg grama jetre. Pokušavam malo odspavati. Ne ide, vraćam se za stol, ponavljam isti krug. Predvečer odlučujem da će sutradan biti drugačije.

U pola osam sjedam pred televizor, premda ne znam zašto. Njemu to ništa ne smeta. Glas objavljuje ime spikera koji će me odvesti u središte zbivanja. Pojavljuju se likovi koji tamo žive, postariji muškarci u inteligentnim, produhovljenim tamnim odijelima. Vidljivo zadovoljni svojim životom u središtu zbivanja, svi su nasmiješeni, zavaljeni u udobne naslonjače, srdačno jedni drugima pružaju ruke. Zatim dolazi još sličnih, samo nadurenih lica; oni prvi su im nešto krivi. Ton je u međuvremenu nestao. Tek se po koja riječ dovlači kao kroz živo blato, iz velike daljine, vrlo umorna: *oporbena koalicija... sindikalne središnjice... kolektivni ugovori... gospodarsko-socijalno vijeće... nastavak rasprave o amandmanu na prijedlog zakona...* Nepogrešiva hipnoza. Čitav sam usisan unutra, raspršen u čestice finije od milijuna svjetlucavih točkica koje čine sliku. Prizori se bezbolno nižu; potpuno se stapam sa svakim ambijentom. Dio sam povorke koja nosi transparente ili hoda za lijesom, zajedno s kravama i komadima namještaja plutam poplavljenim ulicama. Pred polupraznim gledateljstvom valovito se ziba debeljuškasti gospodin u fraku, raskolačenih očiju i širom otvorenih usta; čas sam ustreptala gospođa raskošna poprsja u prvom redu, čas starčić koji spava u njezinoj sjeni. U bazenu nas je šest ili sedam, gotovo smo poravnati; za dlaku prije ostalih dotičem rub. Loptica je neugodna no preciznim je *backhandom* vraćam u nebranjeni dio terena, padam na koljena stisnutih šaka, podižem pogled prema nebu, svaka je žilica nabrekla na mojem orošenom mišićavom tijelu.

Za vremenske prognoze već mi je prilično zlo. Talog se neprimjetno penje s dna želuca; u jednom trenu postaje kasno. Ostajem, dakle. Propadam u živo blato reklama. U čudesan svijet snježnobijelog rublja, superinteligentnih kućanskih uređaja i ultralakih higijenskih uložaka. Zalijepljen, izbijeljen i iscijeđen, nepomično sjedim dok mi se oči ne napune razbijenim staklom, pa gasim i rušim se u krevet. Ali tada nestaje pospanosti.

Televizor je gutao većinu mog vremena. Gledao sam bilo što, sjednice parlamenata susjednih država, prezentacije čudotvornih krpa i čarobnih noževa, dokumentarce o najnovijim dostignućima kirurgije. Povremeno bih naletio na nešto ekskluzivno, poput superfinala *Kola sreće*. Pobjedniku pripada nagrada od 133 tisuće. Voditelj više puta ponavlja brojku, s intenzivnim izrazom u očima. Sto trideset tri tisuće! Predstavlja tri konkurenta. Bez problema izabirem svojeg favorita: mladu, gotovo privlačnu službenicu, majku dvoje djece, bez hobija. Natječe se protiv umirovljenice s klimavom vilicom i debelog, ružnog gimnazijskog profesora. Opasnost, naravno, potječe od njega; pokuplja sve bodove, stari prasac. Ipak, u posljednjem krugu ona mu pred nosom ispaljuje točan odgovor i tijesno ga pretječe! Pljesak traje dugo, dugo, ne prestaje ni dok predstavnik sponzora otvara kovčez i pokazuje ga kameri; do vrha je ispunjen urednim snopićima novčanica. Slijedi krupni plan dobitnice koja grca u suzama, doslovno rida od sreće. Ni ja se ne mogu suzdržati; jedna mi suza klizi niz obraz. Zatim odlazim u zahod i povraćam.

Te mi se srijede, naprotiv, nekako nije odlazilo iz ureda. Još je jedan tekst one male skribomanke završio u smeću; treba pronaći neku drugu razonodu. Ispod gomile mrtvih papira s gađenjem izvlačim prikaz recentne zbirke pjesama, iz pera ugledne kritičarke. Stigao mi je na lekturu; nada kako će nestati ako ga zaboravim bila je uzaludna. Uronivši u tekst, doznajem kako pjesnik govori izravno srcu. Kako se hrabro hvata u koštac sa zloćudnim materijalističko-informatičkim silama, podižući branu mističnog sjedinjenja s prirodom i svojim bližnjim. Kako je krhotine naizgled nepovratno rasprsele stvarnosti posložio u čudesno rafinirani mozaik.

Neko vrijeme meditiram nad idejom da se s tekstom povučem u zahod, ejakuliram po njemu i spalim ga u školjci. Zašto sam od svih poslova izabrao kopati po tuđim govnicama?

Nisam opazio da je Šef ušao u sobu i preko ramena mi gleda u papir.

- Baš si zapeo da dovršiš, ha? Svaka čast. Ja odoh.

Čekam da svi odu pa zavirujem u prostoriju za sastanke. Čistačica još nije stigla; nijedna od tri boce koje su ostale na stolu nije dokraja prazna. Sve prelijevam u jednu, penjem se natrag, noge opružujem na stolu, potežem u pravilnim razmacima. Crvenilo na zapadu lagano se gasi.

Ne tako davno, i ja sam imao svoju umjetničku viziju, uobličenu kao roman. No brzo se pretvorila u niz raznovrsnih razočaranja, u mnogo tjeskobe i bijesa, posrtanja, bolnog pridizanja i ponovnog pada u blato. Nakon serije odbijanja, ipak sam uspio zainteresirati jednog nakladnika, umirovljenog agronoma koji je čitav život sanjao o vlastitoj izdavačkoj kući, te se dao u potragu za mladim talentima.

Dočeka me s pripremljenom recitacijom općenitih komplimenta; mogli su se, dakako, odnositi na bilo koju knjigu. Zatim pauza. Teško pronalazi riječi, od svake se odvaja bolno kao da ga košta godine života. Više nego govoru, zvuk koji proizvodi nalikuje defekaciji čovjeka kojeg muči tvrda stolica.

- Vaš rukopis je doista emmm... im-po-zan-tan... No, kako da kažem.... emmm... u pitanju je ne baš toliko sen-ti-men-talan... koliko emmm... ce-re-bra-lan... emmm...

- Diskurs?

- Da, da!

- Hoćete reći da je to mana?

- Nikako, nikako... Ali emmm... Ono čega se bojim je da bi dio čitateljstva... emmm... Ukratko, ne biste li to mogli emmm... sažeti?

Sažeti? Kao da se radi o simpozijском referatu? Ono što sam ispisao vlastitom krvlju svesti na pitomu fabulicu, laku za prepričati? Da ne moraju čitati? Može li se sažeti Mozartov *Requiem*? Van Goghovi *Suncokreti*? Trebam li i ja prvo umrijeti da me prestanu sažimati? Zalupio sam mu vrata.

A bio sam pokupio vrhnje velikih majstora, teorijske koncepte razumio bolje od njihovih autora, razrađivao ih, dotjerivao im stil. Bio sam u stanju savršeno podražavati mahovitost Dostojevskoga, Proustove spirale, Hemingwayevu ogoljenost, Borgesove apstrakcije... Bilo bi koji stručnjak potvrdio da ritam moje rečenice, moje metafore, moji portreti – pripadaju njima. Da su potpuno autentični! Ma što?! Bili su bolji! Autentičniji!

Dobro, nema veze.

U neodređeno doba gasim i dižem sidro. Lagano krećem prema gradu, u smjeru suprotnom od kuće, bez određenog cilja. I tek što izbijam na glavnu ulicu, nečija ruka na ramenu; Adam, fotograf kojeg nisam vidio otkako su ga izbacili iz lista. I on se meni veseli, premda ne baš sasvim trijezno. Košulja mu viri iz hlača, džep kišnog ogrtača je razderan, dio podstave se vuče po zemlji, ali to ga očito ne zabrinjava. Kod mene je suprotno, oni dronjci unutra se ne vide no uz najbolju volju ne bih znao namjestiti sretno lice poput njegovog. Raspaljujemo po bagri iz redakcije, složni u ocjeni da se radi o beznačajnim gnjidama. Krenuo je na nekakav party, tu blizu, hvata me pod ruku, idem s njim, ne ne, nikakav izgovor ne dolazi u obzir. Puštam se odvući, tobože preko volje. Istina je da bih se s njim otkotrljao niz ulicu kamo god želi.

Adam se brzo zagubio u bučnoj gomili, ostavivši me u ulozi koja je, uostalom, jedino što znam dobro odigrati: smušenog, inhibiranog tipa koji pijucka svoj Baccardi leđima zalijepljen za zid, bez zrnca talenta za čavrljanje u društvu, nesposoban pokupiti čak i gabore koji kao ozebli sunce čekaju da im netko priđe. Raspoloženje je na vrhuncu, ne računajući one koji su se već prizemljili iza kauča ili pod stepenicama; *ecstasy* se čitave večeri grickao kao kokice. Svira ABBA. Dnevni boravak pripada skupini visokih sisatih plavuša; obgrlile su se oko ramena, složno skaču udarajući debelim petama o pod, na sav glas urlaju *money, money, money*. Povremeno se sruše kao pločice domina; to ih još više razgaljuje. Sobu u potkrovlju zauzeo je plesni par u erotskom transu. Razgrnuvši sve oko sebe, uz trance podlogu divlje se bacaju jedno na drugo, ali toliko su obuzeti svaki svojim transom da ne mogu dohvatiti partnera, piruete im promašuju pa se uglavnom valjaju po podu.

Zidna poza s licem *moj unutrašnji svijet je iznad svega toga* dobro štiti od pokušaja da me uvuku u skupne aktivnosti. Uzaludnost kamufliram cigaretama i Baccardijem. Stiže vrijeme da ga ponovo obiđem.

I tada je opažam. Ona je, također, krenula prema baru. Nedvojbeno je upravo stigla, jer bio bih je zamijetio i mrtav. Predamnom je sve što sam u životu trebao, više nego bih se usudio pitati. Živo i opipljivo. Što je tako čudesno na ovom stvorenju? O tijelu je suvišno trošiti riječi, jedno je od onih koje tjeraju znoj na čelo, želiš ridati i zakopati se u zemlju. Lice ga, srećom, čini manje nedostupnim; crte su pravilne ali nekako je obično, kućno, s frizurom poput kacige, mnogo ga je teže zamisliti na naslovnici glamuroznih časopisa nego na susjedovom sinu s kojim si se špekulao u dvorištu. Taj osmijeh, međutim, kojim me u prolazu

ovlaš pomilovala i ozarila, preplavila čitavu prostoriju, kao da stiže iz neke neshvatljive daljine, nešto je ljekovito u njemu, nešto stoput mudrije od svega što sam pročitao u knjigama.

Čitav koloplet svojih kompleksa prekoračujem kao pseće govno na cesti i izgovaram glasom Clarka Gablea:

- Gospođice, ovom zlatu na Vama sav je trud uzaludan; Vaša ga ljepota ponižava.

Ili nešto slično. O, kakvih se sve pametnih i krasnih stvari čovjek kasnije domisli.

No, posrkavši još malo hrabrosti ipak se odvažujem. Netko kroz moja usta mekeće:

- Oprosti, jednostavno ti moram nešto reći.

- Pa onda daj.

- Izgledaš točno kao ženski lik mog romana.

- O, ti pišeš roman?

- Ne, ali bih ga rado napisao.

- Roman o čemu?

- O tebi.

- Što ti znaš o meni?

- Ništa, u tome je problem. Moram te upoznati.

- Ja to pokušavam već mnogo godina.

- Možda je baš u tome greška. Nije li bolje pustiti nekome drugome?

- Kakva sreća da si naišao, Alberte. Onda, da čujem formulu?

- Previše nepoznanica u jednadžbi. Može li ime za početak?

- Zašto je to važno?

- Vidiš, što sam ti rekao. Kao junakinja mog romana. Zapravo nikada ne doznamo kako se

zove.

- Kako intrigantno.
- Reci mi barem čime se baviš.
- Prodajem cipele.
- Mhm.
- O, nije to tako sjajno kao što izgleda izvana. Moram ići.
- Čekaj, tvoj... osmijeh...
- Što je s njim?
- Ne stane u ovu prostoriju. Ni u ovaj grad.
- Uvijek si tako izravan?
- Oprosti, ne znam drugačije.
- Ali ne, to je vrlina. I to rijetka.

Okreće se i lebdi prema susjednoj prostoriji. Nimalo ne škrtareći, otpijam Baccardi i zavaljujem se u oblačić tog početka, toliko obećavajućeg da se jedva usuđujem vjerovati. I to prodavačica cipela? Ipak su mi udijelili ulogu u jednoj od tih bajki? U izvrnutom remakeu pepeljuge? Zbog kojih to skrivenih prinčevskih kvaliteta? Kavim će ih natprirodnim osjetilom ona u meni otkriti? Ipak, sve dvojbe razgrće vizija kojoj ne trebaju argumenti: nas dvoje, to mora biti. Kad se to dogodi, jednostavno znaš.

Stvar treba pustiti da diše, da lagano krčka, nikako je ne upropastiti naglom vatrom. Još dva-tri gutljaja pa nehaljno krećem za njom.

Sjedi u naslonjaču za dvoje, prekrivenih koljena, uzdužni je prerez na haljini nimalo ne brine. Jednom je rukom obgrlila naslon, kažiprstom druge pokazuje mi neiskorištenu polovicu. Taj osmijeh. Iznutra me premazuje blaženstvom kao maslacem.

- Onda, hoćeš li mi ispričati o tom romanu?

Lice primiče mojem, vrtoglavo blizu. Ne usuđujem se ni pomaknuti. Njezin dah na mojem

vratu, grudi na nadlaktici, jasno im osjećam težinu, oblik, vidim njihovu ružičastu put, tamne otočiće na vrhu, i svoje jagodice kako ih miluju, ta će se dva pupoljka za koji tren razotkriti, poletjeti mi u zagrljaj. Mucavim glasom počinjem raspredati fabulu, ne znam kojeg se kraja uhvatiti, no sjaj njezinih očiju ohrabruje, počinju se uzdizati konture romana, vezu se niti zapleta, pokreću komplicirani dramski mehanizmi, fino ugađaju višeglasja i rezonancije, sve je jasniji smisao svake epizode. Usput se sve smjelije primičem, naraciju pomažem s mnogo gesta, naročito važna mjesta podvlačim rukom na ramenu ili koljenima, suptilne metafore sve joj intimnije šapćem u uho, povremeno ga obližnjem vlažnom usnom. Ta mirisna kosa je poput opijata, udišem još i još, opila me naracija, uzdigao sam se njezinim krilima, narastao, golem sam kao kuća, svemoguć, upravljam njezinim mislima, izgovorit će sve što mi padne napamet, naprimjer

- Hoćeš li plesati sa mnom?

Naravno da hoću. Stupamo na plesni podij; odmah se razmiču, zadivljeni plaštom erotskog naboja koji nas omata. Sklopili smo oči, puštamo žudnji da nas vodi, svaki je pokret precizan, estetski savršen, poput brižno pripremljene koreografije. Usnama mi dotiče vrat, šapće

- Znala sam da je nešto među nama čim sam te vidjela.

Hvatam je za bokove, krhke i užarene, pritišćem ih uz svoje. Ona mi obje ruke baca oko vrata, gnječi i trlja o mene te zrele, sočne dinje, vijugavo se spušta, okreće se leđima pa vijuga prema gore, ljuljamo se sljubljenih bokova, vozimo slalom, skaćemo preko hupsera, jašemo na valovima. Glazba na tren prestaje. Odmiče se i požudno kaže

- Imaš vatre?

Pipam po džepovima, ne mogu pronaći, napokon evo ga, pružam ruku i pripaljujem... bradonji s nacerenom facom.

- Nešto nije u redu?

Prokleta sanjarenje, sada kad je vrijeme za akciju! Hitam u susjednu sobu. Nije tamo. Dakle u kupaonici? Zauzimam položaj na diskretnoj udaljenosti, vrata ne ispuštajući s vida. Dugo se ništa ne pomiče. Napokon prilazi onaj bradonja, unaprijed raskopčava šlic, bez trunke otpora ulazi, zatvara za sobom. Nevidljivi dio mene baca se na vrata i s obje šake bubnja po njima. Žurno se uspinjem u potkrovlje. Par od ranije točku je završio obostranim nokautom, a i gledatelji slijede primjer, svaki u svojem kutu. Trčim na terasu; zatječem samo jednog

uzvanika. Naslonjen na ogradu, zauzet je prekrcavanjem svojeg posljednjeg obroka u susjedovo dvorište. Nestala je, u tih nekoliko sekundi mojeg delirija alkoholizirane sreće!

U trag joj ulazim tek tri dana i dvadeset telefonskih brojeva kasnije. Moram razgovarati s njom. Moram joj reći... Što zapravo? Sjetit ću se kada dođe tren. Dugo sjedim pred telefonom kao s namjerom da ga hipnotiziram, privolim na suradnju, iskamčim mu trenutak nadahnuća. Podižem slušalicu, i dalje bez ikakve ideje. Ako se javi muškarac, istog ću časa zaklopiti. Zvoni uzalud, drugi put, treći, četvrti, praznine popunjava bubnjanje mojeg srca. Napokon: kvrc, šum vrpce, i kreće:

- Yes, this is the residence van Alle, thank you for calling. Vous l'avez déjà compris, nous ne sommes pas là. Hopelijk heb je vlogende keer meer geluk. Kvrc, biiiiip.

Isuse. Taj glas. Pritišćem *redial*, pa još jednom. Bezbroj puta. Dan za danom. Isključivo u radno vrijeme; zašto da sve uništim kada je glas dovoljan?

Telefon ubrzo postaje suvišan. Znam napamet svaki slog, boju vokala, duljinu, intonaciju, pauzu. Između nas se više ne upliće šum vrpce ni pucketanje linije, njezin je glas sada u meni, bez posrednika, neograničeno na raspolaganju. Mogu ga montirati kako želim, posebno drage sekvence rastezati i ponavljati u nedogled. Naročito me inspiriraju sitnice koje neosjetljivo uho ne bi zamijetilo, zapinjanje jezika na grebenastim mjestima, nezgrapnim skupinama suglasnika, ili sićušno mljackanje kada na kraju rečenice obližne usne. Sve jasnije vidim te usne i jezik kako ih obližuje, osjećam im okus. Dolaze me maziti čim poželim, dovoljno je pozvati glas. Najdraže mi je to raditi u krevetu, ležeći na leđima. Više bez nje ne mogu zaspati. I budim se s njom, dan ne započinjem dok joj ne posvetim malo pažnje, a kasnije ga više puta zbog nje prekidam. Uvijek je tu, samo moja.

Ipak, ni ta veza nije neotporna na vrijeme, na predvidivost, ponavljanje i ograničenost ljudske mašte.

Odlučujem joj pisati. To je pravi način da sve kažem, mirno i pribrano. Ispisujem čitav snopić stranica, u groznici, pojma nemam čime. Uz molbu da mi pismo vrati, makar bez ijedne riječi, ako ne želi da nastavim, jer nisam nikakav manijak, neću je opsjedati ni proganjati. Točnije: jer se vjerojatno neće potruditi da me obavijesti ako želi da je ostavim na miru. Šaljem joj pismo za pismom. Svaki dan ritualno odnosim na poštu po jednu debelu omotnicu s krasopisnom adresom. Predajem ih uvijek istoj službenici, suhonjavoj ženi s brčićima, čiji

suučesnički osmijeh govori da sluti o čemu se radi. (Je li ih otvarala? Sada je sasvim svejedno.)

Razgolitio sam srce, utrobu, promatrajući se njezinim očima, ponosan na ono što bi odobraval, s isprikom za ono zbog čega bi me kudila, dodajući tamo gdje je nešto nedostajalo, štucajući ako je bilo previše. Jasno sam osjećao kako me ta pisma mijenjaju, pretvaraju u ono što bi ona željela da budem.

Sazrio je trenutak da se nađemo oči u oči. Jedne večeri, sav u znoju, posežem za telefonom. Dobro poznati ti-ti-ta-ta-ti-ta-ti, jednom tuuut, a zatim halo, živahan, odrešit, ali ne i odbojan.

- To sam ja, kažem.

- Da?

- Onaj iz pisama.

- Pisama?

- Kako, nisi ih dobila?

- Tko ste vi?

- Pa sjećaš se onog tuluma, moj roman...

- Aha. Kako si dobio moj broj?

- Poslao sam ti neka pisma, je li moguće...

- Ako si ih slao na moju staru adresu, tamo više nema nikoga. Zgradu će srušiti.

- Ali u imeniku, kraj telefonskog broja...

- Broj sam zadržala. I što hoćeš?

- Ja... Vidjeti te, ništa više.

- Nemoguće.

- Makar na deset minuta?

- Zašto?

- Kako da ti kažem u jednoj rečenici... Sva ta pisma...
- Hmmm. Pet minuta. Prekosutra, u pola dva. Ako obećaš da me poslije više nećeš zvati.

Stojim pred kafićem na prekopanom trgu, nespretno stiješnjen željeznim pločama koje okružuju nekakvo podzemno gradilište. Pješacima su ostavili prolaz jedva širi od metra, pa ljudi u prolazu zapinju o mene i ispričavaju se, i ja se njima. Kiša koja je maločas počela rominjati ne ometa radove; iz jame dopiru snažni udarci i metalno struganje. Točno je jedan i pedeset. Stigao sam u jedan i petnaest, naručio kavu, popio je, došlo je jedan i četrdeset pet, nije mi se pilo još kave, platio sam i izašao. Zapravo sam gotovo s nestrpljenjem dočekao vrijeme da odem, svjestan da bi mi njezin dolazak donio jedino poniženje. No van mi se, naprotiv, uopće ne odlazi. Nemam kišobran, unutra se ne želim vratiti, a otići znači definitivni rastanak s njom. Ostajem stajati pored vrata, bez ikakve nade da će doći. Samo čekam da kiša razmoči moju petparačku romantiku, moju zaglušujuću naivnost.

Najednom: da, to je ona, na kraju uskog hodnika. U jednoj ruci kišobran, drugom mi domahuje. Panika zbog nagle materijalizacije tog lika, čije je savršenstvo u mojoj mašti pregazilo granicu podnošljivog. U ovako rastočenom izdanju, mokrih ramena i rijetkih vlasi slijepljenih za čelu, još sam mu veća suprotnost. Ipak, dok se približava pronalazim utjehu: hoda trapavo, ispod prekratkih hlača proviruju neukusne mliječne najlonke, kosa joj nije više dražesno kratka već se objesila po vratu i vapi za malo pažnje. Možda bi se dalo o nečemu pregovarati.

- Strašno mi je žao...
- Ma nema zbog...
- ...ali ne mogu ostati. U gužvi sam, ne stignem ni ručati. Ako baš hoćeš, možeš me otpratiti natrag.

Uzimam njezin kišobran, u nadi da će me uhvatiti ispod ruke. Ništa od toga. Hodamo uza željeznu ogradu, šuteći, zaokrećemo dva puta, silazimo u pothodnik. Potpetice otkucavaju kao u TV kvizovima, kada se natjecatelj ne može sjetiti odgovora. Ona kaže:

- Ah, da. Pokupila sam tvoja pisma. Neka od njih, čini mi se. Jer sve što je palo na pod otkako se sandučić pretrpao, pokupili su smetlari.

- I... što misliš o njima?

- Gramatički prilično korektna, stil nezanimljiv. Evo, tu radim.

Zaustavlja se pred mramornom poslovnom zgradom.

- Tu prodaješ cipele?!

- Ne. Radim u odvjetničkoj kancelariji. Još jednom, žao mi je. Čuvaj se.

Pružajući mi obraz. To je onaj tren u kojem sam kasnije tako često zaustavljao film; usporeenje, primičem se njezinom licu, uranjam u mirisni oblak, usnama joj dotičem kožu, *cut*, ostajemo sljubljeni u vječnosti.

No ipak se nastavlja; do dana kada sam je posljednji put vidio. Čudno je da se najbolje sjećam sirena i galame, kolone automobila s otvorenim prozorima kroz koje vire ljudi, mašu zastavama i bacaju petarde. Čudno, jer sam pločnikom hodao gledajući ravno pred sebe, nevidljivim tračnicama, kao navinut.

Vidio sam komadić te utakmice, na malom televizoru ispod portirovog pulta. Prilično je nabusit:

- Čuli ste me, u ovo vrijeme više nema nikoga.

Hoće da ga pustim na miru gledati utakmicu, mogao bi svaki čas planuti, zgrabiti me za ovratnik i izbaciti. Ipak, još jedan krug po praznom mramornom predvorju. Oprezno se približujem; molim vas probajte još jednom, znam da nije otišla. Napokon grabi slušalicu, sadistički, priprema se da rikne kako mi je sada valjda jasno da je nema, neka se gubim ili će pozvati policiju. No izraz mu se lica naglo mijenja, mrmlja nešto u slušalicu, pruža mi je kao crkotinu na vrhu štapa.

- Halo? Oprosti molim te, bio je zastoj u prometu, sišao sam na pogrešnoj stanici, pa su me poslali na pogrešan ulaz... Možeš li ipak sići na tren?

- Ne, potrošio si svojih deset minuta.

- Daj mi još samo dvije, molim te. Samo da čuješ što ti imam reći.

- Dobro znam što mi imaš reći i ti znaš što mislim o tome. Da si stigao na vrijeme, sišla bih da ti još jednom kažem u lice. Ali u biti je svejedno. Moram ići, šef me treba. Ne zovi više.

Neko sam vrijeme zurio u blistave mramorne stupove, neosjetljiv za portirove sarkastične ubode u leđa. Pa otklizao ulaštenim podom, kao na zračnim jastučićima, u zagrljaj gnjilom jesenjem povjetarcu.

Bila je sasvim u pravu. Što bi se promijenilo da sam je još jednom vidio? Nisam li, siguran u ovakav ishod, došao samo po završni udarac za svoj već pošteno iscipelareni ego, u nadi da će se tada ukazati dugoočekivano, najniže dno, makar s treskom, pa ću pokupiti krhotine i polijepiti što se dâ?

Nije se ukazalo ništa. Jednako mutna i gluha slika, okus još gorči.

Povraćati sam počeo već na putu kući, i uništio jedine pristojne cipele. U kafić sam ušao bez namjere da se napijem, samo da olakšam sve glasniju bol u nogama. Hodao sam satima, sasvim nepoznatim ulicama, premda sam ih prošao stotine puta. Kafić je bio prazan; sjeo sam u kut. Ubrzo je nahrupila i okružila me gomila navijača. Razgaljena je rulja pjevala i kucala se kriglama piva, jedna se našla na mojem stolu, netko se htio kucnuti sa mnom, stigla je još jedna, pa još tko zna koliko.

Nekoliko sati kasnije, pridigao sam se i oteturao do autobusa. Pri jednom naglom kočenju, netko mi je žestoko nagazio nogu; crnac dvadesetih godina, možda trideset pet. Ne bih ni primijetio njegovu crnoću - žurno sam okrenuo glavu na drugu stranu - da nije počeo urlati; što još hoću, nije li se pristojno ispričao. Nisam se usudio uzvratiti pogled. To ga je još više raspalilo; praviš se da me nema je li, razbit ću ti pičku, svinjo rasistička. Na prvoj stanici, potrčao sam prema kanti za smeće. Presporo.

Fotelja u kojoj se obično klatim zaklatila se nekako sama od sebe. Daske su jauknule. Dižem oči s ekrana prema lončanici obješenoj o stropnu gredu; majčin cvijet u njoj je preminuo ali gle veselo se ljulja, zazibana nevidljivom rukom. Vjetar nije, prozori su zatvoreni. Dakle što? Umor? Morska bolest u očima? No evo stiže ponovo, jače, tutnji negdje u podrumu, ovaj se put i zidovi drmusaju, čitava se građevina njiše, jeza gmiže niz kralježnicu, pribija me za naslon, nestao bih pod ormarom da se mogu pomaknuti, zavaren sam za stol, kao jarbol sam ga zgrabio da me valovi ne odnesu, betonska se lađa ziba na valovima zemlje, kolika li je sila zaljuljala ovih tisuću tona, dopire ravno iz Zemljine utrobe, iz vrtoglave dubine, prsnulo je

negdje unutra, usisava nas užareno ždrijelo, urušava se tanka podloga ovog svijeta, komadi se odlamaju i padaju u procjep, je li to Božja kazna stigla za sve nas ili na moju osobnu adresu, možda je epicentar točno tu pod radnim stolom, samo što nije odletio, draga kućerina putuje dolje i ja s njom, temelji su već samo prah, ni podruma više nema, stepenice se mrve jedna po jedna, pucaju stakla i tanjuri, eksplodiraju slavine, šišti voda, drobe se stropovi, prizemlje se prazni kao zahodska školjke kad pustiš vodu, lete kauči i ormari, gdjeokoj reprodukcija ostaje visjeti na začuđenom kosturu zidova, naprimjer Dalijevo *Prerano okoštanje jednog kolodvora*, vrlo prikladno, no zidovima odoše i posljednja rebra, praskaju grede nad glavom, krov će se sklopiti kao ligeštul i spljaskati me, sve će do posljednje krhotine propasti u jamu, zemlja će se zatvoriti i polako se slegnuti oblak prašine sitnije od pršića.

Ne. Prestalo je tresti. Samo se lončanica još podrugljivo ziba. Ovo je bilo samo upozorenje, no vratit će se, i to za ozbiljno. Prokleti potresi! Opreznim ponašanjem možda izbjegneš prometne nesreće, zarazne bolesti, bankrote, brakove, suicidalne porive, možda te zaobiđe metak psihopata koji puca u gomilu, eksplozije bojlera i nuklearnih centrala, burzovni slomovi, kompjutorski virusi i regionalni sukobi, ali prije ili kasnije kresne te potres i tu nema nikakve pomoći, ne možeš naslutiti neće li već idući tjedan, sutra, usred ove rečenice... Lako što je čovječanstvo izgrađeno na ocoubojstvu; od nečiste savjesti mnogo je opasnija ta nikad ugasla, deponirana i pritajena grmljavina u srcu svijeta, tempirani bijes Boga Velikog Praska. Sve se vertikalne fantazije, povijest i progres, uspon i uspravnost, u hipu sravne na nulu kad On odluči da je došlo vrijeme za naplatu ulupanog vremena. Tada kosi sve redom; potres je jedna od rijetkih istinski demokratskih, neklasničkih i nešoviniističkih pojava.

A nadao sam se da je ovdje sigurno barem od takvih svinjarija. U gradu sam betonske nakupine neprestano vidio kako se obrušavaju i drobe sve pod sobom. Nemaš se kamo sakriti, svejedno jesi li unutra, na ulici ili pod zemljom, sve se pretvori u klopku, smelje te i zatrpa. Tu na otoku, naprotiv, gotovo ti ništa ne može pasti na glavu. I evo ti sigurnosti. Statistički je možda vjerojatno da ga sada neko vrijeme neće biti, ali fućka se meni za statistike. Ubadat će u srce svaki jači nalet vjetra, svako pucketanje krovne konstrukcije, neumorno ću provjeravati lončanicu. Ali kamo odavde? Da krenem plivati, pa što bude?

Nešto je u meni dovoljno glasno govorilo da će se ova kuća, utočište čuvano u rukavu, pretvoriti u egzil iz kojeg se ne vraća samo tako, kad ti dosadi. Mjesec je bio pun one noći

kada me linijski brod sa sjevera donio ovamo; počeo se ukazivati visoko na nebu poput vodenog žiga još prije nego je sunce zaronilo na suprotnoj strani. S pramca sam promatrao kako se iz mora izdižu tamni obrisi otoka, obala strma poput zatvorskih zidova. Ali onda je maestral na palubu donio dah proljeća, prve znake već probuđenog juga, s njima viziju jednog drugačijeg mene, proljetnog, južnog, i rasplinula se svaka misao o porazu i bijegu.

Ta mi je kuća dugo gnječila savjest. Zajedno s majčinim riječima: *kad budem gore, voljela bih se samo jednom vratiti, da vidim u kakvom je stanju bez mene*. Podmuklo. Znala je da nemam smisla za sizifovska herojstva, da neću ljeta provoditi rintajući ne bih li spriječio neizbježni danak vremenu. Otac je, doduše, jednom davno rekao da mu puca prsluk što će biti kad umre. Neka je samo prodam. On nije vjerovao u zagrobni život. Ni ja, ali sam svejedno izabrao srednje rješenje, jedno od onih koja ništa ne rješavaju nego nanose patnju i jednoj i drugoj strani. Kuća je patila više, sramno zapuštena. Dvorišna vrata dočekala su me okovana bršljanom. Stepenište zagubljeno pod borovim iglicama i trulim lišćem. Ono koje vodi u vrt razvaljeno kišama. Vrt: to se moja sentimentalnost odbijala pomiriti s prizorom kupinjaka, zmijskog raja. Napukli i otpuhani crijevovi sve su govorili o stanju potkrovlja. Na prozorskim su se okvirima posljednje ljuske laka izvijale u agoniji, kancerozna se hrđa rasplazila zidovima.

Sa mnom je postalo još gore; prestala je dolaziti mještanka koja je iz sućuti zalijevala majčino cvijeće i prozračivala, tu i tamo potegnula krpom. Cvijeće je otišlo s njom, umjesto otpremnine. Bez nje ionako ne bi poživjelo ni tjedan dulje. Nju bih bio rado zadržao, da podbadanje nije postalo nepodnošljivo. Zašto ne ovo, zašto ne ono. A kad bih obećao da ću se, evo odmah sutra ujutro, baciti na taj kotlić, na te slavine, na ta razbijena stakla, samo bi me gledala s gađenjem na usnama, podbočena na vratima, pa prezirno frknula i odgegala se. Napokon je na vlastitu ruku dovela čovjeka koji je nešto kuckao po kuhinji, dok nisam strčao i razgalamio se, kako se usuđuje ponašati kao da je kuća njezina. Prašina i pauci su se potom bezbrižno raskomotili. Mrtve sam muhe gurao pod ormar. Nije ih ugodno bosom nogom nagaziti u mraku; žarulje su redom pregorjele. Tama je osvajala komadić po komadić kuće. Njoj je trebao spasitelj od utapanja u zaboravu, a sa mnom je dobila još jednog utopljenika.

Po tko zna koji put obilazeći kuću u potrazi za nečime zanimljivim, u konobi, ispod slomljenih vesala i zahrđalog roštilja, iskopao sam nevjerojatnu relikviju: očevu pušku za podvodni ribolov. Mislio sam da je majka očistila do posljednjeg njegova traga. Ova naprava koja je uspjela izmaći cenzuri priziva ga poput Aladdinove lampe, vraća me u vrijeme kada

se bezuspješno trudio uputiti me u njezinu namjenu. O, kako sam mrzio taj materijalni dokaz razlike među nama, nesavladivu prepreku na putu da i ja postanem ribolovac, hranitelj obitelji. Da ga zamijenim i stvar preuzmem u svoje ruke. Ne, te su ruke odmah razotkrile svoj besperspektivni karakter. Nikada nisam ništa ulovio, osim minijaturnih ribica kojima sam zaradio samo njegov podsmijeh, tobožnje divljenje što sam pogodio tako malu metu.

Mnogo je godina prošlo otkako sam posljednji put dotaknuo tu stvar. Pažljivo je čistim od prašine, provjeravam laštike. Začudo, nisu istrunuli. Ni harpun, od nehrđajućeg čelika, ne pokazuje znakove starenja. Ubojito je oružje strpljivo čekalo povratak lovca, odnosno da lovac u meni sazrije. Pušku umatam u platno i krećem preko brda svojom stazicom ispod reda smokava, kroz vinograde i pješčane vrtove.

Na plaži, pod popodnevnim suncem: dvije postsezonske strankinje, ružičaste kože, žalosno debele. Gnusno cikću brčkajući se u plicaku. Tobože koketiram pogledom ali se ne zaustavljam; razočarane su. Smještam se u sjeni jedne grote, na lapornim pločama oblim poput plikova. Peraje i maska kupljeni dan prije polaska napokon će dobiti priliku. Na ronjenje nisam ni pomislio otkako sam ovdje. U gradu sam se neprestano zamišljao u moru, slušao valove u glavi, osjećao kako me ljuljaju. Tu jednostavno nemam potrebu za njim, jer je nadohvat ruke, svuda uokolo, stalno.

Pušku jedva napinjem, ali ustrajem, forme radi; loviti nenabijenom puškom, tu prevara prejako smrdi. Oprezno zakoračujem, uranjam do brade. Neko vrijeme ostajem tako prerezan zrcalnom jutarnjom površinom, tijelo čuči pod morem a glava strši vani, vjerojatno izgleda poput bove. Ili nečeg neodređeno jestivog, barem kormoranu koji tobože nezainteresirano pluta na razumnoj udaljenosti. Tišina je potpuna, nema ni rutinskog šljapkanja valića. Napokon se odvažujem uvući i glavu. Pitom krajolik, brežuljci obrasli raznobojnim algama. Trzaj nogama i nestaje oslonca. Prepuštam prozirnom tepihu da me nosi, tek povremeno mijenjam kurs kakvim lijenim zamahom, kao što možda čine kitovi. More već desetljećima nije bilo ovako toplo, kaže radio. Pretoplo za ribe, očito; nijedne na vidiku. To me oslobađa misije da makar pokušam koju pogoditi, pa se ispružujem na leđima i zaklapam oči. Glavom mi se mota čudna misao o smrti kao jedinoj istinski pouzdanoj vertikali. Tjeram od sebe tu sablast; zaranjam. U kratkim intervalima, zatim zadržavajući sve više zraka. Spuštam se na dno, odgurujem, jurim natrag. Ili lebdim u plavetnilu, usred ničega, visim na nevidljivoj niti, rasterećen tijela kao astronaut.

I tada je opažam. Na jedva pet metara, okrenuta leđima, bezbrižno, zaigrano pase. Bjelasa se poput fatamorgane, kao preslikana iz bajke, čarobnim štapićem posađena na hrid.

Prekrasna orada. Hrptenjača se propinje prema glavi pa povija sve do punačkih, gurmanskih usana, zalisci na škragama cakle se poput draguljnih naušnica, rep nehajno leluja, kao na povjetarcu, premda su mu dva zamaha dovoljna da nestane s vida. Golema zvijer, elegantna poput morskog leptira, zlatnog i mesnatnog. Među svom očevom lovinom, orada je bila kraljica. Obroke je pretvarala u svečanost. Rijetko ih je donosio, i nijednu ni približno veliku kao ova. Ovakvu mrcinu nisam vidio ni na slici.

Ma koliko oduvijek prezirem taj podvodni ribolov, najednom savršeno znam što treba učiniti. Ne gubim ni trena; krećem prema njoj ravno s linijom repa, da ostanem u mrtvom kutu. Okomito nad hrbatom, lagan pokret da joj privučem pažnju. Bljesak bijelog trbuha; zaokreće se poput teške jahte. Jedan me neopisivo dug tren fiksira staklenim okom većim od oraha. Odapinjem. Harpun prolazi kroz jetru, možda i srce, zabija se za dno. Rep poliježe poput suhog lista; jedino još začuđena usta pokušavaju usisati malo života. Oko bez kapka zuri u mene tugaljivo, razočarano, zericu prezirno.

Dok plivam prema žalu, ipak je za svaki slučaj čvrsto stišćem uz sebe, čak i kada prestaju posljednji trzaji. Nekoliko puta zastajem da je ponovo razgledam i uvjerim se kako je stvarna. Polazem je na obalu. Sjedam na stijenu da se nauživam prizora, diveći se podjednako njoj i sebi. Nožem joj param trbuh. Crijeva idu sama, ali škrge i srce su vrlo žilavi. Dok ih čupam čuje se slabašno skvičanje, poput glasanja minijaturnog praseta.

Zagledan u obzor, nisam opazio prikradanje sutona. Uskoro, kada sve potone u crnilo, kao i svake srijede, jedna će drhtava točkica izroniti iz ništavila i narasti do veličine trokatnice. Ali dok prolazi pored mog podija od oblih lapornih ploča, neću odmahivati putnicima nagnutim preko ograde nego uz šačicu besposlenih šetuckati gore-dolje lukobranom u gradu na obali, pogleda uprta u mrak. Kasnit će dvadesetak minuta. Sve ću žustrije koračati betonskom stazom. Kada pramac napokon zareže mrtvo lučko more, srce će htjeti poletjeti. Par trenutaka jeze: što ako se ipak predomisli, u posljednji čas shvativši u kakvu se nerazumnost upušta? Ali ne, ne, ova lepršava bijela haljinica i osmijeh koji me podrugljivo promatra s palube, pa se raskriljuje i rivom prosipa biserje!

Po isplaženom čeličnom jeziku mile automobili, vreće povrća, ljudi, ona. Jednako nasmiješena, zakoračuje na obalu, spušta torbe, čeka da joj priđem. U tom trenu kada joj prilazim u mene se zauvijek gravira: bljesak lažnih briljanata u suncima od bijelog zlata ispod ušnih resica; zagasiti bljesak očiju koje me pretresaju loše prikrivajući znatiželju a i

kratkovidnost; sićušan procjep između dvije gornje jedinice koji je provirio između rastvorenih usana, što je posljedica škiljenja kao i kose bore oko očiju i vodoravne na čelu; izduženost čela koju uzaludno, a i bez ikakve potrebe, nastoje kamuflirati šiške; simpatično obla, no nespretno prenaplaćena koljena nalik jabučicama; glatka put ipak prilično tupastih listova; još bezbroj sitnih nesavršenstava koja, istini za volju, ne stignem opaziti u tom jednom trenu nego ih u sliku naknadno upisuje žudnja.

Je li zaista sve ostavila zbog mojih zagrljaja, ukrcala se na taj brod da ovdje izmislimo svijet samo za nas dvoje?

Da, jer već tren kasnije jurimo cestom do trajektnog pristaništa; za pola sata bit ćemo na otoku.

Kada je pozvonio poštara, jučer u podne, telegram sam uzeo bez ikakvih slutnji, dobrih ili loših, uvjeren da je na ovu adresu došao greškom. Razderavši omotnicu, ostao sam zuriti u papirić. Pročitao sam još dva puta, pustio ga da padne na pod, otišao u kupaonicu. Stao sam pod tuš ne svukavši se i pustio vodu. Potom se vratio u predsoblje, stvar ponovno uzeo u ruke i pao u vatru. Lice mi se zažarilo od vrućih valova, u sljepoočnicama je stalo luđački pulsirati.

Otada ne prestajem razgovarati s njom. Glas koji se u meni pokrenuo proizvodi bujice čudnih, šašavih, romantičnih, mudrih i potpuno besmislenih riječi. Tako sam mjesečario kućom, zamišljao da je već pored mene, ponovo otkrivao stvari koje sam odavno prestao primjećivati. Objašnjavao sam joj sve što bih dotakao pogledom; vidiš ove smo stepenice saizidali moj otac i ja, zapravo bio sam jedva dorastao da mu dodajem cigle, ovaj smo čempres posadili kada sam krenuo u školu, našeg posljednjeg zajedničkog ljeta, nadam se da ti madrac nije pretvrd, može li tjestenina *al dente*?

Navečer sam telegram odnio u krevet da ga čitave noći držim u rukama, kako ne bi nestao u snu. Prije toga sam u kući i oko nje učinio sve što je izgledalo moguće. Odvaljene komadiće stepenica posložio u majstorski mozaik. Pokupio svaku borovu iglicu i svaki suhi list u dvorištu. Čak i s grana počupao one koji su ostavljali dojam da bi mogli uvenuti preko noći. Na obrasli vrt navalio sam kosom; pokazala se tupa pa sam korov počupao rukama. I bršljanu sam naplatio sve ove godine bezbrižnog šepurenja. Unutra sam oprao stepenište, podove, prozore. Razbijene maskirao zavjesama ili namještajem. Promijenio žarulje.

Odmaknuo svaki ormar da pokupim uginule insekte, zavukao se i pod krevet. Isprašio madrace i tepihe. Ulaštio ogledala. Oprao posuđe koje se u slivniku razmnažalo tjedan dana, spremio ga, ali zbog otkrića jedne prljave viljuške u ladici, ormare sam počistio do posljednjeg komada i sve ponovo oprao. Čitavu sam kuću dobro prozračio, kuteve poprskao insekticidom i dezodoranom. Ubrao cvijeća i napunio nekoliko vaza. Ispravio nakrivljene slike. Izvršio inspekciju ukrasnih predmeta na policama i polovicu poslao u davno zasluženu mirovinu. Svakoj stolici odredio optimalan položaj, pazeći da ne djeluje preuredno, kao u kasarni. Naposljetku sam na kuhinjskom stolu ostavio velik nož, možda po uzoru na književnike koji nad kaminom vješaju lovačke puške, metonimije svojih ubijenih lavova, odnosno svojeg privlačno-opasnog ega.

Oko ponoći sve je bilo spremno za nju, a ja za spavanje. Uvjeran da me sve ovo dotuklo.

Tri sata kasnije još sam u krevetu sjedio širom otvorenih očiju. Otišao sam do kupaoalice da i sebe podvrgnem nužnom tretmanu. Podrezao nokte na nogama, dlake u nosu, iščupao one na leđima, uvukao štapiće u uši i istisnuo prišteve. Napravio trideset sklekova i provjerio u ogledalu ima li kakve promjene. Vrativši se u krevet, uzeo sam knjigu. I do jutra ostao na prvoj rečenici. Zatim sam pročešljao kuću od tavana do konobe, premda potpuno skeptičan prema mogućnosti otkrića čega za ubijanje vremena. I nabasao na podvodnu pušku.

Vijugamo cestom prema trajektu koji će nas prenijeti na otok. Ona je utonula u svoje sjedište, s morskim miljama na licu, ja sam za volanom. Strah da ću blebetati bez veze, izgovoriti stotinu suvišnih i pogrešnih stvari, pokazuje se neopravdanim; kao nikada ranije, smiren sam i siguran, nošen blagim vjetrom u krmu, površinom poput ulja. Njezina je lijeva ruka u mojoj desnoj. Ne ispituje o mjestu kamo idemo, kao da se dalje sve podrazumijeva; u zvijezdama su zapisani tragovi koje slijedimo. Milujem je pogledom, bez riječi. Želim je samo gledati, gledati. I ona mene povremeno pogleda i nasmiješi se, što nije sasvim točno, jer se uopće ne prestaje smiješiti.

A tada, usred jednog od očekivanja da mi uzvрати pogled, ona najednom s obje ruke grabi sjedište i skače u uspravan položaj; jedan je kombi, dolazeći iz suprotnog smjera, na izlasku iz zavoja prešao na našu stranu – vozač je očito izgubio kontrolu. Preblizu za kočenje. S desne strane, provalija. Motam svom snagom i kombi zaobilazim slijeva, savršeno, premda sam u životu zabrljao i ono što nitko drugi ne bi. Ali kombi ima prikolicu, jednu od onih uskih i visokih, koja se zanosí nakon što je vozač uspio povratiti smjer, pa se prevrće na nas,

prignječivši desnu stranu auta. Hitna pomoć stiže uzalud. U prikolici je konj, prekrasan vranac. Tko god ovu partiju igrao protiv mene, mogu mu jedino čestitati.

Brod se primiće bez glasa, sporo ali neupitno, zatim tutnji, drma obalu, pljuska je valovima. Uvijek me obuzme divljenje prema toj grdosiji, elegantnoj koliko i snažnoj. I uvijek se prepoznam među putnicima na palubi. Očeve me ruke čvrsto stišću za nadlaktice, unatoč blagom majčinu prijekoru podigao me na ogradu da bolje vidim, ne bih li kuću na tren ugledao među borovima, brodski strojevi tutnje, treba vikati da bismo se razumjeli, no riječi su suvišne, sreća odjekuje na našim licima, jedino se može pročitati sreća što smo zajedno, počeli su praznici, provest ćemo ih u kući skrivenoj usred otoka, skrivenoj od svake loše vijesti, dani će biti glatki kao obluci, ujutro pješčanom stazicom na plažu, katkad barkom do grebena gdje otac lovi ribu, brat ćemo smokve i rijetke kupine koje nije spalilo sunce, dugo iza sumraka sjediti na žalu i tražiti kakvo treperavo svjetlo na obzorju, biti zajedno u svakom trenu i svakoj misli, ništa nas neće razdvojiti, nikakvo sutra, tatu nećemo pronaći na tavanu, sve je drugo laž.

Sada zaista krećem kući. Oradu ostavljam galebovima.

VI.

Sve se teže prepoznajem ispod ove brade i slamnatog ženskog šešira koji nosim otkako me otkriće podvodne puške u konobi odvuklo do mora. Bio je to, doduše, samo izgovor, na obali je nisam ni izvadio iz torbe nego krenuo s noge na nogu, stazicom duž pročelja s pompoznom natpisima "Vila Amanda" ili "Naš mir", dobacujući blesave osmijehe psima i ridikulima koje vuku svojom uzicom. Kako li sam prezirao te nedjeljne ljude, a vidi me sad, omamljen mirisom mora i prerano sazrelim suncem koje me usprkos šeširu ispljuskalo po licu, sjeo sam na kamen i s manje misli u glavi od guštera ispruženog na susjednoj stijeni zagledao se u točku u kojoj se more i nebo složno pretvaraju u ništa. Polako promiče ribarska barka. Starac sporo, bešumno zamahuje veslima, poteže strunu s lijeve strane, potom onu s desne, opet hvata vesla, poteže slijeva, zdesna, domahuje mi i ja odmahujem, pa ustajem i krećem kući, obrastao u bradu koju si toliko željela vidjeti na meni. Jer bi mi licu tobože dala profinjenost koja mu tragično nedostaje, kao što mi duši nedostaje plemenitosti. Ali dakako da brada to ne može promijeniti, ništa ne pomaže da ljude učiniš onime što nisu, premda upravo i jedino to svi želimo, biti što nismo, jer ono što jesmo je nasmrt dosadno, nedovoljno, pogrešno, ili gore: nepostojeće, baš ništa. Moja te umjetnost nije zanimala, bilo ti je važno jedino da izgledam kao umjetnik. A sad moju bradurinu proglašavaš čistom pakošću, tvrdiš da je puštam samo jer me ne možeš vidjeti, premda je istina da brada zamjenjuje sve što jesam ili sam mogao biti, jer da nosim bradu je sve što o meni znaju, ovdje sam jednostavno *onaj bradonja*, brada je dakle sinonim za ništa, dlakavo prikazanje odsutnosti.

Kuća je otok usred otoka. Od ostalih je kuća skriva gusto raslinje, od mora brežuljci preko kojih, na bilo koju stranu, do obale treba hodati dvadeset minuta. More je teško i omirisati, osim kada nagovještaj kiše razbudi sol u zraku. Jedino galebovi podsjećaju da je blizu, no u krstarećoj visini doimaju se interkontinentalnih nakana. Mještani su, naprotiv, čudno kontinentalni, okrenuti unutrašnjosti otoka, svojim vrtovima, kojoj ovci ili kravi, i svinjama koje srećom stanuju u vlastitoj komuni na suprotnom rubu sela. Vrtovi su od crvenog pijeska, dragocjenosti koju je je vjetar dopuhao dok ovaj komadić kopna još nije ni slutio svoju pomorsku sudbinu. Pješčana se torta slegla na kamenom tanjuru a ljudi se posadili oko nje i čvrsto uhvatili svaki za svoj komad. Strah za tu šačicu zemlje, ili nekakav genetski autizam, sačuvao je partikularnost njihove crvenokose, bljedokožne i pjegave rase, taj otočić u crnoputoj primorskoj populaciji. Jednako je upadljiva njihova ravnodušnost prema svemu što se ne obrađuje, ne muze i ne kolje, radilo se o moru, ostatku kopna ili ljudima. U polje

odlaze sami, nestaju u labirintu stazica među trskom, tek povremeno dopire zvuk motokultivatora, jedini koji ovdje potječe od čovjeka. U sumrak sve aktivnosti zmiru iza visokih dvorišnih zidova, za večernje se šetnje ne može sresti ni duše.

I kada sam pomislio da je na tako savršenom mjestu nepovratno zakopan svaki trag pokojnog vremena, eto javila se želja da ti pišem. Ma nemoj, čujem te kako kažeš, imao si priliku pisati i govoriti kada je to moglo nešto promijeniti, umjesto da se zakapaš u šutnju, puštaš da nam se uvuku tolike neizgovorene riječi, sad bi zadizao poklopac jer je iščezla opasnost da te nešto povuče unutra, ti koji nisi ni trepnuo dok su stvari pucale sad bi čeprkao po smetlištu za komadićima da ih lijepiš, pa dobra ti zabava i svaka čast, to kazuje tko si. Pločice domina dalje nezaustavljivo padaju, lako mi je, kažeš, napuhavati floskule i u njima se skrivati, ništa drugo i ne radim, nikada nisam ni naučio što znači raditi, zahvaljujući maminom novcu, on me održao djetetom, a sad evo mogu neograničeno uživati u svojim djetinjarijama. Ti si vrlo ponosna na svoje umijeće tumačenja, sve ti je kod mene nešto *kazivalo*, čitavog si me tumačila logikom bijega i skrivanja, od tebe prije svega, i od stvarnosti, pročitala si moje sveobuhvatno dezerterstvo, moju nedoraslost za život u dvoje i za život uopće, svemu si znala objašnjenje, riječi su tekle iz nepresušnog izvora, ja im se nisam suprotstavljao, s nadom kako ću u naš par ugraditi načelo popuštanja, kako tvoju elokvenciju prati sposobnost da barem nešto i čuješ, točno je jedino da sam rano prestao vjerovati kako je riječima misija vatom zatrpavati pukotine među nama. Ali to već proglašuješ mojom floskulom, jednom u nepreglednom nizu.

Floskule, djetinjarije, takva su tumačenja bez ostatka pokrivala i moju glazbu, od dana kada sam prvi put dotaknuo tipku na klaviru, do posljednje note koju sam odsvirao, sve je, zar ne, bilo glumatanje. Klavir si osobito rado mrzila jer je simbolizirao moju latentnu ali neizlječivu privrženost majci. Od tog se fetiša djetinjstva nisam mogao rastati jer sam na njemu prošao svoju glazbenu inicijaciju, kao i generacije prije mene. Beskorisno je ponavljati kako mi se fućka za djetinjstvo i da me od majčinog naslijeđa i svih obiteljskih tradicija zanima jedino muzikalna nit, a pijanističku sam vertikalnu ionako iznevjerio, kao mladi buntovnik zamijenivši klavir violončelom. Jer klavir u našem stanu bio ti je nešto poput velikog crnog monolita iz Kubrickove *Odiseje*, smjesta si mu dodijelila ulogu kondenzatora mržnje, koja je postupno ozračila sve što spada u istu i srodne kategorije, sve što ima crno-bijele tipke, sva glazbala, notni papir, pjevušenje u kupaonici, melodiozne jezike poput talijanskog, cvrkut ptica. Ali najteže od svega si podnosila upravo moja popuštanja, što sam se na sve napade smješkao umjesto da pružam otpor, što tvoji bjesovi nisu nalazili stijenje da se do sita razbijaju.

Kažu da se otok ne opire moru već mu se utječe, kao što se jedriti može jedino popuštajući vjetru. Tu na južnoj strani otoka valovi se i nemaju na čemu razbiti, obale su niske, muljevite, obrasle trskom, jedino se sjeverni rub isprasio zidom oštarih grota. Južni je dio kapljica zemlje razlivena morskom površinom, obli hrbat pradavnog monstruma koji se tek mjestimično spasio Potopa, no prema sjeveru se budi iz razvodnjenosti, zmijulji u bezbroj uvala i usjeka, gdješto poseže visoko prema nebu, drugdje je nezaplavljeno kopno tako usko da ga jači valovi katkad prelijevaju, na mahove presijecajući otok. Na jednom mjestu zaista puca, tamo gdje je za prolaz plovila prokopan kanal, koji je ujedno i klimatska razdjelnica: pravi Mediteran južne polovice tu mutira u nešto surovije. Na sjevernoj se strani jedva može ugledati ovca, vjetar čupa i nosi sve pred sobom, od stabala su se u vertikali održali jedino orijaški hrastovi i kesteni, te čvornate masline koje su tijekom dugih stoljeća usavršile drugačiju strategiju otpora, povijanje do zemlje. Prijetnja je britkog vjetra usađena u sjeverne otočane, oni hodaju uspravnije, unaprijed napetih mišića u očekivanju pokušaja da ih otpuše. Njihovo se jedino naselje visoko propinje, kuće su zbite i oklopljene, ulice poput katakombi. Južno je naselje, naprotiv, rahlo i rastresito, kao samoniklo usred vrtova. Vjetar tu donosi radost raslinju, ali i gnjilost i glavobolje, zgrbljena leđa i pogled zaboden u zemlju ili pod more. Ovce se, kažu, ne smije predugo gledati, da im se ne ukiseli mlijeko.

Sjevernjake flora i fauna mnogo manje zanima od trgovine i pomorstva, vjekovna ih tradicija veže uz daleke krajeve, možda su zato svoje naselje izgradili na kamenom vidikovcu i češće pogled upiru prema pučini ili prema nebu, da pročitaju hoće li biti nevere, da osvježe trajnu molbu za budnost nad moreplovcima, i nijednu misu ne propuštaju. Mrtve čuvaju na sigurnoj udaljenosti, na jednom od brežuljaka u zaleđu, nekoliko ih puta godišnje pohode u procesijama, a na Dušni im dan doručkuju na grobovima i ostave sve što ne mogu pojesti. Na južnoj je strani pobožnost manje protokolarna i horizontalnija: u crkvu navraća kako tko stigne, na nekim su raskrižjima i priručne, minijaturene kapelice čavlom prikucane za stablo, župnici zajedno sa župljanima okapaju blitvu i bob, zajedno s njima proklinju olujne oblake, a i s mrtvima se ovdje održava prislan odnos, groblje je tik uz selo i uredno kao ambulanta.

Ukratko, Sjever i Jug zdušno vuku svaki na svoju stranu. Rasječene polovice spaja pokretni most, izgrađen dovoljno davno da otok zaboravi svoju dvojnost, no različiti su motivi i logike, jedni žele bliskost do potpunog srastanja, drugima je nužan razmak. Radi li se o jednom ili dva otoka žučljivo su se parničili Skylak, Strabon, Apolonije Rodijski, Pomponije Mela, Plinije Stariji, Ptolemej, predlažući solomunska, pa i ekstravagantna rješenja, katkad u najboljoj namjeri ucrtavali još jedan, treći otok, ili čak stvar pretvarali u skupinu sitnih. Sukobljene su strane odvjetnike nalazile u kartografima sve do prošlog stoljeća, kada je definitivno pobijedilo zatečeno stanje, kratkovidni materijalizam. Na štetu iskonske istine

prihvaćena je činjenična laž: otoka su dva. Nije laž, protestiraju geolozi, jer s brda koje se uzdiže nad prevlakom između dva otoka, na kopnu u daljini lijepo se vide dva sasvim razdvojena planinska lanca, različitog podrijetla i tektonskog sastava. Pod neplaniranim morem sudarili su se glavama i provirili da vide što se dogodilo, pa srasli. Slučajnost je ispravljena hiperrealizmom, krampom i lopatom. No neka baš zato bude pjesnička istina: otkako su dva komada kopna preplivala more da se zagrlje, otok je jedan i nedjeljiv.

Sjedinjenje, to je bila tvoja vizija postojanja u dvoje. Srastanje u bezosobno treće biće, amebu s dva para ruku i nogu, ali jednournu. Što je sve trebalo utopiti u ime stapanja polovica, jer one navodno ne mogu bez izgubljenog blizanačkog para? Koje puteve zaboraviti da se sastanu na pola puta? Što sve pobacati iz mogeg uma kako bi postao polovicom tvogega? Moju si tvrdnju da sam po nacionalnosti otočanin bez trunke kolebanja proglasila notornom budalaštinom, slažem se, a ipak, to bih prvo naveo da me pitaju što sam, možda i jedino, premda sam rođen daleko od svakog otoka, moja je inzularnost nadgeografska, stvarnija od faktografije. Iako smo našu vezu s entuzijazmom naselili u kompromisni *no-man's land*, *duty-free* područje bez granica i zastava, naknadno je oživjela tvoja podcijenjena kontinentalnost, udružila se sa svim ostalim antagonizmima i odvukla te na svoju stranu. Ti si zajedništvo shvaćala kao odricanje i žrtvu, odricanje od sebe da bismo zajedno imali više. Sve tvoje žrtve nemoguće je pobrojiti. Naprimjer? Eto, salata od krastavaca koju si zbog mene jela svaki dan. Što je netočno i zlonamjerno, uostalom ja tvoje krastavce uopće nisam podnosio, neoguljene i u prst debelim kolutićima, ali to, pozivam te kao svjedoka svoje obrane, nisam nikada spomenuo. Da jesam, rekla bi da sam opterećen sitnicama, a da mi promiče ono bitno. Kao da životni smisao nije u samim sitnicama, i kao da je tvoj život pletar samih grandioznosti. Rekla bi također da mi je *majka* gulila i tanko rezala krastavac jer njezin je zloduh visio nad svakim tvojim kulinarskim pokušajem. Taj podatni, samozatajni artikl, dakako, bio je samo jedan od receptora za kojima je tragala tvoja latentna iritacija, posebno zanimljiv zbog svojeg freudovskog oblika. O, kako se lako, kako neprimjetno sve premetne u svoju suprotnost. Kao što te na početku privlačilo sve što nisi znala o glazbi, tako si vidjela nešto privlačno čak i u mojim prljavim gaćama pod ormarom, ti koja bi deseterima mogla držati tečajeve spremanja vojničkog kreveta i koja račune za špeceraj prepisuješ u teku. Zaljubljeno si se smješkala mojem neshvaćanju razlike između četiristo i četiri tisuće, čak ti je i bržnost moje majke bila simpatična, nisi mi dopuštala ni riječ da kažem protiv nje. Sve dok maligna mutacija nije donijela *materine*. Taj je atavizam kroz tanku membranu profinjenosti provirio najprije s hinjenim zrnem obzirnosti, *ti materina*, premda je već i u tako eliptičnom izdanju jasno objavljivao novu razvojnu fazu našeg braka. Ja sam, dakako, simptom propustio detektirati, uvjeren da se radi o zalutaloj, u svakom

slučaju prolaznoj pojavi, a ona je brzo odbacila kukuljicu sramežljivosti i zabljesnula u punom izdanju, pustila korijenje i za sobom povukla brojnu obitelj. Šarolika razuzdanost njezinih izdanaka gravitacijsku je točku održavala u mjestu geneze, organskom leglu zla, ali naravno da prava meta verbalnih projektila nije bilo sâmno spolovilo, nego stakleno zvono simboličkog uterusa. Jer nije li naše sjedinjenje paralizirala moja genetski programirana ovisnost o majci, otporna čak i na smrt? Drveni sanduk i dva metra zemlje, pouzdano znaš, ne ometaju magnetsku konstantu koja mi je identitet zakovala za majčinski potporanj, i nikakva evolucija, nikakvi preobražaji ne mogu ni okrznuti kamen temeljac moje ličnosti, duhovno robovanje majci, podmuklo utjelovljeno u glazbi.

Od sve moje glazbe zapravo si voljela jedino da te vodim na koncerte. Djelu je pritom pripadala uloga kulise, gubitka vremena između foajea i entrakta, ono važno je bio koristan, plemenit čin socijalizacije i prilika da prošeeš garderobu, a i da dugačkom popisu pribrojiš još jednu stvar koju radiš *zbog mene*, što kasnije dakako treba platiti, ma koliko ponavljao da ne podnosim prisustvovati izvedbama jer me podsjećaju na stotine, tisuće sati vježbanja, krvave mjehuriće na prstima, ukočene zglobove i bol u leđima, podmuklo ustrajnu poput zubobolje, sve do neizbježnog, neljudskog probadanja koje te prisili da baciš gudalo, ispružiš se na podu kao svijeća i kralježnicu moliš za oprost, podmićuješ je obećanjima plivanja i masaže, samo da te pusti da se još malo vratiš za glazbalo i pokušaš shvatiti zericu više o tom komadiću papira na notnom stalku, da prodreš još korak dalje u neprozirnu noć. Noći i dani, sve su te godine prošle kao u snu, čitavi dani u istom položaju, koliko je tijelo dopuštalo, ujutro pijesak u očima, mukotrpno skidanje sa somnifera, pa cjelodnevni program kofeina, vitamina, nikotina i aspirina, lepeza narkotika, od onih za nadahnuće, za ubrzanje kada treba potegnuti, do onih koji izoštre vid, za fino brušenje, ali tako malo onih istinski vrijednih trenutaka, toliko tupog trenja za par iskrica, i stižu kad već drhtim od iznemoglosti i gladi, najednom ih ima previše, glava pretijesna za sve što vidim, posežem za njima, koju prvo dohvatiti, za kojom krenuti, i evo žar se već gasi. U krevet odlazim iscijeden ali sna nema, tijelo mi vraća za ono što mu radim, ja ga mrzim jer me ne pušta da radim, toliko natezanja s tijelom. I onda me opet dovlačiš u koncertnu dvoranu, orkestar privlači stolce, ti počinješ zijevati, ja osjećam ubode u kralježnici dok solist prilazi glazbalu, njegove su ruke moje, prelazim jagodicama preko konjskih struna, dotičem ebanovinu žabice i pritežem vijak sa sedefnim ukrasom, milujem vrat od stoljetnog rebrastog javora, podižem bolan ali ohol pogled u dvoranu, daleko izvan nje, u prstima tisuće etida, konzervatoriji, međunarodni ugled, najveće svjetske dvorane, sve oči uprte u mene, svjetlo i temperatura idealni, frak sašiven po mjeri, od pažljivo odabranog sukna, lice poprskano kolonjskom vodicom, pazusi dezodoranom, publika željna i zahvalna, nabrušenih osjetila, iskašljana i ispuhanog nosa,

gudala spremna da odapnu, dirigent izvija obrvu, prestajem disati, prasak prvih taktova, naglo probuđeni duh glazbe me podiže, nosi poput čarobnog tepiha, čitav sam apstraktno, antimaterijsko gibanje... Ali odmah zatim, nepogrešivo isti debakl: ponovno opažam živog čovjeka koji proizvodi glazbu, njegove mesnate prste, podbratke i ružičastu, orošenu ćelu ispod tankih vlasi, i gomilu besprizornih, trulećih ljudi oko sebe, nepodnošljivo blizu, što glazba ima s njima, moram izjuriti van, vratiti joj se sam, odljuđen, bestjelesan, prebrisan.

Jedino naselje sjeverne otočne polutke vrlo je rječita figura samoće, fatamorgana iznikla iz kamena, kristalna skulptura posađena na rub klisure i zaboravljena, do prozirnosti posivjela od sunčane jare, mrazeva, posolica, groma. S jedne ga strane s mukom dohvaća cesta, s druge je pogibelj odrona, jedino je vremeplovom dostupna lučica duboko dolje, na bijelom žalu. Uskim prolazom kroz kameni bedem izbija se ravno na opločeni trg. S prozora nepovjerljivo virka krezuba starica, jedna od rijetkih preostalih, zaključuje da si bezopasan pa ti pokušava prodati ovčju kožu. Riba je vjerojatno egzotičan artikl, da se uspne survinom trebala bi joj krila. Ljudi su se popeli u brončano doba, no metalna novotarija nije narušila autokraciju kamena. I život se napokon počeo kameniti, djecu više nema tko rađati. Osim pogleda niz hrid, strmoglava je i povijesna vertikalna: kuće su izgrađene na rimskim grobovima, tu je i stup s kapitelom koji, ugrađen naopačke, služi kao rukohvat stubišta, u jednu se staju ulazi kroz gotičke lukove, nad njima je raskošna lođa s arkadama u kojoj je nekoć stolovao biskup. Prenamjena je ovdje izvrsno funkcionirala, sve dok naselje nije okoštalo u izdanju vlastitog fosilnog ostatka. Osnovna je škola kratko vrijeme bila skladište, ali ubrzo je prestala potreba za skladištenjem. Crkvena je zgrada izrasla na mjestu rimske *villae rusticae*, koja je najprije mutirala u predromaničku kapelicu, zatim se okušala kao bazilika, i tek su franjevci definitivno obustavili adaptacije. Pobacali su poganske kamene svece sa slijepim očima od olova i postavili pravovjerne, izrezbarene u drvetu i krasno obojane. Isus je ispružen na rastuženom majčinom krilu, vidljivo mrtav, zbog rupa među rebrima i na glavi, no nekako ga to previše ne smeta, doimlje se bezbrižan, rasterećen, više nalik usnulom, premda bradatom djetetu. Blažena je djevica bila slabije sreće. U razgolićeno srce, veliko i zlatno, nabodeno je sedam bodeža, isto zlatnih, ali ipak bodeža. Njemu je lako, ubili su ga i sad mirno spava na mekanom, a ona je stoljećima ukočena u tom neugodnom položaju, sa srcem poput dikobraza. Kada otočni sinovi i muževi odlaze preko mora, prizor rastanka je jednako dirljiv i estetski visokovrijedan, ali čekanje koje ostavljaju na obali mnogo je manje spektakularno, bodeži nisu zlatni, žrtva se piše samo onima koji su otišli, računa se u dolarima, a suze onih koje čekaju sasvim su besplatne. U klaustu je kamena varijacija istog motiva, nazvana *Madona s djetetom*. Ovdje su oboje vedri i zaigrani, još ne znaju što ih čeka.

Ako se duh moje majke okamenio u uskom grlu našeg braka, s očeve je strane prošlo sasvim glatko. Kako i ne bi, kad je mojoj očinskoj lozi jedina vertikalna uža koje se tradicionalno veže za tavansku gredu. Ti si lakonski odmahivala na tu priču, još jedna epizoda moje mitomanije, ali dva bratića u dvije godine, e tu si se zainteresirala. Zaista ne znam što nas toliko privlači užetu, uz toliki spektar mogućnosti, možda se radi o zavjetu nekogavnog pretka, ili su brojni primjeri potvrdili da je stvar pouzdana, pa čemu eksperimentirati. U svakom slučaju, još od vremena života u komuni teško prođe zima da netko ne osvane na tavanu, ako proljeće okasni bude i po dvoje. Nekoć je to bila bogata patrijarhalna zajednica, posjede su obrađivali najamnici iz okolnih sela. Kada sam krenuo u školu, otac me odveo na inicijaciju u obiteljsku baštinu. Dugo smo šetali brežuljcima, on je zastajao i pokazivao očevinu, ovo su bili naši vinogradi, ovo naše oranice, ja sam ih s puno dobre volje zamišljao umjesto šikara i pustopoljina. Mjesto obiteljskog zdanja, naprotiv, nitko više ne zna pokazati, nije ostalo ni kamena, točnije pojedinačni su kamenovi ugrađeni u kuće u čitavoj okolini, što je pohvalno, barem su nekome poslužili, za razliku od obrađivih površina koje smo upropastili. Problemi su počeli kada je puklo patrijarhalno zajedništvo i posjed je podijeljen među braćom. Svako ga je pokoljenje sjeckalo u manje i manje čestice, iz kojih je sve teže i teže bilo izvući profit a uostalom sve je manje bilo i zainteresiranih za zemlju, jedni su se prihvaćali užeta, drugi odlazili u grad, premda su i tamo neki pronalazili svoje uže. O razlozima se nikada nije razgovaralo, u očevoj se lozi i o drugome uglavnom šuti, naročito o onome što te muči. Na majčinoj pak strani govore, govore, počnu još prije nego ustanu, čitav dan ne zatvaraju usta, ni u snu, govore sebi ako nema tko čuti. Naročito se rado tuže na svoje probleme i bolesti, često sami proglašuju smrtnu dijagnozu, liježu i umiru i po nekoliko puta, tjeraju te da se pitaš kad će već jednom, to ti je sasvim poznato, zar ne. Kod njih je, međutim, cvala umjetnost. I nasljedstvo, manje plemenito, ali opipljivije. Naravno da s majčine strane nisu štedjeli cinične komentare na očev račun, a da je on prezirao njihove račune. Kod njegovih nije bilo umjetnika, mnogo im bolje uspijevaju čudaci, kojima je od ljudskog društva draže lutanje šumom ili kakav drugi vid čamotinje. Meditativni tipovi, u redu, samo što ih prije ili kasnije pronađeš na tavanu. Nakon trećeg si se pogreba zabrinula za mene. U našem stanu nije bilo tavana, pa ni greda, dobro za početak, ali da budeš mirna, lustere si zamijenila plafonijerama, bacila sve moje remenje, i da nasamariš kravate kupila mi kolekciju krasnih dolčevita. Zašto sam se toga sada sjetio? Jer sam rastreseno kuckajući po gredama nabasao na kuku dovoljno široku za vezanje debljeg užeta.

Neki izvođači karijeru vežu uz jednog skladatelja, drugi se dobro snalaze u svim stilskim razdobljima, u komornoj i orkestralnoj glazbi. Kada sam, negdje oko petnaeste, na stalku prvi put rastvorio partituru Bachovih *Šest suita za solo-violončelo*, znao sam da će mi

promijeniti život. Prodirale su u mene kao kroz putar i ubrzo izgurale interes za svu drugu glazbu, sve što sam htio svirati bile su Bachove Suite. Širina i raznovrsnost su općemaženi ideali, no ja sam sreću našao u krajnjoj redukciji, ili ako ti je draže: u beskonačnom tesanju jednog te istog. Više me učitelja pokušalo izliječiti od monomanije Suita, kada su odustajali ja sam likovao, sve vrijeme potrošeno na druga djela bilo bi ukradeno Suitama. Gutao sam sve što je napisano o genezi i evoluciji suite, od vremena kada je prvi put spominju kao *a composite of pieces linked by a common tonic and some kind of resemblance in their Conceits, Natures or Humours*, preko smrtno dosadnog, gluhog razdoblja Beethovena i Mozarta, do suvremenih autora. Premda su za dodavanje *Giguea* temeljnom sklopu *Allemande-Courante-Sarabande* najzaslužniji Englezi, tijekom baroknog razdoblja oni su suitu smatrali nižerazrednim proizvodom, možda zato što je k njima stizala kao francuska izvozna roba koju su prezirali, *all that junk*, no ako su je ipak skladali, oponašali su francuski *style brisé*. U nijansiranju stavova i namjena suite naročito su pedantni bili Nijemci, dijeleći ih na one za uživanje, naprimjer *Privat-Lust*, stolne, recimo *Banchetto musicale*, te parodije, kao što je *Joco-seria harmonia sacro-profana*. Francuzi su ih izbezumljivali svojom sklonošću da u nekim stavicama potpuno zaborave na metrički puls i do mile volje fantaziraju, te još više da staložen, ozbiljni kraj zamijene poskočnim, pa i razuzdanim. Poskočno *na gut*, rezonirali su Nijemci, ali na kraju *zahlen bitte*, stati na zemlju. Još jedna manifestacija pretpotopnog, nepoderivog natezanja treba li djelo završiti kao zatvorena logička cjelina ili se rastvarati prema svijetu i svemiru. No premda je zbog razgranatosti različitih poimanja i povijesti neprekidnih mutacija razvoj suite nemoguće promatrati kao jedinstven proces, one temeljne odlike uvijek su prepoznatljive: suite je pastiš, bilo pobožan ili posprdan, amalgam darwinovskog podrijetla, nastao usvajanjem i preobražanjem raznorodnih elemenata, kontrastiranjem ugođaja, registara i ritmičkih obrazaca različite gustoće i napetosti, koji međusobnim dopunjavanjem toliko govore jedni o drugima.

Kao i stanovnici sjevernog i južnog sela na otoku. Međusobna im je mržnja još jača od one prema svemu što dolazi s kopna. Podrijetlo južnog sela nije antičko već pastirsko, a u odsutnosti starosjedilaca i aristokratske distinkcije zadržala se ruralna jednakost. Prastanovnike, paleolitičke lovce, gusari su rastjerali nakon urušavanja Rima, a vrijeme je rastočilo njihove nastambe od suhog kamenja ili ih pretvorilo u gromače. Pastiri su uvezeni u srednjem vijeku, iz dubine kontinenta. Nije ih privukla razvedena obala ni ljekovita klima, nego nada da kopneni razbojnici neće dovesti za njima. Za more nisu osobito marili, više je stoljeća proteklo dok su ga primijetili i počeli graditi pristanište za barke, čemu mijenjati navike kad imaš sve što ti treba. Zatekli su i mnogo korisnih predmeta, naprimjer drevne sarkofage, koje su pretvorili u pojila za stoku. Crkvenjaci su također, kao i njihovi sjeverniji

kolege, pokazali smisao za recikliranje građevinskog naslijeđa: romanika je zaplijenila i oplemenila mjesta poganskih obreda, gotika pod njezine ravne stropove umetala šiljaste svodove na vlastitim zidovima. Na boku je crkve neki župnik dao uklesati: *Homo, noli hic mingere nec immundari*. Na latinskom, dakako, jer kako bi na svetoj zgradi izgledao natpis *Čovječe, nemoj tu pišati ni srati*? Ali što je s župnikovim visokim pokroviteljem i poslodavcem koji razumije sve jezike, kako se njemu to dopada? Duh i tijelo oduvijek su se teško podnosili, naročito kada je crkva u blizini. Unutra nema raskoši, prostorija je banalno četvrtasta, ukrašena preko volje, onom najnužnijom scenografijom. Freska kojom je nepotpisani umjetnik oplemenio zid iza oltara je remek-djelo dijakronijske sinteze, ili previd koji srećom nikoga ne uznemiruje. Prizor u gornjem desnom kutu neupitno spada u ono iskonsko vrijeme, sve je *by the book*, jasle, djetesce božanskog lika, bezgrešna majka, otac dakako u elipsi. Nešto niže, u ulozi popunjavanja prostora, ali i simbola vječnosti: more, i jedan otok na njemu, ne ovaj, već nesumnjivo univerzalan, arhetipski. No središnji je motiv preslikan iz srednjovjekovnih bajki: djetesce iz prethodne epizode, sada oklopljeni vitez na konju, kopljem probada zlog zmaja. Čovjek bi ipak očekivao nešto lokalnije, naprimjer borbu do smrti s kakvom ribetinom, ako već moraju biti zastupljene borba i smrt. Klanje zmaja zadovoljno promatra spontano okupljen puk, izmilio iz nastambi koje gle nisu nalik otočnima, već neboderima iz razdoblja socrealizma. Da se radi o industrijskom dobu, potvrđuju i njihovi visoki dimnjaci, koji neugodno asociraju na konclogore. Još čudnije, ljudi ne izgledaju domaće, lica su im nekako kubistički-egipatska. Sveobuhvatnosti alegorije nedostaje još samo portret Božjeg pastira za kompjutorom, dok se sa svojim stadom sjedinjuje na Internetu.

Koncept sjedinjenja ti si s lakoćom zaboravila kada se između nas ugurala Sisa. Potrebu za sparivanjem si zagubila ostvarivši jednost, monolitnu ali pluralnu, u svojem majčinstvu, tada si stekla svoje *mi* i bodljikavom ga žicom ogradila od mene, prema oportunističnosti trenutka bila si majka ili dijete, ono što daje život ili ga traži, dok se dimenzija žene, u smislu objekta žudnje a i banalno svakodnevnog, naglo preselila u prošlost, jer razbuktali pupoljak majčinstva, dugo čuvan pod staklenikom, nemjerljiv je s ikakvim vanjskim efemernostima. Nenadmašan instrument za lučenje životnog smisla, nepobjedivo oružje, Sisa! Jer još dugo nakon što je dijete isisalo potrebnu dozu života ti si potrebu nastavila podgrijavati, kada su privlačnosti svijeta zaprijetile da mu rasprše koncentraciju Sisa ju je nepogrešivo fokusirala na vaše hermetično jedinstvo, a kasnije, sublimirana u sferu simbola, pjevušeći je razoružavala svaki moj pokušaj da nešto značim.

A što sad pokušavam, želiš da objasnim, zašto ti pišem, čemu prizivati sablasti, ali ja

objašnjenja nemam, može li se uvijek objasniti svoje postupke, bismo li išta učinili da unaprijed znamo, znam samo da ovo tada ne bi htjela ili mogla čuti, možda je i meni trebalo vremena da sve to sazrije, možda se dobro vidi samo iz daljine, možda ono bitno možemo vidjeti tek kada je prekasno i predaleko. Tko o čemu, a evo mene opet Bachu. Za života su ga štovali kao virtuoza na orguljama, čembalu i violini, kao pedagoga, *Kapellmeistera* i izumitelja viole pompose, no kao skladatelja? Dragulje koje je poklonio vječnosti držali su bombastičnim i zapetljanim, lišenim prirodnosti, jer im ljepotu zamućuje *pretjerana umjetnost*, jer su *baroque*, kojekako izobličeni i nastrani, jer se razmahuju tobožnjom sposobnošću da iskažu dubinu ljudske duše, a zašto mukotrpno čeprkati za biserjem po dnu mora kad ga se može pokupiti sa zemljine površine, kad je vrhunsko dostignuće ugoditi što većem mnoštvu, i to skladnom, baršunastom *musique chantante*, koja zrcali spontane naglaske ljudskoga glasa. Ubrzo nakon Bacha, barokna se suite utopila u *sonati da camera* i *divertimentu* za otmjene haydnmozartovske plesove u korist *Pensiongesellschaft Bildender Künstler*a, te još samo povremeno provirivala u baletu i vojnoj glazbi. Sâm se Mozart, doduše, odvažio na izlet u taj arhaični oblik, no rezultat je bio takav da ga sljedećih pola stoljeća nitko nije ponovio. Barokni su majstori posuđivali motive jedni od drugih ne zamarajući se poštivanjem integriteta, rezali gdje im se htjelo, citiranu građu ukrašavali ili unakazivali, i to nije bilo nimalo loše viđeno, već smatrano odavanjem počasti. Moderno doba, međutim, nakon što je suiti dopustilo povratak iz dugotrajnog egzila, postupak derivacije smatralo je najvećim umjetničkim grijehom, anti-autorstvom. Revolucionarno ju je devetnaesto stoljeće s raznježenim paternalizmom nazivalo "dobrim starim svijetom". Ropotarnička je prašina s nje otpuhana koliko zbog neoklasicističke mode, što je u odnosu na baroknu suitu očigledna zabuna, toliko zbog buđenja nacionalne svijesti, jer su je konkurentske nacije rado prepoznavale kao upravo svoj autentični proizvod, tipični odraz nacionalnog duha. Renovirane suite Sterndale Benetta Englezi su proglasili dokazom svoje pionirske naravi, Francuzi su se u Saint-Saënsovoj *Suite algérienne* divili vlastitom majčinskom nagonu prema Trećem svijetu, a praktični Nijemci stavke iz mrtvog doba oživljavali umecima u duhu vremena, dramatskim poemama i koračnicama. Čak su i skladatelji iz perifernih zemalja, poput Griega, Hamerika, Sibeliusa, Nielsena, Rimsky-Korsakova ili Čajkovskog, otkrili da je suite podatna za udomljivanje njihova egzotičnog nacionalnog zanosa. Dvadeseto je pak stoljeće ustoličilo imperative preispitivanja i revolucionarnosti. Oni koji ne mogu bez dihotomija kod suvremenih su suite razgraničili akademske preokupacije od inovatorskih, suite *à l'antique* od onih za kazalište, operu i balet. Pritom su se, dakako, pravili da ne primjećuju sve ono treće, od Satiejevih *Chapitres tournés en tous sens*, preko Stockhausenovih *Momente*, Holstovih *Planets* i Groféovog

Grand Canyon, pa sve do *Suite en sous-sol* underground rock grupe Tuxedomoon. Uvijek će se naći takvih koji svijet razdvajaju na suprotstavljene blokove, kao i onog što se, kao njima za inat, ne da ugurati ni u jedan ni u drugi.

Ono treće na otoku smjestilo se na kopnenoj prevlaci između dvije polovice: urbano ušće u koje stoljećima s jedne strane utječu brđani a s druge poljodjelci nije ni Sjever ni Jug, ili je i jedno i drugo. Koncentrični redovi ostataka gradskih zidina svjedoče o skokovitim pretvorbama pastira u patricije, najamnih radnika u trgovce i ugostitelje, ovi su potonji u sljedećoj generaciji postajali pomorci, neki od njihovih potomaka brodovlasnici i skupljači umjetnina, tu i tamo dogodio se i koji znanstvenik, biskup, pa i svetac. Stare su se utvrde nekoliko puta pretvarale u nizove kuća, a teren iza novih utvrda u ponudu građevnih lokacija čija je cijena bila u pupčanoj vezi s kretanjima barbara. Zbog njih su podizane visoke kule, koje bi se, nažalost, uvijek pokazale pre niskima. Još je više od svih provala oružja učinila malarija, desetkujući stanovnike. Jedan je gradonačelnik dao srušiti zidine, uvjeren kako je uzročnik bolesti loš zrak, *mal' aria*. Propuh je slabo pomogao, osim rušenju svih prethodnih građevinskih slojeva, zatim se opet krenulo ispočetka. Nad gradom je, međutim, zauvijek ostao duh nostalgije za onim davnim zlatnim razdobljem kada su se rimske galije služile prolazom ispod pokretnog mostića. Oduvijek je ovdje jedini unosan biznis otisnuti se što dalje na more, svakako pod tuđom zastavom. Gradska vlastela nikada nije bila previše buntovna prema zastavama, itekako se trudila svakoj pokazati lojalnost, spremno mijenjala prezime, jezik, podrijetlo, a zauzvrat dobivala pomoć da se izdigne nad susjedima. Zastave su najčešće stizale sjevernim gradskim vratima, kojima se izbija ravno u lučicu. Tu se utopilo nekoliko generacija lavova, simbola onog najupornijeg okupatora. Taj se kroz stoljeća pojavljivao u različitim izdanjima, kao carstvo, republika ili diktatura, ali uvijek je donosio kamenog lava i postavljao ga u nišu ponad sjevernih vrata, i kada je zastava padala on je padao s njom. Posljednja se garnitura dosjetila i skulpturu zamijenila reljefom. Lava uklesanog u zid nitko nije mogao baciti s rive pa se i danas kočoperi nad vratima, premda razbijene njuške. Zastave i lavovi, ratne krstarice na obzoru, gladi, bolesti bilja, stoke i ljudi, sve sudbinsko otoku stiže s kopna, no ipak mu kronično nedostaje zanimanja za sve što se na kopnu događa.

Dobro se sjećam sudbinskog tona jedne tvoje rečenice, kada je trbuh počeo izranjati: *Sada će se sve promijeniti*. Htio sam ti se naceriti u lice, odgovoriti kakvom majmunskom gestom. Kako se usuđuješ izgovoriti nešto tako skaredno? Što to u meni može promijeniti? Što mi uzeti? No istina je da sam ono što su mi uručili s etiketom mogeg sina prvih mjeseci promatrao prilično začuđeno, kao zmijsko jaje, stvar koja mi je unatoč nedužnom izgledu

žustro isisavala dragocjeni ostatak mladosti. Ne, nije mi bilo teško mijenjati pelene, brisati bljuvotine s lica i proljeve s namještaja, što smrdljiviji to sam se zadovoljnije osjećao, to veća žrtva, bolje se otplaćivao manjak instant-osjećaja. Je li moja krivnja što sina nisam, kao ti, ispljunuo iz vlastite utrobe? Što se između nas dvojice, od trena u kojem je najtvrdoglavlja molekula mogeg sjemena obavila slijepu misiju, pa do ukazanja izgužvanog, kmečavog stvorenja, ispriječila planina diskontinuiteta, golema rupa koju je trebalo pokrpati? Ali otkako me to čudnovato, mekano, mirisno, bespomoćno biće počelo prepoznavati, pružati mi ruke i zakapati glavu u moje rame, bio bih ubijao zbog njega, dao se živ rezati na komade da to ne učine njemu. Puste priče, kažeš, jer zašto sam onda grabio svaku priliku da šmugnem, da se dohvatim gudala? Moram li *guditi* i dok dojiš? Ali slušaj samo tu riječ *guditi* kad je izgovore tvoja usta, ne označuje ništa srodno umjetnosti već gnusnu radnju od koje ti se u najmanju ruku kiseli mlijeko. Gudalo je bilo moj patetični surogat za stvarni život i zločinački alat kojim sam potkradao tebe i dijete. Ukratko: moj penis u ruci.

Većina je Bachovih suvremenika suite smatrala skladateljskom masturbacijom, kompliciranom gimnastikom bez ljepote. Do nas nije stigla definitivna verzija, već samo jedna od etapa beskonačnog procesa ispravljanja i dopisivanja, jedan od koraka u nadobudnoj potrazi za savršenstvom. No ipak se jasno nazire kako identitet svake od šest suita, tako i vizija cjeline. Temeljne misli izložene na početku učestalo se vraćaju u nizu različitih raspoloženja, motivi se razvijaju prema načelu progresije u trajanju, bogatstvu sadržaja i tehničkoj zahtjevnosti. Solo-instrument raspolaže obiljem prostora za svoje maštarije, no istodobno zaživljuje neobičan dojam višeglasne harmonije, osobito delikatan na violončelu, jer polifonijski se efekt upotrebom dvozvuka, trozvuka ili četverozvuka može ostvariti jedino na štetu melodijske protočnosti i pravilnosti ritmičkog pulsa, tako da se donje žice unaprijed odsviraju u arpeggiu. Bach je problemu doskočio *latentnom polifonijom*, suzvučjem koje uho više zamišlja nego zaista čuje. Puna se harmonija javlja samo na tren ali ostavlja trag u sjećanju, duh joj ostaje lebdjeti u zraku, jer razlomljenost melodijske linije i neprekidno proklizavanje od visokih do niskih registara stvara doživljaj više simultanih dionica. Spajanje, pak, manifestnih i latentnih dijelova melodijskog mozaika ovisi koliko o izvođačevom umijeću anticipacije i projekcije, toliko i o slušateljevoj sposobnosti da u podsvijesti produlji trajanje ključnih motiva te ih otkriva u drugačijim izdanjima.

Pogled s brežuljka ponad kopnene prevlake otkriva neobičnu simetriju: otočiću od pijeska koji stoluje južnom polovicom otoka zrcalno odgovara jezerce u podnožju, s otočićem u sredini i urušenim samostanom na njemu. Jezero nije pravo, voda je morska, ali tako ga zovu jer se radi o laguni koju s ostatkom mora spaja tijesan prolaz. Tu je i mnogo otočana, iako

nijedan živ: groblje naselja na prevlaci. Iz lože na brežuljku može se promatrati pomorski spektakl pogreba. Duša se na posljednju plovidbu ukrca u gradskoj lučici, zaokruži rt, prođe uskim vratima i zauvijek se skrasi na umanjenoj replici otoka. Plima i oseka kroz tjesnac tog jezera tako snažno vuku da su je mještani, još prije Rima, koristili za okretanje mlinskog kamena. Od njega nije ništa ostalo, ali kažu da se na dnu još mogu prepoznati ostaci zvonika koji je potonuo zajedno s Carstvom, možda od tuge za njim. Govori se i o zvonjavi koja se katkad može čuti u olujnim noćima, ali ni apsolutni sluh nije dovoljan, potrebno je neko posebno uho. Ovdje s vrha otoka najbolje se vidi i ono o čemu sanja svako otočno dijete: put ravno preko vode, što dalje. Kopno za leđima, nadohvat ruke, nije zanimljivo. Treba mu ona daleka obala čija se privlačnost odavno podgrijava i prenosi s koljena na koljeno.

Iz čitavog paketa očinske uloge koji mi se zatekao na koljenima najteži je bio imperativ. Evo nas za stolom, zajedno s mljevenim mesom i trobojnom tjesteninom, on je usred tipične nihilističke krize, desnom rukom nalakćen na stol, lijevom drži viljušku kao da je krepana žaba, prebire po tanjuru, podiže komadić pa ga pušta da padne. *Jedi ili ideš istog časa u krevet*, treba reći. To je jedna od najgorih kazni, zapravo gotovo jedina. Ne volimo ga kažnjavati, katkad učinimo prvi korak u tom smjeru ali se odmah smekšamo, dresura ne napreduje ni centimetra. On nas je odavno provalio, u stanju je točno procijeniti opasnost svake prijetnje, uspješno eksperimentira s pomicanjem granice, sve otvorenije izaziva, stvar nepovratno klizi, mi je ne znamo zaustaviti, odnosno ti tvrdiš da je kriva moja mlakost, jer kada se radi o neposluhu onda je mlakost, moja, kod tebe se ista stvar zove nježnost, i nije nizašto kriva. Dobro, vrijeme je za natezanje, *jedi, neću*, za čupanje od stola i mlataranje nogama, pljeskanje po guzi, ugrize, suze i dernjavu, ucjene, ako ne ovo onda ne može ni ono, pa pogađanje, *pojest ću tjesteninu*, ali jede samo zelenu, zapravo stavlja jedno zeleno svrdlo na usta i ekvilibrira dok ne padne na stol, na pod, ti onda stvar s praskom prebacuješ na mene, *Zar mu nećeš nešto reći?* Naprimjer? Da moramo biti zahvalni za ono što imamo, da nam djedovi i bake nisu mogli birati hoće li jesti zelenu ili narančastu tjesteninu, da su bili sretni ako vide meso, da i danas, u nekim dijelovima svijeta... Ali ne živimo ni u vrijeme djedova i baka, ni u tim dijelovima svijeta, i kako da od njega zahtijevam više nego od sebe, ono što nikada nisam stekao, neku apstraktnu zahvalnost, za što točno, u ime čega, kojih to istina ja čuvam ključeve, u koje ciljeve da mu potičem vjeru? Jedi jer inače nećeš odrasti!? To bi bila kazna?

Pitanja bez odgovora, u neiscrpnom nizu, to je jedan od točnijih prikaza mojeg postojanja. Jesam li ga zato vezao uz Bachove suite za čelo, koje unatoč svim istraživanjima ostaju omotane gustom maglom? Kada su točno napisane, za koga i za kakvu namjenu? U Bachovo

je vrijeme bilo malo vrsnih violončelista, a i sam je bio veći virtuoz na drugim glazbalima. Stavci im se temelje na plesnim oblicima, no ne služe plesu i nemaju zabavan karakter. U gotovo potpunoj odsutnosti melodije, sve je u bogatstvu teksture, premda je katkad teško odrediti je li ispreplitanje motiva željeno, plod autorovih podsvjesnih mehanizama, ili spontane notne interakcije. Suite su antipod masovnog spektakla, zahtijevaju izvođenje u malom, zatvorenom prostoru. Kada ih je u dvadesetom stoljeću jedan od velikih čelista odsvirao u prepunoj crkvi, gledatelji su od ganuća, umjesto da zaplješću, ustali kao jedan i ostali stajati u grobnoj tišini. Svaki im ozbiljan izvođač pristupa sa strahopoštovanjem, kao mnogo jačem protivniku koji se zabavlja njegovim dvojnama i zabludama. Treba li gudalo potezati u istom smjeru pri nizovima istih nota ili, naprotiv, svakoj pridati drugačiji karakter? Smije li se *legato* stalno koristiti, ili samo kao ekspresivni izuzetak? Koliko *vibrata*? Jesu li u Bachovo vrijeme uopće svirali *staccato* i *spiccato*? Kako se zaista primaknuti autentičnom duhu ovog djela kada je izvorni autorski zapis izgubljen, a nijedna od četiri njemu suvremene kopije nema nikakvih uputa za izvođače? I ono najčudnije: kada čovjek potpuno uroni u Suite, kada se sjedini s njihovim unutrašnjim zamahom, dalje se sâmo kreće, pokret se nezaustavljivo obnavlja, i nastavio bi zauvijek kad se ne bi ispriječila čovjekova potreba da stavak jednom završi, jer ma kako duboko mogao zaroniti, mora se vratiti na površinu da udahne zraka. Odakle Suite crpe tu inherentnu motoriku? Iz istog onog izvora koji u moru stvara plimu i oseku, struje, valove?

Potraga za skrivenim značenjima suite je poput šetnje brdovitom unutrašnjošću otoka. Spotičeš se sterilnim kršem, žalosnom preslikom vlastita okamenjenog srca, lunarnim krajobrazom s kojeg su kiše isprale i zadnju šaku zemlje. Satima lunjaš u bunilu, prži te jara, zrakom titra maglica. Umjesto stijenja koje, ulašteno suncem, bolno strši poput ogoljelih zglobova i lubanja, pokušavaš zamisliti drevne šume. Drevni su ih stočari desetkovali za ljubav svojih stada, a preostali su gorostasni primjerci zapinjali za oko svakom osvajaču. Strani su birokrati, izbezumljeni dokolicom, na otoku popisivali i razrezivali porez na sve što se dalo prebrojiti, do zadnjeg trsa loze, ovnujskog roga i srdelina repa, izmišljali namete na korištenje morskog dna i morskih struja, na sve što je stizalo s kopna, alat, lijekove, duhan, šibice. Stabla su im bila naročito zanimljiva, hrastovi su redom mobilizirani u službu brodskih paluba ili pristanišnih potporanja, smreke su promicali u jarbole, bukve u vesla, grabovi su odlično grijali. No tuđinci su sjekli planski, a domaći sve odreda, dok nitko nije gledao, pa drvo noću odvozili do susjednih luka. Šume su spašavale od gladi, značile su život, ali preživjeti se moglo jedino sječom. Kada je masline prorijedila bolest, preostale je moralo dijeliti po nekoliko obitelji, svaka je brala svoju granu. Ako bi se neka od grana posušila, vlasnik bi joj kipućom vodom zalio stablo, pa bi se uskoro dijelilo suho deblo i

korijenje. Zarobljen na stablu, prije ili kasnije počneš si piliti grane i čupati korijenje.

Nije li to moja omiljena strategija, čujem te kako ubadaš. Ne, točno je jedino da sam se osjećao zarobljen u tom imperativnom svijetu, u ulozi onoga koji propisuje i zabranjuje, ne podnosim ideju autoriteta, da netko drugi misli umjesto mene, pa kako da uživam misliti umjesto drugih. *I takav misliš biti otac*, govorila si, *ti si sprdnja od oca*. Ali ja samo sina nisam želio vježbati da na zvižduk pritrči k nozi nego mu poticati kreativnost. Čudno kako riječi devalviraju dok se promatram tvojim očima, toj se *kreativnosti* već navlači pogrdan ten, kao i svakoj mojoj riječi ili gesti, sve je u kontekstu tvojih opservacija *mojeg slučaja* postajalo pogrdno, nastrano, izopačeno. On traži da mu nacrtam mačku, od mačke zaživljuje jedino dobra namjera, no i takvoj ti prepoznaješ zloćudan, ciničan izgled, premda ne znam ništa nacrtati pa ne vidim kako bih mogao nešto sofisticirano poput mačke zloćudnog, ciničnog izgleda. Pa zato što to iz mene probija čega se god dotaknem, ti dočekuješ *uppercutom*, tako mi ispadaju i auti i kuće i stabla. *Jer njega doživljavaš kao omču oko vrata svoje kre-a-tivnosti*, kažeš, s onim posebnim tonom koji tu odliku pretvara u papazjaniju. Ali kako nepravедno, jer poticao sam ga u svakoj prilici, ako nešto na pola puta između boce i bačve prozove *bočva* ja usvajam, ako želi čitav dan po kući hodati u perajama ja ne vidim razloga protiv, ako kaže *ja ću te doktorirati* dok mi odvijačem svrdla koljeno ja kažem bravo sine. Spontano sam se u svemu stavljao na njegovu stranu još prije nego je prohodao, ostavljala si ga u kavezu punom igračaka, redom ih je bacao van, neke su se pritom razbijale, od mene se očekivalo da govorim *ne ne ne to raditi*, itekako sam ga shvaćao, htio je samo da ga oslobodim rešetaka, da pustim note i uzmem ga u ruke, samo ne može se baš uvijek. No svaku sam opasnu misao brižno tjerao od sebe, nemoj mi reći da ih ti nisi imala, hoće li nestati ako se praviš da ih ne vidiš, naprotiv, treba svaku razgoliti, što bolje upoznati da se naučiš nositi s njom, evo ne bojim se pitanja, čisto spekulativnog, koje mi se povremeno, zaista rijetko, uvlačilo dok sam ga držao u naručju pored otvorenog prozora, što bi se dogodilo da ga slučajno ispustim, bih li to preživio, bih li ikada povratio funkcionalnost. I kasnije, bi li njegova trauma ikada zacijelila da majka slučajno padne niz stepenice. A ti si se s imperativom izvrsno slagala, bio ti je kao skrojen po mjeri, jedva si dočekala da mu upotrebnu vrijednost s dječjeg odgoja proširiš na odnose između nas dvoje, od trena kad se on pojavio spontano si izbacila kondicionalne, *dodaj mi ovo, donesi mi ono iz dućana, izađi dok ga ne uspavam*, ti si se pretvorila u Sisu, imperativnu, preuzvišenu i nezamjenjivu, ja sam se pretvorio u skoro ništa, vi ste činili plemenitu i nerastaljivu kovinu *majkedjeteta*, ja sam bio industrijski škart, unaprijed otpisani proizvodni gubitak, greškom *post coitem* neprerezano rasplodno grlo, u najboljem slučaju ukras sumnjivih estetskih kriterija, iako si prema potrebi posezala za daljinskim upravljačem koji me non-stop držao na *stand by*, koji je

istog časa u meni morao pokrenuti poplavu riječi, umilnu melodiju divljenja djetetu. Kako bi i mogao, kažeš, kad ti je sve divljenje bilo rezervirano za Suite, za sve ti je drugo duša pretijesna. Ali to je okrutno, razapinjati me između glazbe i djeteta. I zar je dokaz da nemam osjećaja što ih ne pokazujem jumbo-plakatima?

Jesi li me, uostalom, čula da o Suitama kažem jednu jedinu riječ? Čemu? Mogu li riječi oživjeti njihov ritam udisaja i izdisaja, prikupljanja i oslobađanja energije, prelamanja svjetla i sjene? Može li ijedna riječ makar zagrepsti površinu njihova unutarnjeg života? No ipak, ponesen neostvarivom žudnjom, prije ili kasnije kreneš prebirati po riječima, prvu suitu nazoveš proljetno zelenom, lepršavim buđenjem života i otvaranjem prema svijetu, u drugoj otkrivaš boje prvih suza i rana, izgubljene nevinosti, u trećoj blistavi procvat, zrelo voće i med, u četvrtoj azurno dostojanstven uspon prema nebu, s petom uranjaš u gustu, drhtavu tminu, u šestoj se sve boje rasprskavaju u zraci sunčevog svjetla. Ohrabren oštrinom vizije, osvajaš stavak po stavak. Šest linearnih katova glazbene zgrade, šest lica u nizu, šest vizija istog prizora. *Prélude*: ekspozicija, katalog raspoloživih motiva, prizmatična najava zbivanja. Neobavezno vrludanje misli, prilika glazbalu da pronađe svoj glas, da opipa zemlju pod nogama i udahne eter visina. *Allemande*: retorička teza, staložena, razborita, zidana kamen po kamen. *Courante*: njezin ludički, lunarni alter ego, okuražen, rastrčan, omamljen zovom daljina. *Sarabande*: prostor meditacije, iskoraka u onostrano. Neprekidnim kruženjem oko istih uporišta stvorena vizija istodobnosti svih dijelova kruga, mističan doživljaj ponoćne. *Menuet, Bourrée* ili *Gavotte*: galantna mijena mudrosti, otmjen i uzvišen plesni korak. *Gigue*: dramatičan obrat kada već misliš da ti je sve jasno, zaključak koji se ne da izvući iz premisa. Beskonačno se vraćaš svakoj pojedinoj suiti, svakom stavku, motivu, kontempliraš svaku notu u izvedbi raznih umjetnika, i u stanju mirovanja na crtovlju, ponireš u notno tkivo, pitaš se od čega se zaista sastoji a što dodaje tvoja želja za tumačenjem, tvoja nezasićena fantazija, jer iz dana u dan otkrivaš nešto drugo, nove prostorne dimenzije i arhitektonske detalje, sve tankočutniju isprepletenost niti, još finije vibracije, dosad skrivene fasete ushićenja, tjeskoba, bjesova, poniznosti, jedva čujne molitve, nadanja, patnje, melankolično sanjarenje i bijelo usijanje samoće, nova blistanja i sjenovite kutke, mahovinom obložena odmorišta, tanki led i vražji rep, neistražene dubine i nedostižne vrhove, nizove duga, daleke obale i zvijezde vodilje, povoljne vjetrove, crna potonuća, brodove koji unatoč snažim valovima tonike ostaju usidreni za dominantu, oblake na vječnom putu bez odredišta, leptire pribodene na pedalni ton, u beskrajnoj agoniji. Uzlazna je sekvenca katkad poput podizanja golemog tereta, moraš pribitati svu snagu, dobro se oznojiti da dosegneš vrhunac, odahnuti, pa oprezno natrag, na klecavim nogama. Katkad, pak, krupnim koracima osvajaš prostor, strelovito se propinješ, na tren lebdiš izvan

gravitacije, pa se survaš duboko u tminu. Iz dana u dan uranjaš dublje i posežeš dalje, veseliš se svakom novom otkriću, no uvijek doznaješ da su tragovi pogrešni, da vode jedino do spoznaje o vječnom izmicanju, da to iznenadno bogatstvo trenutka, čudesni višak smisla koji želiš zagrliti bujicom svoje ljudskosti nezadrživo propada u prostor bez dna.

Kao u smiraj dana, dok promatram morsko obzorje s podija od lapornih ploča oblih poput plikova. Pijanstvo propadanja kroz vrijeme, kroz stakleni tunel stoljećâ, bezgraničnost vremena slivena u jedan neopipljivi tren, i osjećaj nemoći, beznačajnosti pred ljepotom koja navire sa svih strana: ništa se od ozvezdanog, ozonom zapljuskanog sutona ne da nagrabiti u džepove. Svake večeri, stazicom ispod reda smokava, kroz vinograde i pješćane vrtove s gredicama krumpira i lubenica, kroz visoke trave i šuštavu trsku, preko pitomog hrbata, uza staro groblje, kraj kapelice, kroz kupinjak i gustiš makije, sve do te kratke zaravni što se poput balkona propinjala nad morem dok se polovica nije odlomila i survala niz padinu. Ovo mjesto zovu *Madona*, po kapelici podignutoj u znak zahvalnosti, jer oдавde se najprije mogao ugledati brod koji ti iz neshvatljive daljine donosi sina ili muža. Kameni su blokovi pod morem ostaci mola na kojem su se brodovi zaustavljali pri isplovljavanju, posade s obiteljima molile krunicu a potom nestajale na pučini, na nekoliko mjeseci, ili zauvijek. Nešto me ovamo dovlači, zove da se zagledam u tminu, razaznam svjetla parobroda prekrcanog kavom, duhanom, svilom, ili fjuke biča i uzdahe koji s vjetrom pristižu iz znojne utrobe galije. Ili pak u Novi svijet ispraćam težake kojima je peronospora poharala vinograde i maslinike. Stoljeća su trebala stočarima da podignu pogled s ovaca i okrenu ga prema moru, a zatim još toliko da brodograditeljske ambicije prerastu ribarske barke i posegnu za pučinom. Pulake, brigantine, golete i nave dugo se samo promatralo na obzoru, katkad sa strahopoštovanjem razgledavalo u luci, a onda su neki počeli odlaziti s njima, postajali vrsni mornari, pa i kapetani, ali uvijek kao najamni radnici. Sve dok jedan od njih nije s dugogodišnjih plovidba donio viziju pravog brodogradilišta, za prekomorske lađe. Svoj je optimizam, kao i svoj imetak, izgradio na soli koju je proizvodila susjedna državica. Visoku joj je cijenu održavao monopol, a njega carinici lakomi za sitnim poklonima. Kapetanu je dugo trebalo da imućnije otočane uvjeri u privlačnost pomorske trgovine, ali kada je izgrađen prvi škver, odmah je niknulo još pet. Otok se naglo trgnuo iz stoljetne zaspalosti, poplavio ga je miris terpentina, užurbali su se udarci čekića, na vezovima se u hipu zazibala šuma jarbola. Narudžbe su stizale iz gradova na obali i inozemstva, osnovana je i pomorska škola a kapetan postavljen za ravnatelja. No njegove su vizije plovile mnogo dalje od susjednih obala, znao je da neće pronaći svoj mir dok ne preplovi ocean na vlastitom brodu, a za to je bio potreban jedrenjak s tri jarbola, mnogo veći od onih koji su se gradili na otoku. Osnovao je dioničko društvo i održao niz nadahnutih tribina, u njegovim se riječima mogla

opipati svila i omirisati mirodije, dionice su se upisivale s uzbuđenjem. Uza sav kapital prikupljen na otoku, međutim, trebalo se zadužiti kod stranih banaka. Dvije godine kasnije, s pramca *Aurore* ipak su uz kapetana mahali i načelnik, župnik i svatko tko je držao do svojeg ugleda, jer prestiž je zahtijevao sudjelovanje u zajedničkom pothvatu. Zasut cvijećem, brod se polako pretvarao u uspomenu, i nikada se više o njemu nije čulo ni glasa. No zupčanike brodogradnje to nije spriječilo da uhvate zamah. Škverovi su uzimali nove kredite i gradili sve veće i veće jedrenjake. Otok je drmala koletivna brodarska groznica, svi su sudjelovali, obarali stabla ili šivali jedra. Navozi su grcali u poslu, radna se snaga uvozila i s kopna. Nisu obeshrabrile ni krize, ni pomorske blokade, poput one koju je jedan u nizu ambicioznih silnika održao osam godina, ostavivši luke zatrpane lađama propalim od uzaludnosti. Parobrod su otočni kalafati smatrali trenutnom modom, prezaposleni da podignu glavu, i kada su jedrenjaci već bili potučeni do nogu, kada su im parobrodi oteli i posljednju kilu soli, oni su još crtali nova, savršenija jedra. Sve se srušilo s praskom. Bilo je prekasno da se uhvati korak s parnim strojem. Priobalna plovidba, netko se dosjetio, spas je u malim brodovima za povezivanje otoka. Ali u brodare se jednom zauvijek uvukao dah pučine i zov dalekih obala. Umjesto da po primorskim lukama razvoze salatu, radije su s mola odašiljali pitanja na pučinu, dočekivali svoje neizgrađene jedrenjake.

Maketa jedrenjaka koju sam sastavio sinu poživjela je dok nisam zatvorio vrata za njom. Ali zato su mu pitanja bila nepoderiva. *Tata, što će tebi kike kad nemaš mlijeka? Tko je napravio zemlju? Zašto sam ja?* Što odgovoriti? Za sve okriviti Boga? Da, to bi ti se dopalo, to bi bila voda na tvoj mlin, kao da dijete nisi sama propustila kroz dovoljno mlinova svojeg Boga. Uostalom, već sam čuo sljedeće pitanje: A tko je napravio Boga? Da sam probao drugačije, znaš, najprije je bila jedna sasvim mala točkica, dočekalo bi me: a što je bilo prije nje? Ne, ona je bila oduvijek. Ali što je bilo prije oduvijek? I što će biti poslije? Bit će laž, dakako, jedina pouzdana, vječna konstanta, brižno umotana i spremljena na dno ladice. Što je bolje? Lagati mu ili priznati da je život smrdljiva prevara, da je satkan od ucjena poput: ako danas budeš jako dobar, sutra ćeš dobiti bicikl, i budeš jako dobar, ali dobiješ samo *pa rekli smo sutra*. Jesam li mu trebao objasniti da se odrastanje, i sve životno umijeće, sastoji u navikavanju na laž, nepravdu i bol, na neprekidni niz raznovrsnih boli? Bol je, i vlastitu krv, upoznao na plaži razderavši nogu na komad stakla. Čudno je to s krvlju, dobro znamo kako izgleda ta tekućina, koliko smo je puta vidjeli na televiziji, ali kada nam se uživo proljeva pred očima, ako je k tome još naša, ili naše djece... *Tata, boli me... Hoću da prestane...* Misliš li da ne bih sebe razrezao da mogu tako preuzeti njegovu bol, i svu koja ga čeka, da mogu za jedan zarez promijeniti svijet u kojem će odrasti? Ali tko je dorastao ulozi Božje ruke?

Uza sav ateizam, teško se oteti pomisli na Božju ruku kad rasprostreš partituru Bachovih Suita za čelo. Kolike li provalije između njihove vječnosti i rumenog, koleričnog debeljka koji ih je potpisao. Što je zajedničko njegovoj sklonosti da se s poslodavcem žučljivo nateže oko par novčića, i nebeski zaokružene širine njegovih suita? Je li Bach bio genij, ili lutka u Božjim rukama, nesposobna da shvati veličinu onoga što mu je dano da zapiše? Te su note, uostalom, mrtvije od njega dok ih netko ne uskrsne, samo vrata koja ne znače ništa dok ih ne otvoriš, a onda nekoga vode u nebo, nekoga u gluhu noć. Neke od izvedbi na trenutke te uznesu do osjećaja da je Bog s tobom, neka vrsta Boga. Možda je Bog ipak u svakom atomu svemira i svakom trenu. Ali nedvojbeno je, ako zaista postoji, da ga ponegdje ima proketo mnogo, a da katkad čvrsto spava. Vrhunski su se skladatelji, dokazano je, do svojih vrhunaca popeli po glavama suvremenika. Ali onu golemu razliku bez koje bi ostali samo malo jednakiji među jednakima, jesu li je iskopali u sebi? Ili su je primili odozgo, od neke nadljudske ruke, prethodno se očistivši od prostaštva vlastite ljudskosti, i sav taj dar upregnuli u potragu za nečime nehumano dalekim, nevidljivim običnom čovjeku?

Neki su životni smisao pronašli u traženju svojeg otoka. Neki po otocima kopaju blago, drugi kopaju za otocima u sebi. Neki otoke napuštaju samo da bi čeznuli za njima, drugi im dolaze da nešto shvate o kopnu. S otokâ se oduvijek odlazi, ali im je nemoguće pobjeći. Neki su, poput Ovidija i Napoleona, otočnim turistima postali nenamjerno. Kao prestižnu, premda zagrobnu turističku destinaciju, otoke su otkrili stari Grci, pa pokupovali parcele svojim dušama. Uskoro se pojavljuju *periplusi*, prvi prospekti za nautičare, a zatim i *periplus plus*, posebno izdanje za ljubitelje otoka. Uglavnom su pogrešni, ali ispravlja ih pogrešno čitanje. Sve više izletnika otkriva neodoljivost zaborava, tanašnost niti koje ih drže kako za vlastitu prošlost, tako i za ostatak čovječanstva. Rađaju se prve generacije koje otok ne smatraju surogatom već iskonskim domom. Probudene samosvijesti, boduli počinju zapažati svoje posebnosti prema namjernicima s kopna, te ih smatrati bićima niže razvojne faze, neosjetljivim za poetsku uzvišenost inzularnosti. Ovi zauzvrat otok doživljavaju kao slijepo crijevo svoje civilizacije, rezervat autistične zabludjelosti. Trgovci tu pristaju samo u nuždi, da obnove zalihe hrane ili se sklone od oluja, jer otočno je tržište nepropusno za kopnenu modu i tragično nezainteresirano za opći progres. Jedino ratne lađe rado navraćaju, da se opskrbe svježim ljudskim mesom. Pomorski se gospodari smjenjuju i otok posvajaju zbog strateških razloga, grandomanije, ili čistog snobizma. Katkad ne znaju što bi s njim, prodaju ga za vrećicu dukata, ili utrape kao privagu pri većim transakcijama. Katkad se, pak, za njega otimaju dva skrbnika, te toplinu svojeg zagrljaja nahočetu demonstriraju koliko mrkvom toliko i batinom. Otoku nije pretjerano stalo do usvajanja, niti ratove među skrbnicima smatra svojim. Zašto bi jedan tiranin i robovlasnik bio privlačniji od drugog?

Kakav probitak donose, osim inkasatora ili radnog mjesta pod palubom galije? Zašto bi se otočanin zbog njih dao ubijati? Samo neka ga puste da se u miru bavi ovcima, kontempliranjem sutona i sitnim gusarenjem. No nitko nije otok, upozoravaju. Ili si s nama, ili naš neprijatelj. Treba dakle izabrati, na jednog od dušmana navaliti s iskrenim žarom i protjerati ga daleko od svojih obala, kako bi se drugome lađe namakale u pitomim vodama. Ali vjetar će se prije ili kasnije okrenuti, onaj će se prvi tada vratiti i dvostruko naplatiti, glavu će spasiti samo najuvjerljiviji konvertiti. A zatim će se pojaviti treći, i tako dalje, i tako dalje.

Sina si htjela sačuvati u čahuri nepropusnoj za viruse zloće i okrutnosti. Gasila si televizor ne samo pri krvavim prizorima, nego čim bi se pojavilo kakvo namrgođeno lice, i ja sam kimao glavom. Van s televizijom! Klanja tjerajmo knjigama, pažljivo biranim, svijetom iz bajki. Oboružali smo se bogatim arsenalom, samim klasicima. I što nude? Pinokija je progutao kit, požderanu su bakicu spasili rasporivši vučji trbuh, vještica hoće ispeći Ivicu i Maricu, zla se kraljica veseli Snjeguljičinom srcu i jetri... Svi su ti ubilački nagoni zapravo nehотиčna iskrenost, slika je stvarnosti provirila kroz šavove, i oklop od titana probila bi istina o onome što će onaj pravi svijet djetetu učiniti, premda na suptilniji, pritajeniji način. Ali zato je gradivo za obogaćivanje našeg sina trebalo prosijati, radiografirati produhovljenim okom, *new age* senzibilitetom. U tvojoj dramatizaciji lovčeva puška služi samo za plašenje, nikada ne opali, vuk ne zakolje sedam kozlića nego ih zarobi i jedva prekrši ženevsku konvenciju, kod kuće mu peru suđe i brišu prašinu. Samo, u dječakovim se igrama uporno javljaju lajtmotivi neodredivog podrijetla, medvjediću kaže *ja sam te sredio i sad si mrtav*, stavlja ga na vatru da vidi što će se dogoditi, ne samo jednom, leptirima čupa krila i gnječi svakog mrava, veselo meditira na temu: *Kada vi umrete, ja ću...* I scenario književne oaze, nažalost, ima rupu kroz koju istječe sav njegov interes, ovako kastrirane priče rapidno se habaju. *Pokaži malo te svoje kre-a-tivnosti*, podbadaš, *malo ga zabavi, zar nisi u stanju izmisliti jednu priču?* Jasno je da si ti, kao nastavnica književnosti, za to daleko pozvanija od mene, ali prema čudnovatoj teoriji koju si ustoličila, podučavanje književnosti i izmišljanje priča je antagonistično, pa te ono prvo amnestira od drugog. Imam i ja jednu skromnu teoriju, čuvao sam je *sotto voce*, da ti potajno mrziš književnost, izvan radnih sati te nemoguće vidjeti s knjigom u ruci, jedino što čitaš su TV programi, nastavničko si zvanje izabrala samo da bi knjige mogla bolje ubijati. No, ipak krećem, u pratnji sva tri tvoja budna oka. Kako nema stvaranja *ex nihilo*, podštapam se Crvenkapičinom najboljom namjerom da bolesnoj baki nabere jagoda, kad eto ti zmije, ali dobre, djecoljubne, ja ću ti pokazati, kaže, gdje ima puno većih i slađih jagoda, evo zajaši me, kreću na putovanje u zemlju čuda, vijugaju sve neobičnijim krajolikom punim rajskog voća, *što je to rajskog* on pita, objasniti ću

ti poslije, kako je ovdje divno, kaže djevojčica, mogu li dovesti mamu i tatu, ne, odgovara dobra zmija, ovaj je svijet samo za djecu, dođi se igrati kad god zaželiš samo ne smiješ nikome odati našu tajnu, *bravo*, ti uskačeš, *ravno iz Freuda, evo tvojeg nastranog uma, evo što si ti. Što je to Freuda, što je to nastranog*, kaže on. I povrh svega, ubrzo potom ga zatičeš u igri s mojim spolovilom. *Što je to*, pitaš blijeda kao krpa. Ako ti ne znaš tko će, žurno premazujem nedužnošću, uostalom sasvim iskreno i politički korektno, jer nismo li se složili da mu spolnost ne treba mistificirati, eto slučajno ga je napipao u igri skrivanja medvjedića, hladno-vruće, htio je znati kako izgleda i hoće li i njegov narasti tako velik, pa nije li to bila prava prilika da dozna bez šoka, na vlastitu inicijativu? Nisi li prihvaćala kao igru ako bih naprimjer dok dojiš onu drugu dojku ja uzeo u usta, pa zar to nije duhovito, obiteljska simultanka tvojih višenamjenskih grudi, otac i sin zajedno u akciji, ili kada bih ti ga pri dojenju tiho stavio odostraga, tu se dalo još dalje fantazirati bijelom vertikalom, no zona je visokog rizika, skliska, tvoja žudnja za prepoznavanjem najgoreg žarka, a prilika zgodna da sve fantazije složiš u nisku mojeg sotonizma, pokreneš lavinu optužbi, kamenčići su uredno uskladišteni, smiješno mali no ti svakog pretvaraš u gromadu, svakoj nevinoj šali razotkrivaš zmijski jezik, pobrajaš razloge moje škodljivosti za dijete, mizantropiju, nezrelost, neodgovornost, latentnu želju da pobjegnem, nikad prežaljene, zapravo nikad ostavljene ili barem potencijalne ljubavnice, uključujući majku, i naročito: moj glazbeni *genij*, to je najpogrdniji izraz koji upotrebljavaš, to je dokaz opće hendikepiranosti, garancija da sam neupotrebljiv.

Smije li se kod izvođača govoriti o geniju? Ili se radi o jednostavnom zbroju genetskog zgoditka i desetljeća krvavog rada? Izvođačka ruka, krčeći put kroz šumu mogućih tumačenja, uvijek nalijeće na vlastitu ljudsku ograničenost, i svaki tobože revolucionarni obrat ostaje korak u beskrajnom prostoru. Svaka će ruka u suitama iščitati različite osjećaje, duhovni sadržaj, odnos prema životu, smrti, vječnosti, Bogu. Koliko na to utječe umjetnikovo podrijetlo? Nimalo, vrisnut će svaki od njih, sve je u osobnosti i senzibilitetu, a to su izvangranične kategorije. No ipak. Germanska ruka spontano izvlači zabrinute, dramatične, sudbinske tonove, zagledane u nepoznato, u bezdani kaos, premda dobro zauzdan. Suite kleše u mramoru, svečane, pompozne, gdješto glomazne, ohole, no neumoljivo efikasne. U frankofonoj izvedbi, naprotiv, postaju prozračne, pjevne, lepršave, gipko i anegdotski skakuću od teme do teme, vrludaju, kontempliraju i fantaziraju, prelamaju se u refleksivnim nijansama, naizgled nezainteresirane, rastresene, pa najednom cinično ubadaju, precizne i britke. Nijemac na glazbalu spekulira o općeljudskom i metafizičkom, Francuz zavodi nehajnim šarmom i elokvencijom, gundā o sitnicama koje ga iritiraju ali češće se duhovitim aforizmima veseli životu. Jedan je čak došao na zanimljivu ideju da uz Suite pjeva vlastitu

melodiju. Ako ih pak pod gudalo uzme Englez, to čini superiorno izvijene obrve, ne skidajući ironijski monokl, *tongue-in-cheek*. Talijan nešto raspravlja sa sobom, razmahuje kao da tjera mušice, dodaje bezbroj mašnica i fioritura. Kod Nizozemca, sve je besprijeckorno polizano i antiseptično. Finac će i u živahnim staccima pronaći melankoliju i tjeskobu. Rus će cmizdriti o čamotinji svoje ranjene duše usred vjetrometnih stepa. Japanac će si kao misiju zadati da proizvede objektivno savršenstvo. Savršenstvo u interpretaciji? Može li se odsvirati jedan jedini ne-subjektivni ton? Svako se toliko, doduše, pojavi čelist koji savršenstvo učini opipljivim, dohvatnim ljudskoj ruci, kojem glazba poleti daleko od svih prekapanja po korijenju i genima. Takva je izvedba opasna, izaziva vrtoglavicu, anksioznost, pa je kritičari žurno proglase anakroničnom. Ne daju se zavesti rapsodijskom retorikom, nikakvim lirskim solilokvijima ni zaigranim dijalozima. Maestro uzalud gudi jadikovke Kralja Leara ili se suočava s Antigoninim dilemama, u niskim dionicama pjeva kao herojski bas, u visokim plete arabeske s elegancijom primadone. Bezgranična je radost koju prosipa, kada pati bičuje i grize žicu. Svaki je *forte* radi izražajnosti brižno zaogrnut *pianima*, dramatski *sforzando* pretvara uzlazne figure u plamene jezike, *rubato* silazna sekvenca vijuga poput jesenjeg lista, četvrtine padaju kao zrna tuče. Drugim izvođačima duge note rado tonu u pospanost, on im upisuje mikrodinamiku, njihanje od napetosti do opuštanja. Ukratko: ne želiš čuti više nijednu izvedbu, sad znaš da se Suite jedino tako smiju svirati. Čemu služi izvedba koja te ne uvjeri da se jedino tako smije svirati? I kako se prije ili kasnije ne sudariti s pitanjem: može li moja izvedba ikoga u to uvjeriti? Hoće li ikada?

Istina je da sam se u glazbi oduvijek osjećao zatečen, slučajan, poput turista. Na otoku sam duhovni potomak turista koji je ovamo stigao prije najmanje dvanaest tisuća godina: u gradskom se muzeju nalazi čamac izdubljen u deblu topole usred kamenog doba. Kakva li radoznalost glođe mezolitskog primorca dok sjedi na obali i dan za danom zuri u sfingu koja pluta u plavetnilu, tako blizu a tako daleko. Dugo razmišlja, nemirno spava, muče ga vizije. Testira različita plovila. Jahanje na deblu daje obećavajuće rezultate, ali to još nije to. Nakon duge meditacije uzima kamenu sjekiru, vraća se iz šume s najdebljim stablom, teše, teše, naposljetku ostavlja ženi poruku u stilu skočio sam po cigarete. Dok dno pod čamcem nestaje nije mu svejedno, no stiše zube, gleda samo naprijed, oči plamte pionirskim žarom. Mistično brdo izranja iz mora, rastvara se, vuče u zagrljaj. Nadomak obale upoznaje panični strah od te fatamorgane usred mora, zacijelo klopke poput biljke muholovke koja te proguta čim kročiš nogom. Ipak, prepoznaje stabla sasvim nalik onima kod kuće, nailazi prvo četveronožno meso. Oduševljen je misliju da ga ne mora ni s kim dijeliti. Pronalazi komfornu špilju s pogledom na more. Izležava se do podne, lovi kad ogladni, ostatak vremena bavi se umjetnošću: po zidovima slika ženske grudi i stražnjice. Katkad ga oblije val nostalgije, ali

dovoljno je sjetiti se punice. Sve rjeđe s vrha otoka gleda u smjeru kojim je došao, draža mu je ona druga strana, bijeli žal na kojem sjedi u zlatni suton, usred simfonije prapočela, zagledan u pučinu. Premda nije baš siguran zašto, dolazi svake večeri. Obzor je ravna, jednolična crta, nijema kao kamen. Ali nešto je iza nje neizdrživo privlačno.

Tvoje me tijelo nije prestalo privlačiti čak ni obloženo tobože privremenim postporođajnim jastucima. Plašilo me, međutim, pretvaranje požude u nešto poput pranja posuđa, prije spavanja ili u koje drugo propisano vrijeme, uvijek ista tjelesna mehanika, parada dirigiranih pokreta kojoj si pomogla da postane protokolarna rutina, unaprijed sam znao svako tvoje uh i ah, tako siromašan izbor varijacija s prokletu predvidivim, jednoličnim, plitkim kontrapunktom, potom bljutav okus. Okusi su morali biti strogo kontrolirani. Nisi podnosila da te ljubim nakon što bih te ljubio tamo drugdje. Tko zna što se loše skrivalo u tome, možda prevara, gornje polovice donjom? Tebi je svijet raspolovljen po sredini, pouzdane granice razdvajaju ono što je skladno, plemenito i eterično od blatnog i prostačkog, kao što čuvaju u nepropusnim blokovima istok i zapad, lijevo i desno, sunce i mjesec, muško i žensko, romantično i cinično, genijalno i bolesno, živo i mrtvo, prošlo i buduće, esenciju i pojavnost, a nikako ne može biti reverzibilno, istovremeno, uskomešano. Svaka je stvar okamenjena u svojoj kategoriji, s ugraviranom etiketom i nepromjenjivim položajem na moralnoj i estetskoj ljestvici. Sve što se tiče seksa spada u neizgovorivi mrak. Cupido je u tami trebao rikati kao lav ali s prvom zrakom sunca otrprhnuti na granu. Ako bih ti svoj *hic habitas felicitas* uglavio među oble blizanke dok pereš zube – sviđalo mu se to sitno drmusanje – ili ako bi slučajno provirio poput periskopa u kakav nepredviđen trenutak, recimo usred ručka, to je bio prostakluk. Dok su *materine*, dakako, poezija. Moj si ha-ha-ef rado držala u ustima, ali to svojim bezgrešnim, svakiput temeljito ispranim ustima nikada ne bi izgovorila. Ja se, naprotiv, ne ustežem reći da sam volio sve tvoje okuse, rado ti lizao znoj s usne i svježe izbrijane pazuhe, ništa nisam imao ni protiv svojeg okusa, zamišljao sam kakav mi je okus u tvojim ustima i što točno osjećaš dok sam u tebi, kakav je osjećaj dok te nešto trlja iznutra, prodire duboko, duboko, čitav propadam unutra, u misterij nastanka života, u mjesto kamo putuje svemir, usisava me pneumatska sila, oslobađa tijela i nepovratno uznosi prema suncu, lebdim u beskrajnom eteru, anđeli me uzimaju pod ruku, ali evo, opet me k zemlji vuče tvoje *jače, jače*. Uzalud molbe da mi to ne govoriš, opet isto, zahtijevaš da te pritišćem, svom ti težinom gnječim kosti, premda mi nimalo nije do gnječenja, do mesa i kostiju, zar nas tijela moraju baš sasvim pretvoriti u majmune, pse, svinje? Kad se već stvar ne da izvesti u čistom eteru, samo držanjem za ruke, draže mi je da sjedneš na mene ili da te obradim s boka, odostraga, ali me poklapaju tvoja tumačenja, *ne želiš me gledati jer ti se gadim, ti si sad s nekom drugom*. Kako nepravедno, nikada nisam zamišljao druge na tvojem mjestu,

jedino da je netko drugi na mojem, recimo masivna, znojna crnčina, migoljim u afro-ritmu, gibak kao pantera, to si htjela, je li gaduro, da te ševi masna crnčuga, evo ti ga sad, stenji samo, ma kakva impotencija, uopće ne čujem tvoje *jače, jače*, sav sam se pretvorio u svoju ogromnu crnu kitu, baaam. Dobro pamtim posljednji put, u vrijeme posthumne proteze našeg braka, lešinu je podgrijavała naša kukavička neodlučnost, i to što nismo znali kako da kažemo Martinu, tobože zbog njega smo održavali obiteljsku fasadu, zahvaljujući toj farsu ja sam postao vikend-tata, koji je bio stalno na putu, mudra strategija, jer tata je svaki put dolazio iz još veće daljine, pouzdano se približavao zaključku kako je bolje da prestane dolaziti, jer sinu svakim dolaskom minira krhku ravnotežu, a uz tvoje kimanje glavom *tata zašto već ideš* pretvorilo se u *tata zašto si došao*, zatim u udarce nogom i pljuvanje. Uvjerljivost scenarija, međutim, zahtijevala je i spavanje u zajedničkom krevetu, prokleta blizu, kako spriječiti ruku da u mraku posegne za tvojim bedrom, kako je odgurnuti, jer sada je bilo slađe nego prije, samo što nije zauvijek puklo, svaki je put mogao biti posljednji. A bio je, sjećaš li se, upravo tu u ovoj kući. Tiho se izvukavši na ribolov dok ste još spavali, vraćam se s golemom ribetinom, najvećom oradom koju sam ikada ulovio, sav ozaren, ti me dočekuješ na dobro izbrušeni nož, *meni to ne treba, to su tvoje djetinjarije, zašto to vrijeme nisi proveo s Martinom*. I odmah počinje isti šlager, suze i *materine*, ja otvaram kantu za smeće, *dobro čekaj kad je već tu*, ali za stolom ne svlačiš kiselo lice, kao da te svaki zalogaj košta godine života, ni on ne želi jesti, *dobro idi se igrati*, oblačiš pregaču i prilaziš sudoperu, ja te hvatam odostraga, vrat ti je znojan, okus češnjaka, voda teče, zadižem ti pregaču i raskopčavam hlačice, obaram te na stol, hvataš se za rub gumenim rukavicama, listići peršina u kosi, kosti u tanjurima, riblja glava zuri mrtvom dupljom, iznutra mili zelena muha, ti cviliš *jače, jače*. I onda opet sve propada u još veće ništa.

Jače, više. Svakodnevni dril vježbanja. Puzajući uspon beskrajnom spiralom, iznova započet iz dana u dan, molitva za još korak dalje, onaj koji nedostaje da prestane borba s glazbalom, da ti ono umjesto otpora pruži pomoć da zagrabiš u izvor svjetla i vremena, kroz prozirni zaslon nota prodreš u srž glazbe, u njezinu bezvremensku magmu. Ustajanje sa suncem, svakog svakcatog dana u godini. Ruke žure gudalu, strune mu miluju kolofonijem, obredno, meditacijski. Zrcalno hladan, mukli dodir politure na tijelu, jagodice na još mrtvim žicama. Prvi se tonovi zarivaju u tišinu poput špranja, pile je metalnim zubima. Sami se sebi čudeći, korak po korak razgrću tamu. Zatvorenih očiju, otresaš svaku zemaljsku ambiciju, sumnju, tjeskobu, bijes. Udišeš ritam plime i oseke, dana i noći, godišnjih doba, kozmičkih ciklusa. Glasovi koji pristižu za nijansu su opušteniji, manje zaokupljeni tlom pod nogama, smjelije pogledom posežu pred sebe, obuhvaćaju čitav spektar, stapaju se s onima što slijede, prestaju postojati kao zasebne pojave u svijetu, struje ti iz prstiju, iz pluća, iz trbuha,

rastvaraju te, crpe više nego imaš, tijelo se glazbala stopilo s tvojim, više vas ništa ne razlikuje, ništa nije ostalo od vas, samo zibanje na valovima koji te podižu, podižu prema trenu kada će postati nevažno sve što je bilo prije, kada će nestati tvoje zemaljsko ja, iz dana u dan sve si bliže. Ali ne. Čeka te spuštanje prema istoj spoznaji, da se nije dogodilo, da je ostalo nedohvatno, i sve su oštiri bridovi uvjerenja da će zauvijek ostati, jer nedostaje ona zerica genija bez koje se tonovi nižu u beznadnu, gluhu krunicu. Napokon znaš: posezao si za onime čega nema, nikad se nećeš izdići iz baruštine prosječnosti. Odluka se sama donosi. Ustrajno je sazrijevala u potpalublju samopouzdanja dok dno nije prsnulo i more se strpljenja sunovratilo u konačnost odluke da više nikad ne dotakneš gudalo.

Gudalom sam kao sidrom tražio komadić čvrstog u bujici neprekidne mijene, uporište u morima neizvjesnosti i tlapnje. Ovaj me plutajući grumen podučio da je najveća tlapnja nadati se opipljivim granicama među tobožnjim suprotnostima, jednoznačnim vrijednostima bez unutrašnjih proturječja. Otok je otok samo manjim dijelom, većim je podmorje. Lebdi izeđu dva beskraja: pod morem je njegovo neznano lice, na nebu ga odražavaju oblaci, noću zvijezde. Kamen je ovdje mekaniji od vode. More je placentalna ovojnica i oklop samoće, ponor ikarskih snova i riznica života za one koji ga znaju zgrabiti. Otok je nerazlučivost skučenosti i neograničenog prostranstva. Ne postoji bez mora koje ga opasuje. Svoju postojanost crpi iz nestalnosti valova, njihova danonoćnog pokreta. Ne suprotstavlja se njihovoj horizontalnoj sili nego je okreće u svoju korist: taloži se i zgušnjava u središtu optjecanja. Otok je središte svijeta, samodostatni planet s vlastitom gravitacijom, a i krajnost decentralizacije, korak dalje od periferije, preko margina u napuštenost i zaborav. No inzularan izgleda samo s kopna. Podsmjehuje se kopnu koje ga smatra svojim okrajkom i umanjenom reprodukcijom, na njega proteže svoje zakone i granice. Na otoku se izoštruje svijest o individualnosti, ali je poništava utapanje u arhipelag i ulančavanje svjetova, od kamenčića na dnu mora do kraja svemirskog oceana. Otok umnažaju i morem rasprostiru pokretne replike: barke-sateliti i brodovi-plutajući otoci. Ništa se nova ne da izmisliti, svijet je zasićen bezbrojnim otocima koji plutaju u neredu, sudaraju se i katkad stapaju, češće jedan drugog razbijaju u komadiće.

Neuništive, uvijek iste priče o gradnji i razbijanju, sparivanju i rasparenosti. Izvana, stvar izgleda kao da ne možeš bez nje, iznutra ne prestaješ maštati da je nestala. Naš je par od prvog trena bio tragična zabuna, no priznanju su trebale godine da se okuraži. Jednog jesenskog nedjeljnog popodneva, nakon toliko kiša da se u sobama gnjilež počela cijediti niz zidove, ukazalo se malo sunca. *Hajdemo nekuda*, kažeš. Telefoniraš babysitterici, ja uzimam novine da preletim filmske kritike. Ti ne voliš filmove, radije bi da odemo na izložbu, ili samo

na šetnju u prirodi, ja mrzim izložbe i šetnje u prirodi, ne ide mi se nikuda, kino je dakle kompromis, a oni su alfa i omega braka, karike koje treba neprestano dodavati bračnom lancu oko vrata, koje nijednu stranu ne usrećuju ali barem održavaju lanac. Evo nas, dakle, u kinu. Priča je ljubavna, premda ne baš za svakodnevnu upotrebu. On je izgubio ženu, posao, ikakvu želju za životom, ne znam točno kojim redom, pa se odlučio ubiti, neprekidnim alkoholiziranjem dok ga ne dotuče. Onda se pojavljuje ona, britka kao Molotovljev koktel, jet-set dama s kliznom tarifom. Vezu zasnivaju na uzajamnom poštivanju: ona se neće odreći svojih klijenata, on se neće odreći svoje Smrti. Savršen kompromis, idilična koegzistencija u kojoj nitko ne gubi ništa od svoje esencije. Samo jedan dramatski moment: njoj se događa nezgoda na radu, kad joj skupina balavaca zloupotrijebi mjesto koje nije *for rent*. On, naprotiv, uredno odrađuje svoje samoubojstvo, bez dana bolovanja. Kraj. Vozimo se kući u sumrak, nebo je boje sukrvice, sunce se davi u predgradskom blatu. *To je bilo namjerno*, psikčeš, zamataš nos u rupčić, šutiš kroz prozor.

Čovjek bi očekivao da ćeš jedva dočekati tišinu koja je zabljesnula umjesto suita. Najednom je prestalo guditi! Milozvučna, cjelodnevna tišina! Što sam ti dragocjenije mogao pokloniti? Koliko prostora za rasplitanje visokoletnih, plemenitih misli! Ali ti si, naprotiv, svu pozornost posvetila mojem *slučaju*. Što me je moglo natjerati da tolike godine vježbanja bacim u vjetar, ako nije neka tajanstvena bolest? Zaobilazila si me u širokom luku, promatrala ispod oka, tragajući za drugim simptomima. U zaključavanju violončela u ormar mogla si pročitati, naprimjer, čin herojske samokastracije, odricanje od onog što nas je razdvajalo, kako bi se u ispražnjenom prostoru možda naselila neka nova bliskost. No radije si prepoznala konačnu objavu mojeg programiranog, nepotrebno odlaganog, sveobuhvatnog poraza. Dokaz da nisam za životne banalnosti umjetnički nesposoban, nego samo nesposoban, neupotrebljiv. Kad si zaključila da me pobačaj solističke karijere pretvorio u nešto sasvim bezazleno, da sam podatan kao krpa za cipele, počela si s užitkom gaziti, s lucidnošću paranoika pronalaziti rane za ubadanje. Je li me možda razdirala svaka pomisao na glazbalo koje uzalud vapi da mu udahnem dušu? Zašto bi te bilo briga? Jedino si željela znati da satima zurim u mrak. Eto te na vratima, ruke na bokovima, usna iskrivljena, otrovno svjetlucanje ispod zločeste obrve, ukratko replika mojeg nekadašnjeg lica, njegove navodne zluradosti, sitne zajedljivosti i mizoginije. *Puah, tu se usaftalo od tvoje umjetnosti. Idi stvaraj drugamo da prozračim*. Jedna ti ukupna pobjeda nije bila dosta, trebalo je tisuću svakodnevnih. *Odgudili smo svoje, ha? Svirao si ti kurcu*. A kada od moje glazbene vokacije nisu ostali ni dronjci, hvatala si što je god došlo pod ruku. Čujem vrata kako se otvaraju i tvoja mi se ozlojeđenost zgušnjava na tjemenu. Znaš, zapravo me ne smeta toliko tvoja masna ćela, ni zgrbljena leđa, ni dlake iz nosa, ni pljesnivi dah. – Ne? – Ne. *Upravo sam otkrila što te čini*

degutantnim. Ta volovska šija. Ovako odostraga, nerazmjer zapanjuje. Tako debeo vrat za tako malu glavu. To je, dakako, samo vanjska manifestacija debelokožnosti moje duše, mojeg duhovnog slonstva, i u širem smislu, moje uzaludnosti. Unaprijed umoran od ratobornih odgovora, slijegao sam ramenima i premještao se po kući da zaobiđem sve čime si me pljuskala. Kada nisi plakala u kupaonici.

S prozora kupaonice, na pedesetak metara prema polju, vidi se zgrada velika poput kolodvorske, ali samo započeta, zidovi od gole cigle i prva deka. Takvih je ovdje u izobilju, svaki prekomorski iseljenik mašta o Velikom Povratku, stavlja dolare na stranu, a gradnju započinje tek kada zaliha proizvede viziju *najveće kuće u selu*, jer čemu inače sav trud. Većini se vlasnika uskoro najveće kuće u selu vizija pohaba prije vješanja zastave, dolari su popijeni, prokockani, prokurvani, ili su na broju ali čovjeka više nema. I onda ostaju ovakvi skeleti koje nitko ne dovršava niti ne ruši. Na dječju radost. Jučer: troje na betonskoj terasi, dvije djevojčice i dječak, pet ili šest godina, skidaju gaćice i uspoređuju, dječak kaka, sve troje čuče oko hrpice i komentiraju. Netko uzvikuje u blizini, hitro nestaju. Ostaje maleni ukras na prvoj stepenici Velikog Povratka.

Neukus, kažeš, trivijalnost, besmislice. Jer smisao stanuje jedino na stranicama lijepe književnosti. Veliki su Pjesnici tamo deponirali ključeve svega što je naizgled neprozirno, nerazmrsivo, neukrotivo, nezamislivo. Golemi kamen egzistencije pod kojim stenje *homo trivialis*, Pjesniku je staklena kugla kojom se poigrava u ruci. Paul Verlaine, naprimjer, otarasio se Mathilde kad se pojavio ljepušasti Arthur, i sam pomalo pjesnik, *luda djevica* za prijatelje. Zajedno su krenuli u potragu za *istinskim životom*. *Je t'aime*, kaže Paul Arthuru. *D'accord*, kaže Arthur, *mais Je est un autre*, i produžuje. Još mu na rastanku dobacuje: Stara pederčino! Paul puca, traljavo, a zatim pred Mathildom pada na koljena: uzmi me natrag. Može, odgovara Mathilda, ako dupetu vratiš nevinost. Mlađahni pak Arthur pjevuši pakirajući kofere: *J'irai loin, comme un bohémien*. Meditira: kako da od sebe učinim sveca? Dat ću se prokleti. Bit ću nemoguće, ono što nisam, bit ću izvan materinjeg jezika i Imena Oca, *Abduh Rinbo*, *Out of Rainbow*. Pronaći ću duh odbjeglog oca i majku mu jebati. Pobjeći, neodložno, iz majčinog malograđanskog krila, iz te njezine rupe. Imate li slobodnih soba u paklu? Iluminiranih prozora, s pogledom na Istok? Zapad je sužanjstvo, vonja na pišaču, pišam po njemu. Istok, međutim, o to je nešto sasvim drugačije, jedan sasvim drugačiji ja tamo jedva čeka da ga otkrijem. Kaže Arthur, i vraća se s nogom manje, izliječen od opsesije bijega. Pjesništvo je plebiscitom upućenih proglašeno onim istinskim životom. Čudu od pjesnika ono je bilo samo postaja na putu prema istinskom životu. Pjesnička vizija, najveća avantura? Ne, veća je bijeg iz pjesništva, najveći je domet riječi u šutnji.

A moja je bila pokopati se u Bachovim Suitama, pitaš? Usavršavati svoju izvedbu dok ne sazrije za bacanje? Ambicije su mi bile sasvim drugačije, ali eto, sazrela je spoznaja o beznačajnosti mojeg muziciranja, kako za tuđe uši, tako i za same Suite. Nakon svih tumačenja koja su po Suitama lijepili, što sam ja još mogao dodati, je li moje moglo biti išta osim kiča, efemernog parazita na njihovoj vječnosti? No ono u čemu se varaš je da me zato progutala depresija. Naprotiv! Kada je nestao teret te misije, da Suite promatram izvana, kao stvar u koju treba prodrijeti, oživjeti je svojim dahom, one su oživjele u meni. Počele su same dolaziti, bez reda, po nekoliko taktova ili čitav stavak, najprije u iznimno pogodnim okolnostima, u potpunom mraku i tišini, pa sve češće, gotovo neprestano, usred rečenice, na ulici, nad tanjurom ili nad zahodskom školjkom. Omataju me osjećajem da sam nedodirljiv, da samo prividno hodam zemljom. O, koliko je bolje ovako, bez posredovanja instrumenta, bez posrtanja o njegova ograničenja i vlastite slabosti. Suite koje se same u meni sviraju ne pripadaju nijednoj izvedbi, ali na neki način, sve su izvedbe sadržane u njima. Tijek im nije linearan, narezan na kriške taktnim crtama, niti ograničen ikakvim ljudskim vremenom. Svaka nota traje koliko sama poželi. To je više od trajanja: ujedno kretanje prostora kroz vrijeme i meditativna inercija mase. Motivi se oblikuju spontanom zgušnjavanjem, tonovi izranjaju iz ništavila, neko vrijeme plutaju jedni uz druge, pa se razdvajaju i opet nestaju u mraku. Svi su dijelovi glazbenog arhipelaga istodobno prisutni, premda ne i jednako vidljivi. Oni što na tren izbiju u prvi plan, u sljedećem bivaju potisnuti drugima, pritaje se, pa se vraćaju preruseni bezbrojnim modulacijama, u valovima, poput rezonancije neograničenog širenja svemira. Počinje uvijek drhtavim svjetlom u tami, koje postupno raste, otkriva sve više krajolika, sve dalekosežnije prizore, kao da me uzdiže, zemaljska se ljuštura raspada, ostaje daleko dolje, vidim sve manje zemlje i sve više svjetlosti, nestajem u njoj.

Ovdje se to zaista dogodilo.

Suitama sam se mogao čitav staviti na raspolaganje, zaboraviti svaku drugu aktivnost i svaku misao.

Suite su srasle s mojim tkivom.

Prestao sam postojati izvan njih.

Usred zime, kuća me dočekala sasvim nalik špilji, mračna i pljesniva, zauvijek ugaslo staro ognjište, zidovi drhtavi od hladnoće i vlage. Slani je vjetar orgijao, zabadao se u pukotine, pod svakim naletom kuća je stenjala. Mjesto kao stvoreno da zaboravim gdje sam, da se ukopam u svoj unutrašnji otok.

A onda je prerano sazrelo proljeće podiglo i uskovitlalo pepeo. Živi pijesak povijesti i podsvijesti. Iz bezoblične je mase izronila panorama posvemašnje inzularnosti. Otok se prometnuo u prekrasan vidikovac, kako na moju inzulomaniju, tako i na ravnodušnost svemira. U stepenicu s koje se zakoračuje u potpunu neizvjesnost, halucinaciju, tlapnju. Staklenu kuglu s maketom otoka uzeo sam u ruku i najednom se našao unutra, zameten papirnatim pahuljicama.

Dvadeset stupnjeva u veljači. Boje su se munjevito razmilile tlom, treperavim od iznenađenja. Na rasplamtjela stabla navukla se maglica od pčela. Naglo probuđena priroda pogled odvlači kroz prozor, u tijelu pokreće bezrazložnu euforiju, naprimjer želju za ribolovom. Ili da u šumarku nabere stružak visibaba. Dio sam pejzaža: upijam sunčeve zrake, niče mi lišće, njišem se na povjetarcu.

U sumrak se, pak, ne propuštam spustiti do podija od lapornih ploča oblih poput plikova. Zagledam se u obzor koji prožima, pa proždire crnilo. Zatim odvlačim kući zaostajalicu svojeg zemaljskog ja, ton što je slučajno ostao obješen na harmoniji premda ju je novi akord već odnio svojim putem.

BILJEŠKE

1. Waestels, žensko rublje, s oca na sina od 1815.
2. Tko želi jeftinije, hoda bos.
3. Oči modrog psa.
4. Tako, tako. Uvalite mi sav svoj sitniš.

Marinko Košćec

Rođen 1967. u Zagrebu. Od 2000. zaposlen kao nastavnik francuske književnosti pri Odsjeku za romanistiku zagrebačkog Filozofskog fakulteta. Od 2008. do 2013. uređivao beletristiku u izdavačkoj kući SysPrint. Od 2009. do 2013. vodio radionice romana u zagrebačkom Centru za kreativno pisanje (CeKaPe), a 2012. pokrenuo radionice kreativnog pisanja u Splitu, u sklopu Kuće kreativnog pisanja. Održavao i radionice za književne prevoditelje u Zagrebu i Sarajevu. Prevodio s francuskog i engleskog. Piše prozu, eseje, kritičke i znanstvene tekstove. Također je autor jedne drame i niza novinskih članaka.

Objavljeni romani: *Otok pod morem* (1999); *Netko drugi* (2001, 2007; nagrada Meša Selimović 2002); *Wonderland* (2003; nagrada VBZ 2003); *To malo pijeska na dlanu* (2005; engleski prijevod: *A Handful of Sand*, Istros Books, London, 2013); *Centimetar od sreće* (2008); *Četvrti čovjek* (2011).

Ostale knjige: *Skice za portret suvremene francuske proze* (zbirka eseja i prijevoda, 2003); *Mrmor u mraku : antologija francuske kratke priče* (2007); *Michel H. : mirakul, mučenik, manipulator* (studija djela Michela Houellebecqa, 2007).

Biblioteka Online

knjiga 31

Marinko Košćec

NETKO DRUGI

© 2007 Marinko Košćec

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2007, 2015

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Aleksandra David

Urednici

Krešimir Pintarić
Dario Grgić

Fotografija

© Alta Oosthuizen / Fotolia.com

ISBN 978-953-6924-53-0 (HTML)

ISBN 978-953-345-270-8 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-345-271-5 (PDF)

ISBN 978-953-345-272-2 (MOBI)

Prvo izdanje

Konzor, Zagreb, 2001.

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu

Grada Zagreba i Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

